

Елена
ШАРАЕВАГАЙ
найхан
дурасхаалда

12 н.

“АЛТАРГАНА -
2012” нааданда
зорюулагдана

2, 18 н.

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Буряад ҮНЭН

Бүгэдэ арадай сонин

2012 оной
май 24
Четверг

№ 20 (21868)
№ 20 (783)

Зунай эхин
хүхэгшэн могой
һарын 3
гарагай 5
www.ynen.ru

ЗАЛУУШУУЛЫЕ ЁОРИХО ХҮСЭЛТЭЙ

Баир Доржиевич Омоктуев, уласхоорондын классай спортын мастер, дэлжэйн хоёрдугаар чемпион, европын дүрбэдугаар чемпион болоһон, дайшалхы арга дүрэнүүдэй Бүхэдэлжэйн түрүүшын нааданда илагша.

Майн 19-дэ Москвада үнгэргэгдэн Европын ээлжээтэ чемпионатта дүрбэдэхи һуури эзэлһэн байна. Ивалгын аймагай Оронго нютагай хүбүүн Россиин суглуулагдамал командада самбо гэхэн спортын зүйлөөр оронхой. Бээе ехэ бэрхээр харуулна. Түрүүн 74 килограммай шэгнүүртэ уулзалгануудые үнгэргэдэг аад мүнөө 82 килограмм шэгнүүртэй хүбүүдээр тэмсэдэг болонхой. Шэгнүүр бүхэндэ тэмсэхэ гэшэ өөрын оньхотой, арга шадабаритай юм.

- Энэ мурьсөөндэ гурбан уулзалга үнгэргөөб. Түрүүлэн Украинын түлөөлэгшэтэй тэмсэжэ, илалта туйлаһан байнаб. Хоёрдохи дүхэригтэ гарахадаа, болгар яһанай Борис Величковтэй тэмсэжэ, 5:0 гэхэн тоотойгоор

шүүгээб. Эстонец Илья Дровняшинтай түгэхэлэй шатада тэмсэхэ ёһотой байгаа. Гэбэшье тэрэмни багаханаар гэмэлтэжэ, түгэхэлэй нааданһаа болуулагдаһан байна.

Энэ мурьсөөндэ Европын арга дүрэ ехэтэй хүбүүд, 32 гүрэнэй түлөөлэгшэд хабаадаа. Москва хотодо ажаһуудаг нютагаархидни минии түлөө ехэ һанаагаа зобоо, намай ехэ дэмжэһэн байна. Энээндэнь ехэ баяртайб. Манай суглуулагдамал команда энэ мурьсөөндэ ехэ һайн бэлэдхэлтэй байһанаа харуулаа. Манай командын гэшүүд 9 ондоо шэгнүүртэ 8 алтан медальнуудта хүртөө, - гэжэ Баир Омоктуев хөөрөб.

Оронго нютагтаа дүрэ буляалдалгын барилдаагаар Баир Дабаевич Жамбаловта хорижо эхилһэн байна.

- Улаан-Үдэдэ 9-дэхи класста һуража байхадаа, манай суута тренер Валерий Николаевич Ивановой зууршалгаар дайшалхы самбо гэхэн спортын зүйлөөр бээе хорижо эхилээ һэм. Тэрэ гэхэн саһаа хойшо спортын энэ зүйлдэ дурланхайб.

Филипп ХАБИТУЕВ.

ҺАЙН ДАА, ЗАХИЛ ХЭГШЭДНАЙ

Баярай үгэ

Үндэһэн хэблэлдээ захил хүүлэдэг, үнэхөөр дэмжэдэг эмхинүүдые нэрлэжэ, баярые хүргэе. “Буряад үнэн” газетээ жэлһээ жэлдэ ажалладаг газартаа олоор захюулан бэшүүлжэ байдаг коллективүүд гэхэдэ, иимэ: Буряадай республиканска үндэһэтэнэй 1-дэхи лицей-интернат (директорынь Б.Б.Жалсанов), ВСГАКИ (ректорынь Р.И.Пшеничникова), БГСХА (ректорынь А.П.Попов), БГУ (С.В.Калмыков), Буряад драмын гүрэнэй академическэ театр (директорынь

Д.Ж.Балданов) болон бусадшые захилшадые дурдамаар юм. Жэшээлбэл, республикын Правительствын дэргэдэхи Счетно палатын, Захаминай аймагай, Буряадай статуправлениин коллективүүд энэ тоодо ороно.

“Буряад үнэн” Хэблэлэй байшангай зүгһөө бусадта жэшээтэ боломо эдэ захил хэгшэдтэ баярые хүргэжэ, ажалайнгаа манлайда алдаршан ябахыень хүсэе.

Редакционно коллеги.

ХҮНДЭТЭ УНШАГШАД! ЭНЭ ЖЭЛЭЙ ХОЁРДОХИ ХАХАДТА ЗАХИЛ ХЭХЭЭ ШАМДЫТ!

Наименование издания	Периодичность	Условия	Подписная цена
			На 6 мес.
Газета «Бурятия» Индекс – 50908	вт., чт., пт	а) Через почту б) с получением в редакции в) с доставкой в организацию (по городу) г) АО Новости	419,88 руб. 360 руб. 375 руб. 400 руб.
Газета «Бурятия – 7» Индекс – 50905	среда	а) Через почту б) с получением в редакции в) с доставкой в организацию (по городу) г) АО Новости	258,18 руб. 240 руб. 250 руб. 280 руб.
Газета «Буряад-Унэн» Индекс - 50901	четверг	а) Через почту б) с получением в редакции в) с доставкой в организацию (по городу) г) АО Новости	323,82 руб. 240 руб. 250 руб. 280 руб.
Газета «Спорт - Тамир» Индекс – 31113	среда	а) Через почту б) с получением в редакции в) с доставкой в организацию (по городу)	120,66 руб. 200 руб. 225 руб.
Журнал для детей «Одон» Индекс – 73879	ежемесячно	а) Через почту б) с получением в редакции в) с доставкой в организацию (по городу)	194,46 руб. 220 руб. 240 руб.
Журнал «Морин Хуур» (на бурятском языке) Индекс - 73878	1 раз в 2 месяца	а) Через почту б) с получением в редакции в) с доставкой в организацию (по городу)	122,64 руб. 150 руб. 170 руб.
Журнал «Байкал» Индекс - 78408	1 раз в 2 месяца	а) Через почту б) с получением в редакции в) с доставкой в организацию (по городу)	312,60 руб. 345 руб. 375 руб.
Журнал «Байгал» Индекс - 78407	1 раз в 2 месяца	а) Через почту б) с получением в редакции в) с доставкой в организацию (по городу)	312,60 руб. 345 руб. 375 руб.

“Алтаргана-2012” нааданиие угтуулан

АГЫНХИД ТҮГЭС БЭЛЭДХЭЛТЭЙ

Ага тосхондо майн 18-да «Алтаргана-2012» гэхэн уласхоорондын фестивалиин эмхидхэлэй хорооной зүблөөн үнгэргэгдөө. Энэ жэлдэ арбадахия үнгэргэгдэхэ буряад угсаатанай ехэ нааданай программа болон айлшадые угтан абаха асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ.

Тойрогой захиргаанай байшанда энэ нааданда хабаадаха мого ноутагудай, гүрэнүүдэй түлөөлэгшэд суглараа. Нэрлэбэл, Агын Бурядад тойрогой захиргаанай толгойлогшо С.Б.Мажиев, Забайкалийн хизаарар ахамад федеральна инспектор Б.Б.Жамсуев, Забайкалийн хизаарай Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Н.Н.Жданова, Монгол ороной Зүүн зүгэй болон Хэнтэйн аймагай хуули зохёолгын зургаануудай түрүүлэгшэнэр Н.Хүрэлбаатар, С.Лхагвасүрэн болон бусад байгаа. Забайкалийн хизаарай Правительствын гурбан министрээ гадна Буряад Республикаһаа соёлой министрэй орлогшо С.А.Добрынин, республикын физическэ культура болон спортын агентствын таһагай начальник Б.Д.Дашибальжиров, республикын арадай уран бэлигэй түбэй президент Н.Г.Донсоронова, “Бүгэдэ буряадай үндэһэн соёл хүгжөөлгын эблэл” гэхэн регионуд хоорондын ниитын хүдэлөөнэй вице-президент Э.Д.Дагбаев, ВАРК-ын гүйсэдхэхы директор Б.Б.Санданов хабаадаа. Тиэхэдэ Эрхүүгэй областһоо - үсөөн тоото арадуудай соёлой түбэй хүтэлбэрлэгшэ, ВАРК-ын вице-пре-

зидент А.А.Амагзаев, Усть-Ордын тойрогой захиргаанай соёлой болон спортын управленинүүдэй дарганар Р.П.Шадарова болон Ч.А.Жербаков гэгшэд энэ зүблөөндэ зорижо эрээ. Шэнэхэнэй буряадуудые Д.Даваа (Хитадай Арадай Республика) түлөөлөө. Тэрэшэлэн Агын Бурядад тойрогой эдэбхитэд болон бусад эндэ суглараа.

Агын Бурядад тойрогой захиргаанай социальна халбарин начальник М.Б.Болотовагай, соёлой таһагай начальник Р.Ц.Цырендоржиевай, физическэ культура болон спорты хүгжөөлгөөр таһагай начальник Б.Ц. Гомбоевой, фестивалие нээлгын режиссёр Д.Д.Жамсоевагай мэдээсэхээр фестивалиин программа, үнгэргэхэ талмайнуудын, тиихэдэ конкурснууд болон мурьсөөнүүдые үнгэргэлгын түлөө харюусалгата нюрунууд тодорхойлогдоо.

Июлийн 20-до айлшад Ага руу буужа эхилхэ ёһотой. Харин июлийн 21-дэ үдэрэй 11 сагта Ага тосхоной стадион дээрэ баяр ёһололой оршондо “Алтаргана” наадан эхилхэ ёһотой. Тэндэ нур харбалгаар, бүхэ барилдаагаар мурьсөөнүүд эхилхэ,

Эмхидхэлэй хорооной зүблөөндэ хабаадагшад конкурснууд болон мурьсөөнүүдэй үнгэрхэ талмайнуудые ябажа хараа

фестивалиин лауреадуудай, Россиин эстрадын мэдээжэ дуушад гала-концерт үнгэргэгдэхэ байна. “Алтарганын” олонхи хэмжээ ябуулганууд Ага тосхондо үнгэргэгдэхэ. Энэ зүблөөнэй үедэ фестивалыда хабаадаха тусхайта делегацинуудые байлгахэ схемэ хубаажа үгэһэн байна. Буряад Республикын делегацие “Одон” гэхэн зочид буудалда, Агын медицинн колледждо байлгахаар түсблэгдэнхэй. Харин Монгол ороной түлөөлэгшэд Бурядад гүрэнэй университетэй Агын филиалай хамтын байрада болон захиргаанай байшанда түбхнүүлхэ хара-

атай. Эрхүүгэйхид Агын тойрогой гимназиин интернатда, Хитадай – “Далай” гэхэн зочид байдалда байлгахаар түсблэгдэнхэй. Ага хууринһаа гадуур Могойтодо шатараар мурьсөөнүүд үнгэргэгдэхэ. “Бурядад нэгэ үдэр” гэхэн аман зохёолой коллективүүдэй конкурс баһал энэ нютагта эмхидхэгдэхэ үнгэргэгдэхэ байна. Тиихэдэ мүнөө үеын буряад дуу гүйсэдхэгшэдэй конкурс Дулдаргын аймагай Алхана нютагта эмхидхэгдэхэ юм.

Федерациин субъектнүүдһээ эрэхэ тусхайта делегацинууд 100-һаа 200 хүн хүрэтэр тоологдохо.

Монгол ороной хоёр аймагһаа 200 хүн эрэхэ гэжэ найдууланхай, бүхыдөө 1 мянга шахуу хүн тэндэһээ морилхо хараатай. Хитадай Арадай Республикаһаа 60-70 шахуу түлөөлэгшэд хабаадахаар хүлээгдэнэ. Энээнһээ гадна муниципальна аймагуудай делегацинууд хабаадаха гэжэ хараада абаха шухала. Буряад ороной аймагуудай түлөөлэгшэд энэ хэмжээ ябуулгада хабаадаха түсбтэй. Уридшалан хараалһанай ёһоор Агада 4-5 мянган айлшад суглархаар багсаагдана.

Ага хууринда дүтэхэнэ һээы гэрнүүдые табижа, айлшадые угтан абахаар эмхидхэлшэд хараална. Энэ һайндэртэ хабаадаха тухай мэдүүлгэнүүд эртээнһээ үгтэхэ ёһотой. Энээнһэнь уламжалан, агынхид хабаадагшадтай тоогоор угтан абаха байра байдал түхээрхэ, эдэе хоол эмхидхэхэ болоно.

Энэ зүблөөндэ удаахаи 2014 оной фестиваль хаана үнгэргэхэб гэхэн асуудал зүбшэгдөө. Монголнууд Хэнтэйн аймагай Дадал сомондо үнгэргэхэ тухай дурадхаа. 2014 ондо Улаан-Үдэ хотодо “Алтаргана” нааданиие үнгэргэхэ тухай Буряад Республикын түлөөлэгшэд үүсэбэ. Эмхидхэлэй хороондо энэ асуудал мого ноутагудай толгойлогшоноор үшөө һайнаар хэлсэхэ ёһотой гэжэ шийдхэгдээ.

Д.ЭРДЫНЕЕВ.
Эльвира ДАМБАЕВА
оршуулба.
Авторай фото.

ХОРИИН АЙМАГАЙ БАЙДАЛТАЙ ТАНИЛСАБА

Энэ аймагта Хүлэй үртөө гэжэ нютаг бии. Эндэ 500 шахуу хүн ажаһуудаг. Үсөөн нурагшадтай хургуули, тиихэдэ хүүгэдэй сэсэрлиг хүдэлнэ.

хургуулида хари хэлэнэй багша хэрэгтэй. Багша олоогүй хаань, хургуули лицензиһээ хахасажа болохо байна. Улаан-Одон нютаг эрэхэ хүдэлхэ дуратай хари хэлэнэй багшы нютагай захиргаан, түрэлхид гэр байраар хангахаар бэлэн. Энээнһээ гадна багшанар болон хүмүүжүүлэгшэд ажалай салин тухай шийдхэгдээгүй асуудалнуудаар социальна хүгжэлтын талаар республикын Правительствын Түрүүлэгшын уялгануудые дүүргэжэ байһан Владимир Матхановта хандаһан байна. Тэрэ Хориин аймагаар албанай хэрэгээр һаяхан ябажа эрээ.

Улаан-Одоной хургуулида Владимир Матханов, Хориин аймагай толгойлогшо Баир Жамбалов болон бусад хүүгэдые гэр бүлэдөө хүмүүжүүлхээ абаһан түрэлхидтэй уулзалга үнгэргөө. Энэ аймагта 43 имэ бүлэ тоологдоно. Зарим гэр бүлэнүүдтэнь 2-3 үхибүүдые хүмүүжүүлжэ байнхай. Буряад нютагта өөдөө боложо байһан ород үхибүүд тэдэнэй дунда бии. Тэдэ ехэ бэлээр буряад хэлэндэ ороно гэжэ нютагаархид тэмдэглэнэ.

Хори тосхондо республикын зөөрин мэдэлдэ тоологдодог хирпиисээр баригдаһан байшан бии. Тэрэ мүнөө хаясаанай байдалтай. Тэрэниие болбосон түхэлтэй болгожо, үншэн хүүгэдые хүмүүжүүлхэ байшан болгохо гэжэ шийдхэбэри абтанхай. В.Э. Матханов, Б.В. Жамбалов гэгшэд энэ хаягдаһан байшан хараад, хэды шэнээн заһабарилга хэзэ хэрэгтэйб гэжэ архитектортэй, барилгашадтай хөөрэлдэһэн байна.

Аймагай түбтэ зундаа спорткомплексын дэргэдэ барилдаанай үргөө ашаглалгада тушаагдаха ёһотой.

Хориин залуушуул барилдаагаар ехэ һонирходог болонхой. Тиимэһээ тэдэндэ тусхай байшан түхээрэгдэжэ байнхай.

- Энэ жэлдэ социальна барилганууд аймаг доторнай хэгдэжэ, тиихэдэ һэльбэн шэнэлэгдэжэ байнхай, - гэжэ аймагай толгойлогшо Баир Жамбалов хэлээ.

- Хори тосхондо 400 хүнэй багтаха соёлой байшан заһабарилгадажа байнхай. Энээнһээ гадна номой сангыё заһабарилгада 5 миллион үгтэнхэй.

Элүүрье хамгаалгын халбарие шэнэдхэн эмхидхэхэ программаар аймаг дотор ехэ ажал ябуулагдажа байнхай. Хори тосхондо ехэ заһабарилга хэгдэһэн 2-дохи поликлиникын байшанда, Санномыск тосхоной фельдшерско-акушерск пунктда Владимир Матханов хүрэхэн байна. Хүн зоние эмшэлдэг эдэ эмхинүүд мүнөө үеын медицинн түхээрэлгэнүүдээр хангагданхай. Аймагай эмшэлгын эмхинүүд медицинн мэргэжэлтэдээр амжалттай хангагдана. Нүүлэй үедэ элдэб мэргэжэлтэй 11 эмшэд аймагта хүдэлхээ эрэхэн байна. Баян-Гол, тиихэдэ Хасууртай нютагта фельдшерско-акушерск пункт нээгдэнхэй. Тээгдэ тосхоной больница капитальна аргаар заһабарилгаданхай.

Хориин аймагай ажаһуугшад Владимир Матхановта һанамжа дурадхалнуудаа, гуйлтануудаа элирхэйлжэ хэлэхэн байна. Эдэ уулзалгануудай дүнгүүдээр хэрэгтэй шийдхэбэринүүд абтаха бээ.

Николай НАМСАРАЕВ.
Эльвира ДАМБАЕВА
оршуулба.

ШЭДИТЭ ДҮРЭНҮҮД ТАБИГДАА

Бурядад ниислэл түб хотодо “Дружба” гэжэ соёлой спортивна комплексын дэргэдэ уласхоорондын хабаадалгатайгаар майн 21-һээ эхилээд, майн 26 хүрэтэр үнэн алдартанай выставкэ-яармаг үнгэрнэ. Тус үнэн алдартанай түлэб Улаан-Үдын болон Бурядад епископ Савватий адислаһан байна.

Выставкэ-яармаг Улаан-Үдын болон Бурядад епархи, ЗАО “Уралай выставкэнүүд” гэгшэд эмхидхэбэ.

Тус үзэсхэлэниие баярай амаршалгын үгэнүүдээр Бурядад Правительствын болон Президентын Захиргаанай дэргэдэхэ үндэһэтэнүүдэй харилсаанай болон эрхэтэдэй үүсхэлнүүдэй хүгжэлтын талаар комитедэй түрүүлэгшэ Михаил Харитонов, Буряад Республикын соёлой талаар министрэй орлогшо Сергей Добрынин, залуушуулай хэрэгүүдэй талаар епархиальна таһагай хүтэлбэрлэгшэ иерей Николай Корниенко нээбэ.

Выставкэ дээрэ Матрона Московскаягай гай-

хамшагта эди шэдитэ дүрэнэ табигдана. Зон тус үзэсхэлэндэ ошожо, Матрона Московскаяда хандажа, эхэнэр хүнэй хадамтай болохын түлөө, үри хүүгэдтэй болохын түлөө мүргэхэдэнь болоно.

Тиин Спиридон Тримифунтский гэшын дүрэ табигдана. Тэрэндэ мүргэжэ байхада, ажалгүй хүн ажалтай болохо, гэргүй хүн гэртэй болодог, эд зөөрээр баяжаха болоно.

Тус үзэсхэлэн дээрэ 100 гаран экспонентүүд хабаадана. Тэдэнэй дунда сүмэнүүд, үнэн алдартанай хэлбэлнүүдые нэрлэе. Хабаадагшад Росси, Белорусси, Украина, Греци, Израиль, Черногори, Молдово

болон бусад гүрэнүүдһээ суглараа. Мүн тиихэдэ олон гүрэн доторхи хотонуудһаа зон ерэлсээ.

Тус үзэсхэлэн дээрэ арадай уран гартанай эд хэрэгсэлнүүдые, үйлэдбэрийн эд бараа, элүүржүүлгын эд хэрэгсэл болон эдэе хоол худалдажа абахаар байха.

Даша-Доржын СЭСЭГ.
Д.БАТОВОАГАЙ
фото.

ЯАРМАГ – ТУЙЛАЛТАНУУДАЙ ХАРАЛГАН

Уласхоорондын худалдаа наймаанай заншалта Улаан-Үдын яармаг үсэгдэдэр нээгдэбэ. Сибириин болон бусад хизаарнуудай өөрын хэрэг эрхилэгшэд, предпринятинууд үйлэдбэрилдэг зүйлнүүдээ энэ яармагта асаржа, олоной үзэмжэдэ табинхай.

Промышленна эд бараануудһаа гадна эдэе хоолой зүйлнүүдые манай республика элбэгээр харуулха гэжэ оролдобо.

Буряад ороной бүхы шахуу районууд мяха, һү, тоһо, хилээмэ, овоц гэхэ мэтын һайн шанартай янза бүрийн эдэе хоол дурадхана.

Яармагай үедэ семинар, конференци үнгэргэгдэжэ, үйлэдбэрийн болон худалдаа наймаанай байдалые саашадань ямар аргаар һайжаруулха гэхэн асуудалые зүбшэнэ. Яармагта хабаадагшад өөһэд хоорондын хэлсээнүүдые батална.

Николай НАМСАРАЕВ.

Дээдын засагай зургаануудта

ТҮЛӨӨЛЭЛГЭТЭ ЗУРГААНУУДАЙ ГУРБАДАХИ ХУРАЛДААН ҮНГЭРГЭГДӨӨ

Майн 18-да Оперо болон баледэй театрай ордондо республикын бүхы шатын түлөөлэлгэтэ албан зургаануудай депутатуудай хуралдаан гурбадахия үнгэргэгдэбэ. Тэрэнэй эхилхын урдахана Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ Матвей Гершевич сурбалжалагшад асуудалнуудта харюусаа. Хуралдаанда түлөөлэлгэтэ зургаануудай 440 депутатууд хабаадаа.

Съездын эхиндэ республикын толгойлогшо В.В.Наговицын эндэ сугларгашадые амаршалаа.

Бүхы шатын түлөөлэлгэтэ зургаануудай депутатуудтай үнгэргэгшэ 5 жэл соо үрэ ехэтэйгээр хүдэлөөбди гэжэ республикын толгойлогшо В.Наговицын тэмдэглээ. Саашадаа булюу анхарал хандуулжа шийдхэхэ зорилгонуудые тодорхойлоо, шийдхэгдээгүй асуудалнуудта анхарал хандуулаа.

Гэр байрын-коммунальна ажахые хэргээн хүгжөөхэ, БАМ шадарай нютагуудай хэрэг байдал найжаруулха болон бусад асуудалнуудые тэрэ анхаран байна.

Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ Матвей Гершевич гол элидхэл хээ. Хоёрдохи хуралдаанай үнгэрхэн сагнаа мүнөө үе хүрэтэр республикын социально-экономическа байдал найжаруулгада нүлөөтэй ямар хуули ёһонууд абтааб гэжэ элирхэйлээ. Түлөөлэлгэтэ болон гүйсэдхэлгын засагай зургаануудай ашагтайгаар харилсаһанай ашаар эдэ хуулинууд абтаа гэбэ. Экономическа, социальна хүгжэлтын удаан болзорой программанууд, тиихэдэ эрдэм нуралсалай, элүүрые хамгаалгын халбаринуудые хүгжөөхэ, хүн зоной байдал найжаруулха хэрэгтэ нүлөөтэй хуулинууд абтанхай гэжэ тэмдэглээ.

Элидхэлшын тэмдэглэнээр, мүнгэ зөөриин оршон байдал бэхижүүлхэ, республикын хамтадхаһан бюджетэй өөһэдын олзо оршын хубиие дээшлүүлхэ, үйлэдбэринүүдые шэнэдхэн эмхидхэхэ хүдэлмэри ябуулагдаа. Хүн зоной бодото олзо оршо дээшлээ, бага олзын хэрэг эрхилэлгэдэ хүн зонойе хабаадуулха хэрэг ябуулагдаа.

Гүйсэдхэлгын болон түлөөлэлгэтэ зургаануудай оролдолгоор республикын хүгжэлтын гол дүнгүүд найжаруулагдаа. Жэшээлхэдэ, промышленна үйлэдбэрин, барилгын, худалдаа наймаанай, хангалгануудай хэмжээн дээшлээ гэжэ элидхэл соо хэлэгдээ.

Онсолон тэмдэглэгдэн дүнгүүдэй дунда үнгэрхэн жэлдэ валова региональна продуктын хэмжээн 4 про-

центээр дээшлэжэ, 150,3 миллиард түхэригтэ хүрөө. Промышленна үйлэдбэрин ургалтын эршэ туйлаһан манай республика Сибириин федеральна округоор 1-дэхи, Росси дотор 12-дохи нуури эзэлээ.

Тиихэдэ хуули ёһонуудтай гуримшуулан, республика руу инвестицинуудые шэглүүлхэ хүдэлмэри эдэбхитэйгээр ябуулагдаа. Энээнэй ашаар Буряад ороной промышленноостийн предприятинууд үйлэдбэри шэнэдхэн эмхидхэлгын программануудые амжалтатай нэбтэрүүлнэ. Бага олзын хэрэг хүгжөөгдэнэ гэжэ М.М.Гершевич элидхээ. Хүдөө ажахыгаар, барилгын халбаряар томо инвестиционно проектнууд бэелүүлэгдэнэ.

Гэхэтэй хамта съездын делегадууд түбхын түрүүндэ шийдхэхэ хэдэн асуудалнуудые анхараа. Технопаркнуудые байгуулгада болон бусад шэнэ үйлэдбэринүүдые эрхилэлгэдэ нүлөөтэй шэнэ хуулинууд зохёон хараалагдаха ёһотой гэжэ тэдэ тэмдэглээ. Зүүн Сибириин эрдэм-нуралсалай эмхи зургаание байгуулха асуудал анхарагдаһан байна.

Нютагай бюджетүүдэй олзо оршо дээшлүүлхэ тухай энэ хуралдаанда үгэ хэлэһэн депутатууд тэмдэглээ. Нургуулида ороогүй хүүгэдые нургаха, хүмүүжүүлхэ муниципальна захиргаанууд хоорондын программа зохёон хараалхаар болоо гэжэ эндэ хэлэгдээ. Тиихэдэ залуу гэр бүлэнүүдые, мэргэжэлтэдые болон түрэлхидэй харууһагүй гү, али үншэрхэн хүүгэдые үргэн хүмүүжүүлжэ байдаг бүлэнүүдые социальна талаар дэмжэхэ хэмжээнүүдые үргэдхэхэ тухай депутатууд хөөрэлдөө. Гадна территорияльна өөһэдын хүтэлбэриин эмхинүүдые хаа хаанагүй хүгжөөхэ эрилтой бэелүүлгэдэ депутатууд горитой хубитаяа оруулха байна.

ХУРАЛДААНАЙ ДҮНГҮҮД

Энэ суглаанда саашадаа бэелүүлэгдэхэ хараа зорилгонууд тодологдоо. Федеральна, республикын, муниципальна хэмжээндэ, мүн Правительствоын шийдхэхэ дурадхалнууд эндэ оруулагдаа.

Федеральна хэмжээндэ шийдхэхэ иимэ дурадхалнууд Гүрэнэй Дүүмын болон Федеральна Суглаанай Федерациин Советэй гэшүүдтэ хэгдээ. Жэшээлхэдэ, социальна болон экономика хүгжэлтын зорилгонуудые гуримшуулхын тула "Гүрэнэй холын хараатай түсэблэлгэ тухай" федеральна хуули абалгыг түргэдхэхэ. Тиихэдэ "Алас Дурна зүгэй болон Байгалай регионой социально-экономическа хүгжэлтэ" гэнэн Россиин

Федерациин гүрэнэй программа Буряад Республикаһаа дурадхалнуудые оруулха асуудал шийдхэхэ. Энээнһээ гадна Байгал далайн оршон байгаалие хамгаалха федеральна хуулида хубилалтануудые оруулха болон бусад.

Тэрэшэлэн Арадай Хуралай депутатууд технопаркнуудые байгуулха, тиихэдэ республика дотор худалдаа наймаа гүрэнэй талаһаа гуримшуулха болон бусад хуули ёһонуудые зохёожо баталан абаха ёһотой.

Республикын Правительства залуу гэр бүлэнүүдые гэр байраар хангалгада үгтэһэн хангалгада 10 миллион түхэриг тоосоото үедэ 22,2 миллион түхэригтэ хүргэхыень резолюци соо дурадхагдаа. 2012 ондо залуу мэргэжэлтэдые гэр байраар хангалгада 17 миллион түхэриг һомолхыень зууршалагдаа гэхэшэлэн, 2013-2017 онуудта нургуулиин наһа хүсөөдүй хүүгэдэй эмхи зургаануудые хүгжөөхэ республикын тусхай зорилготой программа зохёон хараалхыень дурадхагдаһан байна.

Муниципальна хэмжээндэ түлөөлэлгэтэ зургаануудай депутатуудай хуули зохёолгын эрхэ эдэбхитэйгэр хэрэглэхыень дурадхагдаа. Тэрэшэлэн территорияльно-ниитын өөһэдын хүтэлбэриин эмхинүүдые хүгжөөхэ, хүдөө нютагуудые болбосон түхэлтэй болгохо хүдэлмэриэ эдэбхижүүлхыень дурадхагдаһан байна.

Энэ ехэ суглаанда муниципальна байгуулгануудта мүнгэнэй тэдхэмжэ ехэ болгохо, тиигэжэ хүдөө нютагуудай байдал нэргээн хүгжөөхэ асуудалда гол анхарал хандуулагдаа. Хүдөөдэ хүдэлжэ байһан залуу гэр бүлэнүүдые байртай болгохо, залуу, бэрхэ мэргэжэлтэдые хүдөө нютаг руу татажа хүдэлгэхэ, залуу үетэнэй хүсөөр нютагай байдал найжаруулхын тула ямар зорилгонуудые шийдхэхэ байһан тухайгаа тэдэ хөөрөжэ үгөө.

ХҮДӨӨГЭЙ БАЙГУУЛГАНУУДА
Ирина Бальжинимаевна ДЫМ-БРЫЛОВА, Сэлэнгын аймагай Харгана нютагай хүдөөгэй Советэй депутат, дунда нургуулиин багша:

- Нютаг тухай хэлэхэдэ, өөһэдын хүтэлбэриин захиргаанай толгойлогшоор Светлана Добчиновна Буеева хүдэлнэ. Нургуулиин, сээрлигэй хүтэлбэрилэгшэд эбтэйгээр ажал хэрэгээ бүтээдэг. Нютаг дээрмнай ехэ ажал эрхилэгдэжэ байна. Нютаг зоной, эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдэй, ажалша коллективүүдэй хүсөөр дуган бод-

хоожо байнабди. Хамба лама Дамба Аюшеевэй айладхаһан хэрэгыень бүтээжэ байнабди. Энэ зундаа дуганай барилга дүүргэгдэхэ ёһотой. Тиихэдэ Харгана нютагтамнай хүүгэдэй сээрлиг нээгдэнэ байна. "Нарахан" гэжэ нэрлэгдэнхэй. Нютагтамнай ТОС-ууд байгуулагданхай. "Харганагай залуушуул" гэжэ нэрлэгдэнэ ТОС хүтэлбэрилнэб. Үйлсэ бүхэн өөрын ударидагшатай суглараад лэ Харгана нютагайнгаа байдал нэргээн хүгжөөхэ шэглэлээр ажал ябуулнабди.

Эрдэни Бадмаевич ДУГАРОВ, Яруунын депутатуудай районно Советэй түрүүлэгшэ:

- Мүнөө жэлдэ Яруунын аймаг байгуулагдаһаар 85 жэлэйнгээ ойн баярые угтахань. Тиигээд аймагай захиргаанай хүтэлбэрилэгшэд, районно Советэй депутатууд энэ баярта бэлдхэл ябуулжа байнхайбди. Хүн зонойнгоо байдалые найжаруулха гэжэ хэдэн программын зорилгонуудые ажабайдалда бэлүүлжэ байнхайбди, мүнгэ һомолнобди.

Залуу гэр бүлэнүүдые гэр байраар хангаха программа амжалтатай бэлүүлэгдэнэ. Залуу гэр бүлэнүүдтэ 650 мянган түхэриг үгтөө. "Хүдөө нютагай социальна хүгжэлтэ" гэнэн программаар мүнгэн һомологдоо. "Земский доктор" гэнэн программа бэлүүлэгдэнэ. Энэ программын ёһоор хүдөө нютагтамнай 15 залуу мэргэжэлтэ врачууд ерэжэ, урагшатай хүдэлжэ байна. Харгинуудые заһабарилха хүдэлмэри ябуулагдаа. Хори, Яруунын аймагай хилэ багта Маарагтада шэнэ хүүргэ баригдажа байнхай.

"Сэбэр уһан" гэжэ республикын программа оронхойбди, аймаг доторойшые программа зохёогдонхой, бэлүүлэгдэжэ байна. Хүн зоной сэбэр уһаар хангаха гэшэ манай эндэ шийдхэхэ шухала зорилгонуудай нэгэн болонхой. Аймагай түб нуурин Нархатада худаг түхээрэгдэхэ ёһотой. Аймаг доторнай шэнэ объектнууд баригдана. Больницын терапевтческэ таһаг баригдаха, эндэ 25 хүн нэгэ доро аргалуулха аргатай болохо. Хүүгэдэй сээрлиг аймагай түбтэ баригдажа байнхай. Ульдэргэ нютагта шэнэ сээрлиг ашаглалгада тушагданхай, үхибүүд ябажа эхилэнхэй.

Хүн зомнай һайн байг лэ гэжэ эдэ бүгэдэ ажал ябуулагдаа. Үшөөшые хэхэ, бүтээхэ ажал хүдэлмэри ехэ. Июнь нарын һүүлээр үнгэргэгдэхэ энэ ойн баярай хэмжээ ябуулгада бүхы нютагаархидаа уринабди.

Э.ДАМБАЕВА, манай корр.

Республикын таряалан дээрэ

ХАБАРАЙ ТАРИЛГА ТҮЛЭГ ДУНДАА

Хабар үбэлые тэжээдэг гэжэ ород арадай сэсэн үгэ гэршэлэн, Буряад Республикын хүдөө ажахынууд хабарай тарилгын ажалда гаранхай.

Мүнөөдэрэй байдалаар, паар бодхоожо, хурьһэ үржүүлэгдэн, газар хахалагдана. Республикын Баргажанай, Бэшүүрэй, Зэдын, Ивалгын, Загарайн, Захааминай, Мухар-Шэбэрэй, Сэлэнгын, Тарбагатайн, Түнхэнэй, Хорин гээд 14 аймагуудта орооһото ургамал бүхыдөө 17,2 мянган гектар газарта тарижа эхилээ. Тарбагатайн, Мухар-Шэбэрэй, Загарайн, Захааминай аймагуудта тон урагштай тарилга эрхилэгдэнэ. Шэниисэ тарилгаар республика дотор түсэблэгдэн хэмһээ 62 % Тарбагатайн ажахы, 44 % - Загарайн аймагай, Мухар-Шэ-

бэрэй аймаг-24 %, Захааминай ажахы - 30 % дүүргээд байна. Орооһо тарилгаар түрүүлһэн ажахынууд гэбэл, Зэдын аймагай ООО ПЗ "Боргойский", Мухар-Шэбэрэй СПК "к-з "Искра", СП "Түгнүй", Тарбагатайн аймагай КФХ "Заиграев С.Д.", Хурамхаанай "Эрдэм" гэнэн СПК болоно. Ивалгын, Кабанскын, Хяагтын, Прибайкалийн болон Сэлэнгын аймагуудай ажахынууд 97 гектар талмайда хартаабха, 25 гектарта огородой эдээ тариһан байна.

Һаяын сагта аадар, саһа бороо орожо, хабарай тарилга нэгэ бага удаараа. Гэбэшье, республикын хүдөө ажахынууд түсэблэгдэн болзор соо хабарай тарилгаяа дүүргэхэ юм гээд Буряад Республикын Хүдөө ажахын министерствын ургамалай шэнэ технологиин таһагай дарга **Андрей Бадмаев** тэмдэглэнэ.

Шэнэ оньһон техникэ

ХҮРЬҺЭ ҮТЭГЖҮҮЛГЭ ГАРГАША ЕХЭТЭЙ

Уһа бороогоор хоморшог, хагсуу халхитай, нилээн шэрүүхэн уларилтай манай газарта хурьһэ үржүүлгын ашаар һайн ургаса үгэдэг. Республикын зорилгото программада орожо, элдэб дотаци, тэдхэмжэ абахын түлөө ажахынар хэдэн уялгата эрилтэнүүдые дүүргэхэ ёһотой.

Тэдэнэй гол эрилтэнэ хадаа орооһото культура тарихадаа, 40 % минеральна бодос, удобрени хэхэ болон тэжээлэй ургамал тарихадаа, 30 % үржүүлхэ ёһотой. Тиимэһээ ажахы бүхэн удобрени саг соогоо худалдан абажа, газарай хурьһэ үржүүлнэ. Буряад Республикын

Хүдөө ажахын министерствын ургамалай шэнэ технологиин таһагай дарга Андрей Бадмаевай хэлһээр, мүнөөдэрэй байдалда тон ороо асуудал хадаа мунгэ алтанай һомололго болоно. Республикын зорилгото программын шугамаар, удобрени худалдан абаһан мунгэн зөөри ажахынарта бусаагдаха ёһотой. Зүгөөр энэ үйлэ нилээн удааржа, саг соо хэгдэнэгүй. Тэрэ шалтаһаа ажахынар эрьюулэн ажаллаха мунгэнэй хоморто һайн шанарай үрһэнэй хүрэнгэ худалдан абаха, техникэдэ хэрэгтэй запчастынуудые олохо гэхэ мэтэ олон шийдхэгдэхэ асуудал гарана. Хүдөө ажахын министерствэһээ тэдхэмжэ ерэхэл юм аабза, зүгөөр хабарай тарилгын хэлсэгдэн болзор богони, тиимэһээ таряашад бүхы

арга боломжоёо бэдэржэ, үрдихые оролдоно. Энэ талаар Мухар-Шэбэрэй аймагай "Искра" гэнэн ажахын түрүүлэгшэ шуран шударгы ажал эрхилжэ, амжалтатай ябана. Республикын зорилгото программын бүридэлдэ ороһон ажахынууд мүн шэнгэн түлишэ үнэгүйгөөр, ехэ хүнгэлтэтэйгөөр абаха аргатай. Үтэгжүүлгэ хэхын хажуугаар ажахы бүхэн таригдаһан газарайнгаа ургаса элдэб хорото хорхой шүмуулһаа һэргылэмжын ажал ябуулха, тусхай бодосуудые хэрэглэхэ ёһотой. Тэрэнэ баһа горитойхон мунгэнэй гарашатай. Мүнөө жэлэй орооһо тарилга республика дотор май һарын һүүлээр дүүрэхэ түсэбтэй, тэжээлэй ургамал тарилга июнь һарын түгэстэ дүүргэхээр хараалагдана.

ШЭНЭ ТЕХНИКЭ СЭНДЭЭ ХҮРЭНЭ

Мүнөө жэлэй хабарай тарилга эрхилхэ хэрэгтэ республикын ажахынуудта бүхыдөө 1820 тракторнууд, 698 анзаһан, 607 культиватор, дисковаторнууд, 610 сеялкэ, 42 тарилгын бүридэлтэ түхээрэлгэнүүд тоологдоно.

Газарай хурьһэ гамтайгаар ашаглаха аргатай шэнэ оньһото техникэ- Канадын "Борго" гэнэн түхээрэлгэнүүд бии болонхой. Нэгэ түхээрэлгын хүсэн

хуушан МТЗ гэнэн 5 тракторай ажаллаһантай жэшэхээр, гэбэшье газарай хурьһэн һандаргаагданагүй. Нэгэ доро аяар табан үйлэ бүтээдэг техникэ ехэ үнэ сэнтэйшье һаа, өөрынгөө сэндээ хүрэхэ, һайн үрэ дүн үгэнэ гэжэ Хүдөө ажахын министерствын ургамалай таһагай зүбшэлэгшэ **Владимир Вахрушев** тэмдэглэбэ. Иимэ түхэлэй техникэ манай республикын асари томо ажахынууд, Бэшүүрэй аймагай "Федотовой" ажахы, Хяагтын "Үлзытэ", Зэдын Боргойн «Баян», Кабанскын аймагай

АПХ"Байкальска", Мухар-Шэбэрэй "Искра" гэгшэд худалдажа абанхай.

Республика доторой хүдөө ажахынуудта ээлжээтэ үбэлжэлгээ ядамаргүй үнгэргэхын тулада бүхыдөө 115 мянган гектар газарта орооһото ургамал, 500 мянган гектарта тэжээлэй зүйл тариха хэрэгтэй.

Цырегма САМПИЛОВА.

"Буряад үнэн" сониндо хэблэгдэнэй удаа

УНШАГШАДАЙ ҺАНАМЖА

Манай "Буряад үнэн" хэблэлэй 90 жэлэй 90-ойн баярай үдэрнүүд үнгэрэгшэ жэлдэ наярэн үнгэрөө. 90 жэлэй урдын түүхын абдарһаа абтаһан үйлэ хэрэгүүд 21 зуун жэлэй шэнэ толидо тобойсо, яһала һайнаар харуулагдаа бэлэй...

Олон һонирхолтой тэмдэглэлнүүд һэлгэлдэн, «Үнэнэй» уншагдай зүрхэ сэдхэл һайса баясуулаа, байха жэлэй март һарын 7-ой үдэр «Буряад үнэн» хэблэлдэ сурбалжалагша Цырегма Сампиловагай арад зондоо дурадхаһан мэдээсэл хадаа, Забайкалийн можын хүршэнэрэй агаархинай ажабайдалда зориулагдаһан байба. Намһаашы гадна, олон уншагшад ехэтэ һонин мэдээсэл үнэтэ бэлэг болгон абаһан байна... Энэмнай юун тухайб гэхэдэ, Агын тойрогто 3 жэлэй саана эрхилэгдэнэн хүдөө ажахын "Руно" гэнэн эмхиин байгуулагдаһан тухай һонинууд байба. Ехэ алта мунгэнэй тэдхэмжэтэй байһан ушарһаа энэ һонирхолтой хэрэг ехэ хурданаар хүгжөө. Урагшаа дабһаһан ажал хэрэг болбол буряад-монгол угсаатанай урдын саһаа хойшо

хэрэглэдэг маягаар экологи-ческа сэбэр, боди бээдэ һайн нүлөөтэй гээшэ. Анха урданай табан хушуу малай тоодо заабол ородог хонин туурагай нооһоор бүтээгдэдэг, ажаמידаралда ехэ хэрэгтэй ганса шэрдэг, хүнжэлнүүд бэшэ, харин сагай эрилтээр ехэ үзэмжэтэйгөөр, мүнөө сагай түхэл маягтайгаар уран гартайшуулай бүтээһэн янза бүриин зүйлнүүд болоно. Гайхамшагта үзэгдэл хажуудамнай, манай хүршэнүүдэй шадал арга соо байна ха юм. Ага руу холын холоһоо, аяар Белорусси гүрэнһөө ба Россиин хэдэн хотонуудһаа зон ерэхэ, нооһо худалдан абана, харин бидэ, буряадууд, хүршэнүүдээрээ дүй дүршэлөөрөө хубаалдаха гү, али болохо ажал хэрэгтээ бэе бээдээ нэмэритэй байгаа һаамнай һайн байгаа. Буряадайнгаа һургуули һударнуудтаар ба мүнөө сагта олон тоодо хүрһэн ТОС-нуудай гэшүүдтэ, соелой байшангуудта нооһо үйлэдбэри нэбтэрүүлээ болбол ехэ олондо нүлөөтэй үйлэ хэрэг гэжэ би бодоноб. «Үнэн» сонинийнгоо золтой мүнүүдээр бидэ зүб зүргэнүүдые оложо сэгнэн, Ага ньютагай "Руно" эмхиин ажалшадаар харилсаа баталжа, урагшаа дабһаа һаамнай, эрхим байгаа.

Светлана БАНЗАРАКЦАЕВА, Шэбэртэ һууринай "Ая-гангын орон" гэнэн ТОС-ой түрүүлэгшэ.

ШАХАРДУУ БАЙДАЛДА ОРОНХОЙ

Буряад ороной промышленноостиин ехэ предприятинуудай нэгэн болохо Селенгинск һууриндахи целлюлозо-картоной комбинат мүнөө үедэ ехэ хүндэ байдалда оронхой гэжэ "Восток-Телеинформ" мэдээсэлэй агентствэдэ Арадай Хуралай депутат, Социальна политикын талаар хорооной гэшүүн, урда жэлнүүдтэ тус предприятиин директор байһан Владимир Гейдебрехт мэдээсэһэн байна.

Депутадай энэ асуудалаар һонирхоһодо, Кабанскын аймагай захиргаанһаа энэ предприятия налогүүдэй түлбэринүүдээр, пенсионно жасада хэгдэдэг һомололгонуудаар ехэ үри шэриде оронхой гэжэ дуулгаһан байна. Энэ үри шэринь 1,3 миллиард түхэригтэ хүрэнхэй. Панхаруутаха туйлдаа хүрһэн байдалтай гэжэ депутат тэмдэглээ. Тэрэнэй мэдээсэһээр, энэ комбинатай зөөри акционернэ "Иркутскэнерго" бүлгэмдэ худалдаха хэрэг ябуулагдажа байнхай. Энэ предприятиян хүтэлбэрилэгшэд хадаа нэрлэгдэгшэ акционернэ бүлгэмтэй ниилэхэдэ хүгжэхэбди гэжэ һанана. Энэнь дан тиимэ бэлэн хэрэг бэшэ гэжэ депутат тоолоно. Һүүлэй хоёр жэлэй туршада Селенгинскын целлюлозо-картоной комбинат үйлэдбэриез шэнэдхэн эмхидхэжэ, хэмжээнэ дээшлүүлхэ гэжэ нэгэшье оролдоогүй гэжэ тэрэ тэмдэглэнэ. Се-

ленгинск һууринай олон ажаһуугшад энэ предприятияда хүдэлдэг. Тиимэһээ һаяын сагта тэдэ ажалтай байха, үгыгөө мэдэнэгүй. Юуб гэхэдэ, хүдэлдэг предприятияин байдал ехэ хүндэ болонхой. Хэрбээ тэрэнэй панхаруутаа һаань, аяар 16 мянган хүн ажалгүй үлэхэ болоно. Ой модоор элбэг газарта оршодог имэ предприятия үйлэдбэриез һайжаруулжа, шэнэ зүйлэй

продукци үйлэдбэрилэн гаргаха гэжэ оролдохо ёһотой. Дэлгүүрэй харилсаан имэ эрилтэ табина ха юм. Предприятияин хүтэлбэрилэгшэд энэ байдалаа һайнаар бодожо үзөөд, үйлэдбэриез шэнэдхэн эмхидхэжэ, һууринайнгаа хүн зониишье ажалтай байлгха арга олоһой гэжэ хүсэгдэнэ.

Эльвира ДАМБАЕВА хэблэлдэ бэлдэбэ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2012 оной майн 21 - 25

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ СОВЕДЭЙ ЗҮБЛӨӨН

Зүблэхэ зүйл:

1. "Аяншалга тухай" Буряад Республикын Хуулиие бэлдүүлгын ябаса тухай" 24.05 10.00 РБ-гэй толгойлогшын зүблөөнүүдэй зал

2. "Буряад Республикын Тоололгын палатын Регламентые зүбшэлхэ тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай Соведэй тогтоолые хүсэнөө буураһанда тоолохо тухай

3. "2011-2015 онуудай Буряад Республикын Социально-экономическа хүгжэлтын программа тухай" Буряад Республикын Хуулиие 2011 ондо дүүргэлгэ тухай тоосоо баталха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай" гэнэн темээр парламентын уншалгануудые үнгэргэхэ тухай

4. Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха тухай

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

Зүблэхэ зүйл:

1. Арадай Хуралай хороонуудай 2012 оной майн 14-һөө 18 хүрэтэр дүүргэнэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэд: хороонуудай түрүүлэгшэнэр)

21.05. 11.00 Арадай Хуралай ехэ танхим

2. Арадай Хуралай 2012 оной майн 14-һөө 18 хүрэтэр үнгэргэгдэнэн хэмжээ ябуулганууд тухай эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)

3. Арадай Хуралай хиналтын документнүүдые гүйсэдхэлгын байдал тухай эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)

4. Буряад Республикын хуулинуудые федеральна хуули ёһонуудтай зохилдуулгын хойноһоо хиналта тухай (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)

5. Арадай Хуралай 2012 оной майн 21-һээ 25 хүрэтэр түсэблэнэн хэмжээ ябуулганууд тухай (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)

6. 2012 оной майн 14-һөө 18 хүрэтэр Хуули ёһоной управленийин дүүргэнэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ А.И.Ускова)

7. 2012 оной майн 14-һөө 18 хүрэтэр Мэдээсэлэй-шэнжэлэлгын управленийин дүүргэнэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ Э.Б.Намдакова)

8. Арадай Хуралай ажал ябуулга тухай республикын хэблэлнүүдтэ 2012 оной майн 14-һөө 18 хүрэтэр олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ толилогдоһон материалнуудай шэнжэлэл тухай тухай таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ С.Б.Хайдапова)

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХЭРЭГҮҮДЫЕ ЭРХИЛЭГШЭ – АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНБЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЛГЫН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Зүблэхэ зүйл:

1. Буряад Республикын Арадай Хуралай 2012 оной майн 21-һээ 25 болотор түсэблэнэн хэмжээ ябуулганууд тухай 21.05 11.30

Арадай Хуралай ехэ танхим

2. Буряад Республикын Арадай Хуралай хиналтын документнүүдые гүйсэдхэлгын байдал тухай

3. Элдэб асуудалнууд

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджедэй, налогуудай болон финансын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц-Д.Э.Доржиев)

Зүблэхэ зүйл:

"Россиин Федерацийн субъектнүүдэй мэдэлдэ Россиин Федерацийн налогууд болон татабаринууд тухай хуулийн ёһоор Буряад Республикада налогуудые гуримшуулгын зарим тэды асуудалнууд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай 21.05. 15.00 каб.235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдые хэрэглэлгын болон оршон тойронхине хамгаалалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

Зүблэхэ зүйл:

"Буряад Республикын гүрэнэй зөөриин мэдэлдэ байһан объектнүүдые гүрэнэй бусад гү, али муниципальна зөөриидэ дамжуулха болон гүрэнэй бусад гү, али муниципальна зөөриин объектнүүдые Буряад Республикын гүрэнэй гү, али муниципальна байгуулгануудай зөөриин мэдэлдэ тушаан абаха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай 23.05. 15.00 каб.203

Зүблэхэ зүйл:

"Социальна наймын хэлсээгээр үгтэдэг ажаһуудалай гэр байрануудые хэрэглэдэг эрхэтэдые бүридхэлдэ абаха гурим тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай 24.05 15.00 каб.203

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.С.Скоцырская)

Хүдэлмэрилгын бүлэгэй зүблөөн:

Зүблэхэ зүйл:

"Буряад Республикын Арадай Хуралай депутатуудай хунгалта тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай 22.05 16.00 каб.322

23.05 14.00 каб.322

Зүблэхэ зүйл:

"Байгаалин болон техногеннэ шэнжэтэй онсо аюултай байдалһаа Буряад Республикын хүн зоние болон нютагуудые хамгаалха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай 22.05 14.00 каб.322

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарнай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

Зүблэхэ зүйл:

"Буряад Республикын агропромышленна комплексые гүрэнэй талаһаа дэмжэхэ тухай" 22.05 10.00 каб.119

"Агнуури болон агнууриин нөөсөнүүдые гамнаха тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай 22.05 14.00 каб.119

"Газар тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай 24.05 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

Зүблэхэ зүйл:

"Нуралсал тухай" Россиин Федерацийн Хуулийн 16-дахи статьяда хубилалта оруулха тухай" федеральна хуулийн түлэб тухай" Карели Республикын Хуули зохёолгын суглаанай хуули ёһоной үүсхэл тухай 21.05 14.30 каб.218

IV. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА

А.С.Коренев – Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо 21.05 14.00-17.00 каб.118/326

В.Р.Булдаев – Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэтэнэй асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хорооной түрүүлэгшэ 24.05 14.00-17.00 каб.118/212

НОМ СУДАР ДАБТАН ДАБТАН СУРГАГША БАГША МИНУУ...

Монгол туургата арадууд, тэдэнэй тоодо буряадууд эхэ эсэгынгээ магтаал соо багшяа эгээл түрүүн дурдан дууладаг байһан. Тиигэжэ аба эжыһээ үлүү һанажа, багшынгаа үргые дээрэ сэгнэдэг байһыень гэршэлнэ.

Хори буряадуудай эрдэм соелой гуламта болоһон, 206 жэлэй уран баян түүхэтэй, Советскэ Союзай Герой Дарма Жанаевай нэрэмжэтэ Хориин 1-дэхи дунда хургуули бэлигтэй багшанараараа олон. Тэдэнэй нэгэн – эрхимүүдэй эгээл эрхим багша – Дарима Евдокимовна Болдонова, тоо бодолгын багша, хизаар ороноо шэнжэлэгшэ, КПСС-эй XXV съездын делегат, хургуулийн музейн директор, Россиин болон Буряад Республикын габыята багша, арадай гэгээрэлэй отличник, Ажалай Улаан Тугай орденной кавалер, Хориин аймагай хүндэтэ эрхэтэн гэнэн нэрэ зэргэдэ, хайра шангуудта хүртэнэн хүн. Би, шабинарайнь нэгэн хадаа, багшынгаа суранзан шэнгээр хүнүүдые бэе тээшээ татадаг шаңар шэнжэ тухайнь бодожо үзэнэн байхаб.

Дарима Евдокимовна эхынгээ үбгэ эсэгэ болохо Монзоев Халзанай Буряадай эрдэмтэн Доржо Банзаровай бэшээшэн, денцигынь байһан тухай тон һонин юумэ хөөрөбэ. Монзоев Халзанай Эрхүүгэй Балаганска приходской училищиде һуража

байхадань, Доржо Банзаров Эрхүү абаашанан байна.

Иимэ уг гарбалтай Анисья Игнатьевна бурпедтехникум дүүргэнэн түрүүшын выпускын оюутадай нэгэн байһан. Тэндэ һуража байхадань, Евдоким Маланович Болдоновтой хуби заяагаа ниилүүлжэ, хүүгэдые гэгээрүүлжэ хэрэгтэ бүхы һанаяа зориулһан.

Дарима басаганиинь 1935 оной апрелиин 27-до түрэнэн. Хара баганаа хойшо эрдэм номтой, зоние гэгээрүүлжэ хэрэгтэй, багшын ажалтай холбоотой оршон байдалда хүмүүжэн ургаһан Дарима басаган хотын 18-дахи буряад хургуули дүүргээд, БГПИ-гэй физико-математическа факультетдэ һуража, эрхимээр дүүргээ.

Багшын түрүүшын алхамууд Шэбэртын дунда хургуулиһаа эхитэй. Зүгөөр бүхы ажалайнь намтар Хориин 1-дэхи дунда хургуулитай холбоотой.

50 жэл, зуунай хахад! Дарима Евдокимовна багшаар 50 жэлэй туршада хүдэлөө. 40-өөд гаран жэлэй туршада математика заахын хажуугаар хизаар ороноо шэнжэлэгшын ажал ябуулаа. һураһан шабинарын багшынгаа ажалайнь үри дүн гэршэлнэ: тэдэнэй зариманиинь гэхэдэ, Эрхүүгэй университетдэй радиофизикын кафедрые даагша, профессор, физико-математическа

эрдэмэй доктор В.И. Санжин, Костромагай хүдөө ажахын академийн профессор Е.Д.Попов, мүн олон тоото габыята багшанар, врачнууд, архивай хүдэлмэришэд, хүдөөгэй, промышленностин ажалшад. Бултынэ тооложо барахаар бэшэ.

1962 онһоо эхилжэ, Дарима Евдокимовна үхибүүдээрээ хизаар ороноо шэнжэлхы хүдэлмэри ябуулхадань, Хориингоо хургуулийн, мүн аймагай хуулинуудай түүхэ, граждэн болон Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ дайшалхы ба ажалай габыяа гаргаһан зон тухай баян материал суглуулжа, музей соогоо хадагалжа байдаг. Мүн энэ хүнэй оролдосоор хургуулийн хажууда дайнай дүүрэнээр 40 жэлэй ойттой дашарамдуулан, хүшөө бодхоогдонхой. Эндэ дайнай газарта ами һанаяа алдаһан энэ хургуулийн шабинарай ба багшанарай нэрэнүүд мүнхэлэгдэнхэй.

Хориин зоной ажабайдалда мартагдахагүй ушар болоо. Хамалган хашалганай үедэ түрэлхидһөө, тоонто нютагаһаа бага үхибүүн ябахадань таһараад, зобохо туликые һайса үзэнэн, Хоридо ганса бэе хальмаг яһанай Немаев Петр Санджиевичай хуби заяан эльгэ нимгэтэй Д.Евдокимовнагай сэдхэл зүрхэ ехэтэ зобоодог һэн. Багшамнай Хальмагай газарта алдалан унаһан шабинарай дайшалхы габыяа гэршэлгэн дүрэ зурагууд, дневнигүүд, бэшгүүд, үнэмшэлгэнүүд, хайра шагналууд хэнэй сэдхэл хүдэлгэхэгүйб даа! Хоёрдохи зал соо дайнай һүүлээрхи үе саһаа эхилээд, мүнөө боложо байһан һонин үйлэ хэрэгүүд, габыята хүнүүд тухай данса барагдашагүй ехэ.

Багшын хэжэ байһан хэрэгын дууһашагүй ехэ. Январин 24-дэ, хургуулийн түрэнэн үдэртэ зориулан, дүрбэдэхиеэ «Борголовой уншалганууд» гэнэн эрдэмэй-прак-

тическа конференци үнгэрнэ. Энэ һайндэртэ элдэб газарһаа айлашад ержэ, директорнуудээр, тэдэнэй орлогшодоор хүдэлгэн багшанарта соло дуудадаг гээшэ. Энэ конференциин дүнгөөр номууд хэблэгдэнхэй. Д.Е.Болдонова түүхын багша Цыреторова Галина Цырендоржиевна хоёр Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай дүүрэнээр 65 жэлэй ойдо зориулжа, «И пусть поколения помнят» гэнэн ном хэблүүлэн гаргуулаа. Туд ном соо дайнда хабаадаһан һурагшад ба багшанар тухай бэшгэдэнхэй. 1945 ондо энэ хургуули дүүргэнэн экономическа эрдэмэй кандидат Мананникова Вера Петровна энэ ном уншаад байхадань, тон сэдхэлээ ханаһан, уярһаншые байха юм. Энэ ном соохи хүнүүдые хуу мэдэнэб, энэ номоо унтахадань, бодоходоошые иранаб гэжэ бэшгэнэн байна. Мүн энэл жэлдэ хургуули дүүргэнэн бэлигтэй багша Дора Гавриловна Елизова энэ номые үндэрөөр сэгнэжэ, авторнуудта ехэ баяр хүргэнэн. Багшын хэнэн хэрэгын, үгэлгэн үгэнь олоной сэдхэлдэ хадуугданхай гээшэ.

Энэ конференци үнгэрнэ. Энэ һайндэртэ элдэб газарһаа айлашад ержэ, директорнуудээр, тэдэнэй орлогшодоор хүдэлгэн багшанарта соло дуудадаг гээшэ. Энэ конференциин дүнгөөр номууд хэблэгдэнхэй.

Д.Е.Болдонова түүхын багша Цыреторова Галина Цырендоржиевна хоёр Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай дүүрэнээр 65 жэлэй ойдо зориулжа, «И пусть поколения помнят» гэнэн ном хэблүүлэн гаргуулаа. Туд ном соо дайнда хабаадаһан һурагшад ба багшанар тухай бэшгэдэнхэй. 1945 ондо энэ хургуули дүүргэнэн экономическа эрдэмэй кандидат Мананникова Вера Петровна энэ ном уншаад байхадань, тон сэдхэлээ ханаһан, уярһаншые байха юм. Энэ ном соохи хүнүүдые хуу мэдэнэб, энэ номоо унтахадань, бодоходоошые иранаб гэжэ бэшгэнэн байна. Мүн энэл жэлдэ хургуули дүүргэнэн бэлигтэй багша Дора Гавриловна Елизова энэ номые үндэрөөр сэгнэжэ, авторнуудта ехэ баяр хүргэнэн. Багшын хэнэн хэрэгын, үгэлгэн үгэнь олоной сэдхэлдэ хадуугданхай гээшэ.

Ксения ГАРМАЕВА,
Хориин 1-дэхи хургуулийн буряад хэлэнэй багша,
Буряад Республикын габыята багша, арадай гэгээрэлэй отличник.

ЭХЭ ХЭЛЭЭ МЭДЭХЭ – ЭРДЭМТЭН БҮХЭНЭЙ УЯЛГА!

Монгол уласай болбосоролой дээдэ хургуулийн дэргэдэ зарлагдаһан Диссертационно зүблэл Буряадһаа зууршалагдаһан шэнжэлгыг үнгэрэгшэ март һарын 16 - да хараалаа. Тиигэжэ республикын багшанары бэлдэдэг колледжын директорэй орлогшо БАЙРМА БАСТУ-ЕВНА ЛХАСАРАНОВАДА педагогикын эрдэмэй докторой үндэр нэрэ зэргэ Монголой түрүү эрдэмтэд олгуулһан байна. Энэ ушараар Байрма Бастуевнада асуудалнуудтай хандабади:

үзэжэ, шүүлбэрлэжэ, дурадхалнууды ороулһан юм. Тиимэһээ монгол эрдэмтэдэй зүбшөөл заабаряар шэнжэлгэмнай эсэстээ нилээд хубилгагдаһан, заагагдаһан аабза.
- Танай эрдэм шэнжэлгэ буряад хэлэндэ хабаатай. Зүб гү?

до шэнжэлгынгээ хүдэлмэриие хари гүрэнэй эрдэмтэд түрэлхи хэлэн дээрээ хамгаалха эрхэтэй. Энэнь тон зүб гээд ханагдана. Юундэб гэхэдэ, Россияда ажаһуудаг олон тоото үндэнэ яһатан түрэлхи хэлэндэ хабаатай шэнжэлгэнүүдые эхэ хэлэн дээрээ бэшэ,

Б.Б.Лхасаранова

- Россиин Эрдэмэй академиин гэшүүн-корреспондент, педагогикын эрдэмэй доктор, профессор Эрхито Раднаевич Раднаевай нарин хүтэлбэри доро шэнжэлгэмни ябуулагдаа. Багшадаа халуун баярые хүргэхэ байнаб. Гадна Монгол орондо эрдэм шэнжэлгын талаар намай дэмжэһэн, мэдээжэ эрдэмтэн, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор, профессор Өнөрбаян багшые дурдалтай.
- Буряадһаа хүршэ орондо шэнжэлгээ хамгаалһан һүүлшын эрдэмтэн болонот. Ушар тиимэһээ Монгол ороной эрдэмтэдэй һүүлэй хүдэлмэринүүдтэй дүтөөр танилсаһан байхат...

Бэгз багша

Педагогикын эрдэмэй доктор, профессор, Диссертационно советэй эрдэмтэ секретарь Надмидын Бэгз:
- Буряад ороной нютаг хэлэтэй байдалда, үхибүүдэй буряад үгэ зүбөөр үгүүлэлгын болон бэшэлгын дүримүүдые эбдэнэһэнь гол шалтагааниень уудалаад, Россияда, Монголдо болон бэшэшье хари гүрэнүүдээр хэблэгдэһэн олон тоото гүнзэги хүдэлмэринүүдые шэнжэлжэ, зүбөөр зааха шэнэлмэ арга боломжонүүдыень шадабаритайгаар тодорхойлжо, Буряадай эрдэмтэн Байрма Бастуевна шэнжэлгынгээ зорилго амжалтатайгаар бээлүүлжэ шадаа. Саашаада олон гүнзэги хүдэлмэринүүдые бэшэхээр бэлэн, эхэ эрдэм бэлигтэй эрдэмтэн байна гэжэ тэмдэглэхээр.

- Нютагтаа бэшэ, хари гүрэндэ эрдэмэй хүдэлмэри хамгаалхада бүри ехэ харюусалгатай, хажуугарнь хүндэтэйшье ааб даа. «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшанай зүгһөө амаршалхыемнай зүбшөөгит. Түрүүшын асуудал – эрдэм шэнжэлгын энэ хүдэлмэритнай хэнэй хүтэлбэри доро бүтээгдээ бэ?

- Илангаяа хэлэ, бэшэг заалгын талаар Монголой эрдэмтэд Бүхэдэлхэйн онол аргуудые элбэгээр хэрэглэнэ гэхэ байнаб. Хэлхээ холбооной хүгжэлтын эршэдэһэн мүнөө сагта, бидэшье дэлхэйн шэнжэлгэнүүдые улам гүнзэгыгөөр хараадаа абажа, заахаяа оролдонобди. Уридшалан хамгаалалга-дамни Монгол ороной дээдэ бэлигтэй эрдэмтэд, ажалыемнай эдэбхитэйгээр

- Тиимэ. Нютаг хэлэнүүдэй оршондо литературна буряад хэлэ эхин хургуулида зааха талаар тааруу онол аргуудые оложо согсолһон байнаб.
- Тиимэһээ хүдэлмэритнай буряад хэлэн дээрэ бэээ?
- Үгы, ород хэлэн дээрэ бэшээтэй. Россияда хэгдэһэн шэнжэлгэнүүд ород хэлэн дээрэ байха ёһотой. Монгол-

ород хэлэн дээрэ ябуулна. Тиихэдэнь үндэнэн хэлэнүүд эрдэмэй нэрэ томьёонуудай талаар хүгжэнэгүй, хэрэгсэниинь доошолно гэхэдэ болоно.
- Һайн даа. Саашанхи ажалдатнай амжалта хүсэе.
Сарюуна ЭРДЫНЕЕВА хөөрэлдэбэ.

Эрдэм дээшэлүүлгын талмай

БАГШАНАР ДҮРШЭЛӨӨ ХАРУУЛАА

Зэдын аймагай Петропавловкын дунда һуралсалай нэгэдэхи хургуулида эрдэмэ дээшэлүүлгын талмай хүдэлөө. Энэ хургуулида Ивалгын аймагһаа 5 багшанар айлшалжа ошобо. Хэд бэ гэхэдэ: Тубденова Ирина Петровна - Оронгын дунда хургуулийн химиин багша, Батуева Оюна Доржиевна - Клёновой хургуулийн хари хэлэнэй багша, Сыденова Надежда Владимировна - Клёновой хургуулийн химиин багша, Цыдыпова Гэрэлма Ричиндоржиевна - Ивалгын дунда хургуулийн хари хэлэнэй багша, Россиин Федерациин эрхим багшанарай нэгэн болоно, Банзаракцаева Людмила Баторовна - Тапхарай дунда хургуулийн буряад хэлэнэй багша гэгшэд дүрбэн үдэрэй туршада мэргэжэлээ дээшэлүүлбэ.

бүхэниинь гоёор шэрдээтэй, уужам, айлшадта һайхашаагдаа. Энэ хургуулийн шабинар элдэб янзын мурьсөөнүүдтэ, олимпиадануудта эдэбхитэй бэрхээр хабаададаг, шалгалтануудта ехэ эрхимээр бэшэжэ, дээдэ хургуулинуудта һуралсалаа саашан үргэлжэлүүлнэ. Эрдэм бэлигтэй багшанар ургажа ябаһан улаан бургааһадта сэхэ харгыень заана гэхэдэ, алдуу болохогүй.
Энэ хургуулийн багшанар хүтэлбэрлэгшэдтээ хамта грант шүүжэ, һуралсалай болон эрдэм ухаанай министерствын захиралаар багшанарай стажировочно талмай нээбэ. Багшанарта гурбан үдэрэй туршада элдэб янзын хэшээлнүүдые, наадануудые,

конференци харуулба. Шэнэ янзын онол арга ажалдаа яаж хэрэглэхэб, интернет сооһоо тестнүүдые яаж зохёоход гэхэ мэтэ асуудалнуудта харюу үгэхэ аргатай байба.
Дүрбэдэхи үдэртөө Ивалгын багшанарай харуулһан хэшээлнүүд бүхы зондо һонирхолтой байба. Петропавловкын дунда хургуулийн багшанарта ажалдань амжалта хүсэжэ, зол жаргал, элүүр энхые үрээһэн. Шэнэ һуралсалай гарахада, үшөө олон грантнуудые бэшэжэ шүүхыень хүсэнэб.

Людмила БАНЗАРАКЦАЕВА, Ивалгын аймагай Тапхарай хургуулийн буряад хэлэнэй багша.

МҮНГЭНЭЙ ТЭДХЭМЖЭ ҮЗҮҮЛЭГДЭХЭНЬ

Буряад ороной 20 Мянга шахуу ажаһуугшад Илалтын 67 жэлэй ойн баяртай дашарамдуулан, нэгэ дахин үгтэхэ мүнгэнэй тэдхэмжэдэ хүртэхэнь.

Дайнай ветеранууд, инвалидууд, тиихэдэ дайнай үедэ хуулийн наһа хүсөөгүй байхадаа концлагерьнуудта хаагдаһан, баалалтаар хүнүүд, Финлянди, Япон гүрэнтэй болоһон дайн байлдаануудта, тиихэдэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда наһанайнгаа хани нүхэдые алдаһан эхэнэрнүүд (эрэшүүл) 5000 түхэриг мүнгэ абаха юм. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда хабаадаһан, эрэмдэг бэетэй болоод бусаһан аад, хожомынь наһа дүүрэлэн эрхэтэдэй ханинар баһал эды шэнээн мүнгэ абаха. Манай республикада иимэ 15100 хүн тоологдоно.
Май, июнь һарануудта Пенсионно жасын территориальна албан зурганууд энэ мүнгэ түлэхэ ёһотой. Россиин Президентын байгша оной майн 7-до баталһан Зарлигаар иимэ түлбэринүүд хэгдэхэнь.

Россиин Пенсионно жасын Буряад Республикадахи управлениин жасын хэблэлэй албанһаа мэдээсээ.
Тиихэдэ 1941 оной июниин 22-һоо 1945 оной майн 9 хүрэтэр дайнай ара талада зургаан һараһаа үсөөн бэшэ болзорто хүдэлэгшэд нэгэ мянган түхэригэй тэдхэмжэдэ хүртэхэ байна.
Дайнай жэлнүүдтэ габшагайгаар хүдэлжэ, СССР гүрэнэй орден, медальнуудта хүртэгшэд, тиихэдэ хуулийн наһа хүсөөгүй байхадаа, фашис дайсадай түрмэ шорондо баригдаһан хүнүүд баһал эды шэнээн мүнгэ абаха. Манай республикада иимэ 15100 хүн тоологдоно.
Май, июнь һарануудта Пенсионно жасын территориальна албан зурганууд энэ мүнгэ түлэхэ ёһотой. Россиин Президентын байгша оной майн 7-до баталһан Зарлигаар иимэ түлбэринүүд хэгдэхэнь.

БУЯН ҮЙЛЭДЭБЭ

Сагаан һарын гарахын урдахаан Ело Римбу-Сушын үүсхэлээр ангай фермэһээ худалдажа абтаһан 160 туулай «Римбүүшэ багша» гэхэн Буддын шажанай түбтэ майн 18-да асарагдаа. Амиды амитанай ами таһалхагүй, хамгаалха гэшэ ехэ буян гэжэ тэрэ тэмдэглэһэн байна.
Тиимэһээ тэрэнэй үүсхэлээр мяхан болгожо борлуулха туулайнууд абарагдаа. Майн 19-дэ үглөөнэй 9 сагһаа Ело Римбүүшэ ута наһанай хурал үнгэргөө. Хуралай удаа гэртээ абажа хараха, буян хэхэ хүнүүдтэ туулайнуудые хубаажэ үгэһэн байна.

Эльвира ДАМБАЕВА.

Гүрэнэй зүгһөө дэмжэг лэ!

КАБАНСКИЙН АЙМАГТА ЭДИР СУРБАЛЖАЛАГШАДАЙ ТАҢАГ НЭЭГДЭБЭ

Кабанскийн аймаггай Каменск ньютаггай хүүгэдэй уран найханай байшан соо "хургуулин журналистика медиа-талада" гэнэн конференци үнгэрөө.

Тус уулзалгада аймаг доторхоо эдир сурбалжалагшад, багшанар суглараа. Суг хамта 10 команда суглархан байна. Хэмжээ ябуулга хургуулин пресс-тубүүдэй хүтэлбэрлэгшэнүүдэй мэргэжэл дээшлүүлжэ гэнэн зорилготойгоор үнгэргэгдэбэ. Энэ хэмжээ ябуулга дээрэ Буряад Республикын эдир сурбалжалагшадтай эблэлэй Кабанскийн аймагай таһаг эмхидхэгдэбэ. Тус нэгэдэлэй хүтэлбэрлэгшээр Каменскийн 2-дохи дунда хургуулин "Медиа+" гэжэ мэдээсэлэй түбэй хүтэлбэрлэгшэ Светлана Команова томилогдобо.

Хабаадагшадые Кабанскийн аймагай захиргаанай хуралсалай талаар мэргэжэлтэн Лариса Хамуева хани халуунаар амаршалаа. Уран бэлиг хүгжөөлгын байшангай үхибүүд айлшадта гоё найхан концерт харуулба. «Ивушка» гэжэ хатар болон дуунай ансамблийн найруулганууд олоной найшаалда хүртэбэ.

Сергей Боровик Кабанскийн дунда хургуулин сонинной редактор Егор Обедин гэгшэдэ бэлэг барюулба.

Медиа-түбэй эдир сурбалжалагшад

Нэмэлтэ хуралсалай Республиканска түбэй хүүгэдэй журналистикын талаар методист Лилия Цыдыпова сугларагшадта мастер-класс үнгэргэбэ.

Хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат, Буряадай гүрэнэй университетэй хэлэ бэшэгэй факультедэй дэргэдэхи журналистикын болон рекламн кафедрн дарга Насигма Бадмаева хурагшадта журналистикын ажал тухай хөөрөжэ үгэбэ, тиин оюутадай хонирхолтой фильмүүдые харуулба. Хүүгэд ехэ хонирхожо, "Ариг Ус" телекомпанида ажалладаг корреспондентын Виктория Гармановагай телесюжедүүдые харабад.

"Буряад орон хүүгэдэй нюдөөр" гэжэ мэдээсэлэй түлэб болон "Подросток" гэжэ газетэ тухай хүүгэдтэ «Буряад үнэн» хэблэлэй байшангай журналист, Росиин Федерациин Журналистнуудай холбооной гэшүүн Янжам Жапова хөөрөжэ үгэбэ.

Август нарада "Подросток" гэжэ сонин 10 жэлэйнгээ ойн баярые тэмдэглэхэ. Мүнөөдэр тус сониндо хүүгэдэй материалнууд ото хэблэгдэжэ байнхай. Сэхэ харилсаанай

улам найжаржа байхын түлөө электронно редакци эмхидхэгдэнэ. Электронно бэшэгээр харилсаа холбоон ото ябуулагдажа байха.

Тэрэнэй удаа "Буряад үнэн" хэблэлэй байшангай ажаябуулга тухай фильм харуулагдахан байна.

Хүүгэдэй СМИ тухай "Байгалай галнууд" гэжэ аймагай сонинной ахамад редактор Сергей Боровик үгэ хэлэбэ. Тэрэ аймагай хүүгэдэй хэблэлнүүдэй конкурсын дүнгүүдые согсолбо. Ямар уран зохёол сониндо хэблэгдэхээр бэ, ямарын таарахагүйб гээд редактор хүүгэдтэ ойлгуулжа үгэбэ.

Тэрэ конкурсын илагшадтай нэрэнүүдые нэрлэбэ: Байгал-Худариин дунда хургуули (3-дахи шатын диплом), Кабанскийн дунда хургуули (2-дохи шатын диплом), Каменскийн дунда хургуули (1-дэхи шатын диплом).

Бултандань Сергей Боровик үнэтэ бэлэгүүдые барюулба. Эдир сурбалжалагшадта "Буряад үнэн" хэблэлэй байшангай сэтгүүлнүүд барюулагдаба. Хүүмжээ ябуулга тухай сюжет хургуулин болон аймагай телевидени буулгаба.

Елена ШУШУБАГАЙ фото

ХҮҮГЭДЭЙ ХЭБЛЭЛ ФЕДЕРАЦИИН ХЭМЖЭЭНДЭ ДЭМЖЭГДЭХЭ ЁҢОТОЙ

Загарайн аймагай Новоильинск тосхондо хүүгэдэй журналистикада зорюулагдахан семинар үнгэргэгдэбэ. Энэ ньютаг хоёр хургуулитай: Шпалозаводской болон Новоильинскэ. Тус поселогой зон ойн үйлдбэрлгын эмхинүүдтэ хүдэлнэ, хубиин хэрэг эрхилнэ. Иигэжэ эндэхи хүдөөгэй зон ажамидарнад.

Тус хэмжээ ябуулганда бүхы аймагай нэмэлтэ хуралсалай хүдэлмэрлэгшэд, ород хэлэ ба литературын багшанар, номой сангай

хүдэлмэрлэгшэд сугларбад. Загарайн аймагта эдир сурбалжалагшад "Буряад үнэн" хэблэлэй байшангай "Одон" сэтгүүл уншад юм. Тэдэ олон хонирхолтой мэдээсэл үдэр бүри шахуу оложо, хургуулингаа сэтгүүлнүүд соо хэблэдэг. Уран гуурһатай заримашуулын "Океан" лагерята амархаяа ошодог юм. Иимэ бэрхэшүүлдэ Республиканска хүүгэдэй нэмэлтэ хуралсалай түб путевконуудые бэлэглэн барюулдаг юм.

Тус хэмжээ ябуулгын туршда хөөрөлдөөнэй талмай нээгдэ-

жэ, хүүгэд хонирхоон юумээ айлшадһаа асуугаа. Тэдэнэр гэхэдэ: Буряадай гүрэнэй университетэй хэлэ бэшэгэй факультедэй журналистикын болон рекламн кафедрн багша, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат Насигма Бадмаева, Республиканска хүүгэдэй нэмэлтэ хуралсалай түбэй методист Лилия Цыдыпова, «Буряад үнэн» хэблэлэй байшангай сур-

балжалагша Янжам Жапова ажал тухайгаа элидхэлнүүдые уншаа, видеофильмнүүдые харуулаа. Загарайн хурагшад ханын газетэ зохёожо, уран бэлигээ харуулба.

- Манай хургуулида үхибүүд, эхэ эсэгэнэрын, багшанар суг хамта сугларжа, элдэб янзын хонирхолтой хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэдэг заншалтайбди, - гээд Шпалозаводской хургуулин ород хэлэнэй багша Александра Винокурова хэлэнэ. - Хүүгэд өөһэдын үүсхэлээр ханын газетэ зохёобо.

Загарайн аймагай хургуули бүхэндэ өөрын сонин хэблэгдэнэ. Эгээл уни удаан болзор соо Онохойн дунда хургуулида "Точка опоры" гэжэ сонин хэблэгдэнэ. Мүнөөдэр иимэ газетэнүүд мүнгэ номололгогүй, тиимэһээ хүүгэд өөрын хүсөөр тэрээнэ наймаалжа туршанад.

Онохойн хургуулида газетын хажуугаар радио хүгжэнэ. Тиимэһээ Загарайн аймагай хүүгэд ехэ зохид хуралсалтай гээд хэлэхээр байна. Эндэ аймагай эдир сурбалжалагшадтай таһаг нээгдэжэ, Александра Винокурова хүтэлбэрлэгшөөр томилогдобо. Эдир сурбалжалагшадтай эблэлэй таһагууд бүхы республика доторхи аймагуудта нээгдэхээр түсэбтэй. Тус таһагуудай нээгдэхэлээр, хуралсалай болон эрдэм ухаанай талаар Буряадай министерство тусхайта гүрэнэй программада хандалга хэжэ, республика доторхи нэмэлтэ хуралсалай хүгжэлтэдэ Росиин Федерациин бюджетдээ мүнгэнэй тэдхэмжэ эрихэ ханаатай.

Н.И.Бадмаева эдир сурбалжалагшадта грамота барюулна

Загарайн эдир бэшээшэд

Даша-Доржын СЭСЭГ энэ хуудаһа бэлдэбэ.

УГСААТА АРАДТАА НЭРЭНЬ МҮНХЭРӨӨ

- Иимэ хонгёо найхан хоолойтой дуушан Буряад нютагтамнай дахинаа түрөөгүй хаш, - гэжэ сууга (ондоо үгэ эндэ таарахагүй) дуушан Сэрэн Хоборков тухай дулаанаар Анна Жимбеевна Дабаева һанамжална. Иигэжэ ганса тэрэ хэлэнгүй, мүн олон тоото мэргэжэлтэд, шагнагшад мэдүүлнэ.

Анна Жимбеевна хадаа Сэрэн Хоборковой дүтэ түрэлын болоно. Бэлигтэй дуушанай ялас гэмэ хоолой шүһаар дамжуулагдаа гээд тэрэ һанамжална. "Бишыхан Сэрэн хүбүүн Мандракши нагасынгаа өөрынгөө дархалһан хуур дээрэ наадан дуулахыень шагнажа, ехэтэ һонирхожо, өөрөөшье энэ хуур дээрэ наадажа түршадаг байһан. Ушар тиимэһээ нагасань бишыхан хүбүүндэ багахан хуур бүтээжэ үгөө бэлэй", - гэжэ Анна Дабаева хөөрэнэ.

Буряад Республикын арадай дуушан Сэрэн Лопсонович Хоборков ёһотойл арадай дуушан, ялас гэмэ бэлигээрэ Буряад ороной хүгжэм дуунай искусствын түүхэдэ нэрээ хэтын хэтэдэ мүнхэрүүлһэн габьяатай.

Саһан сагаан малгайтай Саяан уулын хормойдо оршодог үзэсхэлэн найхан Түнхэнэй аймагай Хоймор нютагта ажалша малша айлайда зуун жэлэй саана 1912 оной февралын 15-да түрэнэн түүхэтэй.

1925 ондо Хойморой дүрбэн клас-сай нургуулида ороод, тэрэнээ эрхимээр дүүргээ. Номдоо һүбэлгэн бэрхэ хүбүүн саашаа эрдэм шудалхаяа Хэрэн эльгээгдэһэн байна. Удаань Хуурай-һубаг, Таһархай һууринуудта багшалаа. Энэ үедэ дуратай хэрэгээ орхингүй, уран найханай найрнуудта эдэбхитэйгээр хабаадажа, комсомол нүхэдтээ концерт наадануудые эмхидхэжэ, дуу хүгжэмөө олоной урда дэлгээдэг байһан. Аймагай хүтэлбэрилэгшэд бэлигтэй залуу эдэбхитэниие онсо тэмдэглэжэ, Хяагта хото руу Буряадай багшын техникумэй курсда һурахыень эльгээһэн юм.

Энээнэй һүүлээр Сэрэн Хоборков хэдэн жэл багшалһан байна. Гэхэ зуураа уран найханай наадануудта хабаадаха эрмэлзэлээ орхёогүй, хуур, суур, сан, хэнгэрэг болон бусад инструментүүдһээ бүридэһэн ансамбль бии болгоһон байна. 1936 ондо Буряадай түрүүшүүлэй делегациин бүридэлдэ орожо, хэдэн артистнууд, тэдэнэй тоодо Сэрэн Хоборков Москва хотодо ошожо, бэлиг шадабарияа харууһан юм. Хожомын артистнуудай гүйсэдхэһэн дуу, хүгжэмынь грампластинка боложо гаргагдан байха. Энэ пластинкые залуу хүгжэмшэн ехэ һонирхожо шагнадаг байгаа. 1937 ондо Түнхэн нютагһаа гарбалтай композитор Дандар Аюшеев нютагаа ерэхэдээ, Сэрэн Хоборковые шагнажа, саашаа хүгжэмдэ һурахыень дуралһан юм. Энэл 1937 оной намар Сэрэн Хоборков Улаан-Үдын театрай-хүгжэмэй техникумдэ ороһон.

Нэгэдэхи курсда һуража байхандаа, Буряад-Монголой радиокомитедэй хортото дууладаг байһан. Уданшьегүй нэгэдэхи декадада бэлдэлгэ эхилжэ, Сэрэн Хоборков сугтаа һурадаг нүхэдтээ Буряад-Монголой хүгжэмэй-драмын театрта уригданһан байна. Композитор

П. Берлинскийн «Баяр» гэнэн хүгжэмэй драмада Хутарманай, М. Фроловой «Энхэ Булад Баатарта» Дарханай партинуудые гүйсэдхэдэг болоһон юм.

1940 ондо Москва хотодо үнгэргэгдэһэн Буряад-Монголой искусствын нэгэдэхи декадада эдэ зүжэгүүдтэ дуулахаһаа гадна, залуу артист элдэб концертнүүдэй программада эдэбхитэйгээр хабаадаһан юм. Кремлийн Байшанда үнгэрһэн декадын түгэсхэлэй концертдэ «Амаршалгын дуу» амжалта түгэс гүйсэдхэжэ, халуун альга ташалгаар угтагдаһан юм. Декадын дүнгөөр Сэрэн Хоборков «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденоор шагнагдаһан габьяатай. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай эхилхэдэ, Сэрэн Хоборков сэрэгэй-политическэ нургуулида абтаһан, гэбэшые 1943 ондо бэе муутай гүүлээд, гэртээ бусаһан юм. Энэл жэл дуушан Монголоор гастрольнуудта эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, Монголой Правительствын Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаһан юм. Дайнай һүүлдэ Сэрэн Хоборков филармониин дуушан боложо, ехэнхидээ хуур, лимбэ дээрэ наадажа, арадай дуунуудые гүйсэдхэдэг, өөрыншье зохёоһон дуунуудые концерт наадануудта шадамар бэрхээр дууладаг байгаа. Коммунист парти, Ангар мурэн тухай болон бусад дуунуудыень харагшад халуун альга ташалгаар угтадаг бэлэй.

1950 ондо Москва хотодо Буряад-монгол литературын үдэшэнүүд эмхидхэгдэһэн түүхэтэй. Тэрэ уулзалгануудай үедэ буряад дуу хүгжэмэй концерт нааданууд болоо. Энээн тухай «Совет хүгжэм» гэнэн журналда «илангаяа хуур дээрэ наадаад, өөрөө энэ хүгжэм доро дуу гүйсэдхэһэн бэлигтэй дуушан Сэрэн Хоборковые тэмдэглэмээр» гэжэ бэшэгдэһэн байха.

1952 ондо «Байгал» ансамбльтай суг Сэрэн Хоборков Дунда Азиин республикануудаар гастрольдо амжалтатайгаар ябаһан юм. Илангаяа А. Новиковой «Россия» гэнэн дууниинь олондо найхашаагдаһан байна. 1953 ондо бэлигтэй дуушан «Буряад-Монголой АССР-эй габьяата артист» гэнэн нэрэ зэргэдэ хүртэжэ, хоёр жэл болоод, 1955 ондо «Республикын арадай артист» гэнэн нэрэ зэргэтэй болоһон түүхэтэй. 1955 ондо оперын театр дахинаа М. Фроловой «Энхэ-Булад-Баатар» гэнэн оперые найрууһан юм. Энэ зүжэгтэ Сэрэн Хоборков Энхэ-Булад Баатарай гол партиие ялас гэмээр гүйсэдхэһэн юм.

1958 ондо Буряад Республикын искусствын хоёрдохи декадада бэлдэлгэ эхилһэн юм. Энэ декада 1959 оной ноябрийн 27-һоо декабрийн 8 болотор Москва хотодо амжалта түгэс үнгэрһэн байна. Үнгэтэ найхан буряад дэглээ үмдэнхэй, хуур дээрээ шадамар бэрхээр наадажа, ирагуу найханаар буряад ара-

дайнгаа дуунуудые гүйсэдхэжэ гараһан Сэрэн Хоборков харагшадайнгаа зүрхэ сэдхэхэлье нилээдгүй хужарлуулжа шадаһан юм. Кремлийн Ордоно үнгэрһэн түгэсхэлэй концертдэ Совет гүрэнэй парти, правительствын гэшүүд, хари гүрэнүүдэй делегацинууд олон байһан. Кремлийн Ордоной тайзан дээрэһээ Сэрэн Хоборков «Наадан» гэнэн соло магтаал ханхинуулжа гараһан. Миндаһан дээрэ энэ түүхэтэ концерт бэшэгдэжэ абтагдаһан.

Жарадахи онуудта Сэрэн Хоборков түрэл филармониингоо олон тоото концертнүүдтэ, гастрольнуудта эдэбхитэйгээр хабаадалһан.

Хаанашье — үргэн Буряад оронойнгоо аймаг нютагуудта гү, Агын тойрогто гү,

Эрхүү можодо гү, Совет Россиин алишье хото городуудта, хаанашье жэнхэни буряад арадайнгаа искусство түлөөлжэ ябаһан Сэрэн Хоборковой дуунууд халуунаар угтагдан, шагнаһан хүн бүхэнэй зүрхэ сэдхэхэлье хужарлуулдаг байһан.

Энэ дуушанай гүйсэдхэһэн олон дуунуудынь Буряадай радиогой алтан жасада ороһон юм. Сэрэн Хоборков 1973 ондо алтан дэлхэйтэй хахасаһан, гэбэшые ялас гэмэ бэлигээрэ буряад угсаата арад зон соогоо нэрээ мүнхэрүүлжэ, аялга найхан дуунуудынь үргэн Буряад орондомнай хэтын хэтэдэ эдэлэн байхань дамжаггүй!

**Ешигма ЦЫБЕНОВА.
Борис БАЛДАНОВ.**

БААБАЙМНАЙ – МАНАЙ ОМОГОРХОЛ

Манай баабай Дамнинсырен Шойроевич Моглоев 1926 ондо Түнхэнэй аймагай Жэмһэг тосхондо түрэнэн юм. Хара ажал, дариин утаа уняар, дайнай һүүлээрхи хүндэ жэлнүүд – бүгэдые зүрхэтэйгөөр тэсэжэ, мүнөөшье сагай бэрхэшээлнүүдтэ дарагдангүй байһаарнь, үри хүүгэдынь, аша гушанарынь ехэтэ омогорходогбди.

... 1942 оной намар. Ворошиловой нэрэмжэтэ колхозой ажалшан Муханаси Жигжитов морин тэргээр 16 наһатай табан хүбүүдые – Даша Даданов,

Шагдар Батлаев, Дамбинима Сымбелов болон минии абые, үшөө тиихэдэ Шараһан тосхоной Намсараев гэгшые зуун модоной саана оршодог Култук станцида хүргэхээ ошоо. Дүн хамта 6 тэргээр 30 хүн эртэ үглөөгүүр Жэмһэг тосхонһоо гараа бэлэй. Харгыдаа Шулуута тосхондо нэгэ хоноод, үдэшлэн Култук станцида хүрөө...

Баабаймнай Эрхүү хотодо нара шахуу залуу сэрэгшын курсада һураад, Эсэгэ ороноо дайсаднаа хамгаалхаяа мордоо бэлэй. Дайнай үедэ I Украинска фронтын 94-дэхи стрелково полкын бүридэлдэ дэглалдаа. Украинын Житомир, Львов хотонуудые фашистнуудһаа

сүлөөлэлсэжэ, "Шэн зоригой түлөө" медалаар, "Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай" I шатын орденоор шагнагдаа. 1944 оной декабрь һарада гар хүлөө ехээр шархатажа, Житомирай госпитальдо аргалуулжа байхандаа, Илалтын үдэрье угтаа.

1946 ондо эжытэймнай - нютагайнгаа Дыжидма Дондоковна Сыдеевтай – хуби заяагаа нэгэдүүлжэ, гэр бүлэ болоо. Адамни түрэл колхоздоо, саашаа аймагайнгаа машинно-мелиоративна станцида, "Бурводстрой" ПМК-да трактористаар наһанайнгаа амаралтада гаратараа хүдэлөө. Наһан соогоо Түнхэнэй аймагай колхоз, совхозуудта сабшалангай,

бэлшээрин шэнэ газарнуудые гаргажа, ехэ амжалтануудые туйлаа. Аймагайнгаа болон республикын грамотануудаар, сэнтэй бэлэгүүдээр шагнагдаһан. Социалист мұрысөөнүүдтэ оло дахин илаһан, хэдэн дахин ударник болоһон габьяатай. 1973 ондо эгээл дээдын шагналда – Ажалай Улаан Тугай ордендо, "Республикын габьяата мелиоратор" гэнэн нэрэ зэргэдэ хүртөө.

Баабай эжы хоёрнай долоон үхибүүдтэй боложо, бидэнэйнгээ гарые ганзагада, хулыемнай дүрөөдэ хүргөө. Үхибүүдээ ажал хүдэлмэридэ дуратайгаар, аха захатанда хүндэтэй хандасатайгаар, арадынгаа ёһо

заншал сахидаг гуримтайгаар хүмүүжүүлжэ шадаа. Бултыемнай эрдэм номтой болгоо.

Хайрата эжымнай 2000 ондо хүндэ үбшэнһөө наһа бараа. Мүнөө баабаймнай Улаан-Үдэдэ одхон хүбүүн Юрынгээ гэр бүлэдэ ажаһууна. Бидэ - үхибүүдынь, аша зээнэрын, гушанарынь – хамта дээрэ 57 хүн хүндэтэ баабайгаа, таабайгаа Илалтын үдэрөөр амаршалаад, үглөө бүри наранай гарахые хаража, үдэр бүри гурбан зөөлэниие үзэжэ ябахыень, уни удаан жаргал эдлэжэ һуухыень хүсэнэбди.

**Баяр МОГЛОЕВ,
хүбүүниинь.**

Амаралтын хаһа эхилбэ

Европодо аяншалагшын зүбшэл заабари

Тээмэндэ холын Европоор аяншалһан тухайгаа Росиин Федерациин Журналистнуудай холбооной гэшүүн **Лилия ЦЫДЫПОВА** хөөрэнэ:

Үнэхөөрөө Европын хотонуудаар гайхамшагта экскурсинууд үнгэргэгдөө: Хиль-

десхайм, Берлин, Амстердам, Брюссель, Париж. Тиин хэр зэргэ путевкын үнэтэй байгаашье хаань, хараһан, амарһан талаараа, мүнгэнэй гаргаша тон барагаар харагдана.

Гое һайхание өөрын нюдөөрөө харахада, сууга, мэдээжэ зоной ябаһан газарнуудаар ябаханда ямар гоеб даа! Тэрэ гудамжануудаарнь ябаад, мэдээжэ уран зохёолшодой, драматургнуудай номуудай сюжетүүдые, уран зураашадай зурагуудые ханажа ябаханда гоёл даа.

Германи – ёһо гуримай гүрэн. Эндэ үмсын газараар ябажа, тэнэжэ болохогүй.

Голланди үзэсхэлэнтэ һайхан ногоон талмайнуудтай. Энэ газарта хүдөө ажахы үндэр хэмжээндэ хүгжэжэ байна гээд хараһаар ойлгохоор.

Хүдөө ажахы хүгжөөхөө зориһон зоние гүрэн дэмжэнэ. Тэндэхи сыр шанадаг үйлдбэри ошожо хараабди. 29 үхэртэй эзэн байна, өөрын столярна мастерскойтой, хэдэн хүдэлмэришэдтэй.

Амстердам хотодо онгосор каналнууд соогуур ябааб-

ди. Велосипедистнүүд өөрын харгытай: хирпиисын үнгэтэй 80 см үргэн харгы эндэхи хото бүхэндэ бии.

Брюссель хото ерэхэдэ, эндэл хубиин хэрэг тоб байса эрхилэгдэжэ байһан тухай ойлгохоор.

Париж - дэлхэйн зоной аяншалаад ерэдэг хото. Эндэ музейнүүдээр ябажа сэнгээд, зурагуудые хараад, нюдөө хужарлааб.

Парижда хоёр үдэр соо байгаа. Франциин агаараар амилхаяа ханаа хаа, эндэхи кафенүүд соо һуужа амарха хэрэгтэй. Европын зоной ажабайдалые обёорон харахаар: гамбургер эдээд, сай уухада зохид даа.

Харахадаш, эхэнэр пальто үмдөөд, туйлээр хүнгэнөөр алхалаад ябашана. Үбэлдөө иимэ хубсаһатайгаар ябаханда, намда тон гайхалтай байгаа.

Шэнэ жэлэй амарлтануудта олон зон Франци руу амархаяа ерэнэ. Эндэ Эйфелевэ башниһаа үдэшин Париж харахада, гоё даа. Үдэшэндөө ялагар иллюминаци байха, харин нойрой хүрөөгүй хаа,

Л.Цыдыповатай фото-зурагууд.

ябажа сэнгэхээр лэ даа. Европоор аяншалхаяа зориһон зондо хэлэхээр байна:

- Мүнгээ нютагтаа евро болгогты.
- Юу худалдажа абахая хананабта, түсэб табигты.
- Үглөө бүри отель соотнай шведскэ стол дэлгээгдэхэ.
- Гүрэн бүхэндэ үндэ-

һэтэнэй эдээ хоолһоо амсагты, танай бюджет ехэ хорохогүй.

- Музей ошохын урда түсэб табигты. Хуу юумэ хаража шадахагүйт.
- Европын хотонуудта велосипедээр ябажа болон, экскурсинууд хямда сэнтэй боложо үгэхэ.
- Даша-Доржын СЭСЭГ хэблэлдэ бэлдэбэ.

(Үргэлжлэл. Эхининь августын 11-эй, 18-ай, 25-ай, сентябриин 1-эй, 8-ай, 15-ай, 22-ой, 29-эй, октябриин 6-ай, 13-ай, 20-ой, 27-ой, ноябриин 3-ай, 10-ай, 17-ой, декабриин 1-эй, 8-ай, 15-ай, 29-эй, январин 12-ой, 19-эй, 26-ай, февралин 2-ой, 9-эй, 16-ай, 23-ай, мартын 1-эй, 7-ой, 15-ай, 22-ой, 29-эй, апрелин 5-ай, 12-ой, 19-эй, 26-ай, майн 3-ай, 10-ай, 17-ой дугарнуудта).

* На высоком языке «останки». Это по отношению к ламам, священнослужителям. Обычно лам не хоронят, их тела предают огню. После кремации собирают пепел в специальный сосуд-урну и зарывают в землю, а сверху строят субурган (ступу). На территории Иволгинского дацана стоит такая ступа, возведенная над прахом хамбалы Ешидоржи Шарпова.

Шамбалын юрөөл хаан даа нэгэ тээ, багсаахада Гималайн хадануудай забһар соо гү, Шамбалын орон бии юм гэжэ үгэ бии. Тэрэ орон манай юртэмсэдэ байгаашье хаа, юрын хүн тэндэ ошожо шадахагүй юм гэдэг. Юундэб гэхэдэ, нэгэдэхээр, агааргүй дайда дабажа гараха хэрэгтэй. Тэрээнһээ гадна, ехэ мүрэн урдажа байха, тэрэ мүрэнэй үһаниинь хүнэй бэеые хайлуулжархидаг гэхэ. Олон аяншад тэрэ мүрэнэй эрьедэ хүрөөд, хургаяа үһанда хайлуулаад лэ бусаха баатай болоһон байдаг. Шамбалын орондо ехэ эмхитэй, үндэр нэшхэлтэй зон ажаһуудаг юм. Буян хэжэ байдаг газар. Манай дэлхэйн байдал Шамбалын зоной хиналта доро байдаг ха. Газар дээрэхи хүнүүдэй үлүүсэ ехээр байгаалие ашаглажа, нүгэлтэйгөөр ябажа, байгаалин баялигые гам хайраггүйгөөр үрээдэжэ, хүн түрэлтэн зүг шэгээ алдажа, ямаршые гурим журамгүй

болоходонь, Шамбалын зон өөрынгөө сэрэг эльгээжэ, дэлхэйн байдал заһаха юм гэлсэдэг. Юрэ бусын дайн болохо - тэнгэриһээ ехэ-ехэ шулуунууд, гал дүлэн буужа байха, харин тэрэниие эльгээжэ байһан хүнүүд харагдахагүй. Шамбалын ороние ородоор «Белозерье» гэжэ нэрлээд, Алтайн хадануудта байдаг гэжэ баһа тухайлдаг юм. Үшөө Киевскэ Русь байха сагта Владимир тайжа Шамбалын ороние - «Белозерье» гэшые оложо ерэгты гэжэ 150 хүнһөө бүридэһэн экспедици түхээржэ ябуулһан байгаа. Тэдэ хүнүүдын хадын харгын айхабтар хүндэ бэрхшээлнүүдые дабажа, хэдэн олон залуу шиираг хүбүүдэ харгыдаа гээ гээһээр, оройдоол хоёр хүн үлэтэрөө урагшаа дабшала. Саашаа ябаха ямаршые аргагүй болоходоо, тэдэ хоёр бусаха баатай болоо хэн. Урагшагүйдэхэдөө, хоёрдохи хүниинь бусаха замдаа хосороо. Бүхы экспедициһээ ори гансаараа үлэһэн, хорёод наһандаа гэрһэн гараһан аад, аяар 50 жэл болоод, хуу үһээ сайшаһан, наядаа шахажа ябаһан үбгэнэй арай гэжэ гэртээ хүрэхэдэнь, хамаг юумэн хуу ондоо болошонхой, экспедици зонхилһон Владимир тайжа үни бурхандаа ябашаһан байба. Тэрэ үбгэн өөрыгөө отец Сергий гэшэб, экспедициһээ гансаараа үлөөб, тиимэ иимэ юумэ харааб гээд, тэрэ сагай ноёдто бага сага ябаад үзөө ха. Тээд хэншые тэрэниие тоогоогүй, хэншые шагнаагүй. Юу үзэһэн, юу хараһан зон байгаа юм - түүхын тоолон соо түгдэрхэйшые олодохо болёо. Гэбэшые, түгэд ламанар болон энэдхэг ёгоозорнуудай зариманиинь Шамбалын орон ошожо шадаһан гэжэ тухайлагдадаг. «Шамбалын сэрэгэй туужа» гэжэ ном буряад дай-

ЗОЛОТЫЕ ЧЕТКИ

Словарь с комментариями

даманай ехэ дэлгэрэнги хэн. **Тэрээн соо хэлэгдэһэнэй ёһоор, Шамбалын дайнай болоходо, газар дээрэ байжа, тэрээндэ дайралдаа хаа, хэйн гэжэ бэшээтэй. Нүгэл - буянайнгаа хэмжээгээр оршолоной амитад хуу илгаржа, нүгэлтэй зон хосорхо, буянтай зон энэ байһан бэеэрээ ондоо юртэмсэдэ ябашаха, Шамбалын ороншые ошожо магад.** Тиимын тула Шамбалын юрөөл үдэр алдангүй уншажа ябаха ёһотой юм гэлсэгшэ бэлэй.

- ШАМБАЛЫН (РЭГДЭН ДАГБЫН) ЮРӨӨЛ**
- Ойдоб джунлай дэнжэн ламаадан**
- Номгон шогдон дүйджэ хорлуушин**
- Ермэд шогсом дүйбэр сольдоб наа**
- Түг джии шаншог худбаа мидбар зод.**
- Шадбор джамбал намба дагбын шаб**
- Ларьян Рэгдэн намбрал дагбын сан**
- Лалоо саржад зогдон балжад сай**
- Хурджайн шума ниртүү дживвар шоог.**

* Шамбала - согласно тибетским преданиям, таинственное царство, затерянное среди горных хребтов Центральной Азии, населенное существами, достигшими духовного совершенства. Никто из людей до сих пор не нашел этого царства, точнее сказать, может, кто-то и дошел до него (например, тибетские ламы, индийские йоги), но, что точно, так это никто оттуда не пришел, не сказал как, где,

что. Но среди людей старшего поколения ходили упорные слухи, что простому смертному туда невозможно попасть, так как Шамбала находится за непреодолимыми препятствиями. Это, во-первых, отсутствие воздуха, но, даже, если человек как-то проскочит этот вакуум, то за ним огромная река, в воде которой человеческое тело просто «тает», исчезает. Вообще, мы, земляне, видимо, находимся под контролем более разумных существ. Когда люди на земле бесконтрольно начнут эксплуатировать природу, когда общественная мораль упадет до нуля, люди окончательно потеряют стыд и совесть, когда совершение десяти черных грехов будет нормой, тогда разумные существа начнут наводить порядок. Одним из таких действий с их стороны будет космическая война или мировая священная война. Говорили, что это будет необычная война: с неба будут падать раскаленные камни и огненные стрелы, хотя никто не увидит действующих лиц. Люди разделяются по степени греховности и добродетели. Грешные будут раздавлены, а благие перейдут в другое измерение в своем настоящем облике. Очень важным для каждого считается его присутствие на земле в момент великого возмездия. Если в это время человеческая душа будет пребывать в аду или в претах, а то, просто будет блуждать в лабиринтах «бардо», то можно пропустить этот момент истины и оказаться «ни с чем». Чтобы этого не случилось, надо было еже-

дневно читать «гимн Шамбалы» (см. конец предыдущей статьи).

Шанхад - бурханай байдаг орон нютагууд.
* Места пребывания богов.

Шарбаагууд - (санск. шраваки), (монг. ном соносогшод) - ном шагнагшад.
Бурхан болохын харгыда тусгаар ехэ буян үйлэдэһэнэйнгөө ашаар ехэ зургаан зүйл хамаг амитанай эрьелдэжэ байдаг Сансарын хүрдэһөө мултаржа шадаһан хүнүүд. Бурхануудай хаанашье ном һургаал айлагдаһан (хэлэһэн) газарта шарбаа бараадинар заатагүй ошоод лэ байдаг. Буянайнь хүсэн тон ехэ, юундэб гэхэдэ, тэдэнэр бурхание сэхэ, бодото бэеэрнь золгожо, номыень соносожо, номой удхые бэедэ шэнгээжэ, бурхан болохын замда сэхэ гараһан зон болон. Тэдэ өөһэдынгөө тусхай замбида ажаһуудаг.

Любовь НАМЖИЛОН.
(Үргэлжлэлэнь хожом гараха).

Понедельник, 28

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.40, 13.10 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
10.50 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!"
11.55 "МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
13.20 Т/С "ЖЕНСКИЙ ДОКТОР"
14.15 "ХОЧУ ЗНАТЬ" С МИХАИЛОМ ШИРВИНДОМ
15.00 "ДРУГИЕ НОВОСТИ"
15.25 "ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ"
16.15 Т/С "ДЕВИЧЬЯ ОХОТА"
17.15 "МЕЖДУ НАМИ, ДЕВОЧКАМИ"
18.00 "ЖДИ МЕНЯ"
19.00 "ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ"
19.45 "ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!"
20.50 "ПУСТЬ ГОВОРЯТ"
22.00 "ВРЕМЯ"
22.30 "ПОБЕГ". НОВЫЙ СЕЗОН
23.30 "НИКИТА ХРУЩЕВ. ГОЛОС ИЗ ПРОШЛОГО".

«РОССИЯ»

06.00 "УТРО РОССИИ"
10.00 ТОК-ШОУ "С НОВЫМ ДОМОМ!"
10.45 ТОК-ШОУ "О САМОМ ГЛАВНОМ"
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.30, 21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.50, 17.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
13.00 Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ"
14.00 "ЛЮБЛЮ, НЕ МОГУ!"
15.50 Т/С "ЕФРОСИНЯ. ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ"

16.45 Т/С "КРОВИНУШКА"
18.50 Т/С "СВАТЫ"
19.55 "ПРЯМОЙ ЭФИР"
21.50 "СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"
22.00 Т/С "ДОРОГА НА ОСТРОВ ПАСХИ"
00.45 ВЕСТИ +
01.05 "ПРОФИЛАКТИКА". НОЧНОЕ ШОУ
02.10 Х/Ф "ФЛАГИ НАШИХ ОТЦОВ"

КУЛЬТУРА

08.00 "ЕВРОНЬЮС" НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ
11.00 "НАБЛЮДАТЕЛЬ"
12.15, 02.40 Т/С "ПЕРРИ МЭЙСОН"
13.10 Д/Ф "НАДЕЖДА КАЗАНЦЕВА. ПАРАДОКСЫ СУДЬБЫ"
13.35 "ЛИНИЯ ЖИЗНИ". ВЛАДИМИР БОРТКО
14.35, 01.00 Х/Ф "А ЕСЛИ ЭТО ЛЮБОВЬ?"
16.10 "ИСТОРИЯ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ИСКУССТВА". ДОКУМЕНТАЛЬНЫЙ СЕРИАЛ "РАБЫ". МИКЕЛАНДЖЕЛО
16.40, 20.30, 00.40 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
16.50 М/Ф "ГОЛУБОЙ ЩЕНОК". "ПОНИ БЕГАЕТ ПО КРУГУ"
17.20 Д/С "ПОМЕСТЬЕ СУРИКАТ"
18.05 "РУССКИЙ СТИЛЬ". "КУПЕЧЕСТВО"
18.30 "ЗВЕЗДЫ МИРОВОГО ФОРТЕПИАННОГО ИСКУССТВА". ЕВГЕНИЙ КИСИН
19.25 Д/Ф "ЭРНАН КОРТЕС"
19.35 СТУПЕНИ ЦИВИЛИЗАЦИИ. "КАЗНИ ЕГИПЕТСКИЕ". ДОКУМЕНТАЛЬНЫЙ СЕРИАЛ "СХВАТКА НА НИЛЕ"
20.45 "ГЛАВНАЯ РОЛЬ"
21.05 "САТИ. НЕСКУЧНАЯ КЛАССИКА". СО СВЯТОСЛАВОМ БЭЛЗОЙ И ВАДИМОМ ЖУРАВЛЕВЫМ
21.45 "ПОЛИГЛОТ". ИТАЛЬЯНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ! №9
22.30 К 75-ЛЕТИЮ АНДРЕЯ БИТОВА. "РАЗДВОЕНИЕ ВЕЧНОСТИ, ИЛИ МЕЖ ДВУХ СТОЛИЦ ИМПЕРИИ"
23.10 "ТЕМ ВРЕМЕНЕМ"
23.55 Д/С "ИЩУ УЧИТЕЛЯ"
03.30 "ИСТОРИЯ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ИСКУССТВА". ДОКУМЕНТАЛЬНЫЙ СЕРИАЛ "СИДЯЩИЙ ПИСЕЦ"

АРИГ УС

07.00, 08.00, 09.00 ВСЯ БУРЯТИЯ. ПО-ГОДА
10.00, 14.00 "БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ!"
07.50, 14.20 МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ
08.30, 18.30 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ. ПОГОДА
08.50 СМЕШАРИКИ НА "АРИГ УСЕ". МУЛЬТИК-ЛАНЧ
09.30, 19.00 ТК "АРИГ УС" ПРЕДСТАВЛЯЕТ: "НА БАЙКАЛ. ПОЕХАЛИ", ПОГОДА
10.20 "ЖИЗНЬ ПОСЛЕ СЛАВЫ"
11.40 "М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖИММИ НЕЙРОНА"
12.40 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. МИРОВЫЕ НОВОСТИ
13.00 Т/С "КУНГ ФУ ПАНДА"
13.25 УНИВЕР
14.30 "ДОМ-2. LIVE"
16.55 Х/Ф "АНДРЕНАЛИН"
18.50 "СПОРТИВНЫЙ ЭКСПРЕСС". ПО-ГОДА
ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС
Т/С "РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ"
Т/С "ИНТЕРНЫ"
Х/Ф "ШПИОН ПО СОСЕДСТВУ"
00.30 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС.

ТИВИКОМ

06.20 "ЗУРХАЙ"
06.25, 09.30 "ОБЪЕКТИВ"
06.50 "ДЕТЕКТОР"
07.00 "ПРО-ОБЗОР"
07.30 "UTUMATA"
07.50, 20.20 "ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ". 20 ВЕК"
08.00 "ХОРОШЕЕ КИНО", "ЗУРХАЙ"
08.30 "ВКУСНО"
09.00 "ПРО-ОБЗОР", "ЗУРХАЙ"
10.00 "ТАЙНЫ ВЕКА", "ЗУРХАЙ"
11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.30 НОВОСТИ ДНЯ
11.05 "ЖЕНЩИНА ЖЕЛАЕТ ЗНАТЬ" СЕРИАЛ, "ЗУРХАЙ"

12.05 "ШКОЛЬНОЕ ТВ"
12.30 "ВАШЕ ПРАВО"
12.50, 18.50 "АБИТУРИЕНТ"
13.05 Х/Ф "ВИЗИТ К МИНОТАВРУ"
14.30 М/Ф
15.30 "ТАК МАЛО ВРЕМЕНИ"
16.05 "БОЕВАЯ СУББОТА"
17.05 "ЛЮБЯНКА" ДОК. ФИЛЬМ, "ЗУРХАЙ"
17.50 "ПРОГРАММА 7" ТЕЛЕ-ШОУ, "ЗУРХАЙ"
19.00 "ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ", "ЗУРХАЙ"
20.00 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ", "ЗУРХАЙ"
20.30 Т/С "МЕДОВЫЙ МЕСЯЦ"
22.00 "НОВЫЙ ДЕНЬ"
23.00 "ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ"
00.00 "ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ", "ЗУРХАЙ"
02.00 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ"
02.20 НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ

СТС «БАЙКАЛ»

17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ
06.00 М/С "МСТИТЕЛИ. ВЕЛИЧАЙШИЕ ГЕРОИ ЗЕМЛИ"
07.00 Х/Ф "ПАПИНЫ ДОЧКИ"
07.30 М/С "СКУБИ И СКРЭППИ"
08.00 Т/С "СВЕТОФОР"
08.30 Т/С "МОЛОДОЖЕНЫ"
09.00, 13.30, 20.55 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ
16.40, 18.00, 18.30, 23.40, 00.00, 01.30 6 КАДРОВ
09.30 "НЕРЕАЛЬНАЯ ИСТОРИЯ". САТИРИЧЕСКИЙ АЛЬМАНАХ
12.30 М/С "АЛАДДИН"
13.00 М/С "ЧИП И ДЕЙЛ СПЕШАТ НА ПОМОЩЬ"
14.00 Х/Ф "ИЗГОЛ"
17.00 "ГАЛЛЕО"
19.00 Х/Ф "ВОРОНИНЫ"
20.00 Т/С "ДНЕВНИК ДОКТОРА ЗАЙЦЕВОЙ"
"ЗАКРЫТАЯ ШКОЛА"
22.00 Х/Ф "КИБОРГ"
00.30 "КИНО В ДЕТАЛЯХ" С ФЕДОРОМ БОНДАРЧУКОМ
01.45 Х/Ф "ОТКРЫТКИ С КРАЯ СВЕТА"
03.40 Х/Ф "НЕВЕЗУЧИЕ"
05.15 Т/С "ЭВРИКА"

НТВ

06.55 "НТВ УТРОМ"
09.30 Т/С "ЛИТЕЙНЫЙ"
10.30, 16.30, 19.30 ОБЗОР. "ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
11.20 "ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ". ОБЗОР ЗА НЕДЕЛЮ
11.55 "ДО СУДА"
13.00 "СУД ПРИСЯЖНЫХ"
14.30 Т/С "ПАУТИНА"
17.25 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА"
18.40 "ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ". ТОК-ШОУ С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ
20.30 Т/С "БРАТЯ"
22.25 Т/С "СТРАНСТВИЯ СИНДБАДА"
00.15 "СЕГОДНЯ. ИТОГИ"
00.35 "ЧЕСТНЫЙ ПОНЕДЕЛЬНИК"
01.25 "ШКОЛА ЗЛОСЛОВИЯ"
02.10 "ГЛАВНАЯ ДОРОГА"
02.45 ЦЕНТР ПОМОЩИ "АНАСТАСИЯ"
03.35 "В ЗОНЕ ОСОБОГО РИСКА"
04.05 Т/С "РУБЛЕВКА. LIVE"
06.00 Т/С "ЗНАКИ СУДЬБЫ"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "СЕЙЧАС"
07.10 Т/С "СЛЕД. ПРОЩАНИЕ"
08.00 "УТРО НА "5"
11.30 Д/Ф "ДИКАЯ ПРИРОДА: ШПИОН СРЕДИ АНТИЛОП ГНУ"
11.45 Т/С "МУР ЕСТЬ МУР 2"
13.30 "МУР ЕСТЬ МУР 2" ПРОДОЛЖЕНИЕ
16.00, 19.00 "МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ"
17.00 "ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ"
20.00 Т/С "ДЕТЕКТИВЫ". СДАЕТСЯ КОМНАТА"
20.30 Т/С "ДЕТЕКТИВЫ". СТРАСТИ ПО ДУРОЧКЕ"
21.00 Т/С "ДЕТЕКТИВЫ". ДОРОЖНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
21.30 Т/С "СЛЕД. ПОСЛЕДНЯЯ ИГРА"
22.15 Т/С "СЛЕД. ЭФФЕКТ АНДРЕЯ ЧИКАТИЛО"
23.25 "МОМЕНТ ИСТИНЫ"
00.25 Т/С "ОТЦЫ И ДЕДЫ"
02.05 Т/С "С ЗЕМЛИ НА ЛУНУ"
04.20 Х/Ф "ТРИ НЕГОДЯЯ В СКРЫТОЙ КРЕПОСТИ"

Вторник, 29

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.40, 13.10 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
10.50 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!"
11.55 "МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
13.20 Т/С "ЖЕНСКИЙ ДОКТОР"
14.15 "ХОЧУ ЗНАТЬ" С МИХАИЛОМ ШИРВИНДОМ
15.00 "ДРУГИЕ НОВОСТИ"
15.25 "ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ"
16.15 Т/С "ДЕВИЧЬЯ ОХОТА"
17.15 "МЕЖДУ НАМИ, ДЕВОЧКАМИ"
18.00 "ЖДИ МЕНЯ"
19.00 "ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ"
19.45 "ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!"
20.50 "ПУСТЬ ГОВОРЯТ"
22.00 "ВРЕМЯ"
22.30 "ПОБЕГ". НОВЫЙ СЕЗОН
23.30 "СРЕДА ОБИТАНИЯ". "ОКО ЗА ОКО"
00.30 "ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ"
01.00 "НОЧНЫЕ НОВОСТИ"
01.20 Х/Ф "ДЖЕК-ПОПРЫГУНЧИК"
03.15 Х/Ф "ПАРНИ НЕ ПЛАЧУТ"
05.15 "ХОЧУ ЗНАТЬ" С МИХАИЛОМ ШИРВИНДОМ ДО 05.55

«РОССИЯ»

06.00 "УТРО РОССИИ"
10.00 ТОК-ШОУ "С НОВЫМ ДОМОМ!"
10.45 ТОК-ШОУ "О САМОМ ГЛАВНОМ"
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.30, 21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.50, 17.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
13.00 Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ"
14.00 "ЛЮБЛЮ, НЕ МОГУ!"
15.50 Т/С "ЕФРОСИНЯ. ТАЕЖНАЯ

ЛЮБОВЬ"
16.45 Т/С "КРОВИНУШКА"
18.50 Т/С "СВАТЫ"
19.55 "ПРЯМОЙ ЭФИР"
21.50 "СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"
22.00 Т/С "ДОРОГА НА ОСТРОВ ПАСХИ"
23.40 Х/Ф "НОЛЬ-СЕДЬМОЙ" МЕНЯЕТ КУРС"
01.10 ВЕСТИ +
01.30 "ПРОФИЛАКТИКА". НОЧНОЕ ШОУ
02.40 ФУТБОЛ. ТОВАРИЩЕСКИЙ МАТЧ.РОССИЯ - ЛИТВА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ ШВЕЙЦАРИИ. ДО 04.45

КУЛЬТУРА

07.30 "ЕВРОНЬЮС" НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ
11.00 "НАБЛЮДАТЕЛЬ"
12.15, 02.55 Т/С "ПЕРРИ МЭЙСОН"
13.10 "ПОЛИГЛОТ". ИТАЛЬЯНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ! №9
13.55, 23.55 Д/С "ИЩУ УЧИТЕЛЯ"
14.35, 01.00 Х/Ф "РОЗЫГРЫШ"
16.10 "МОЙ ЭРМИТАЖ". АВТОРСКАЯ ПРОГРАММА М. ПИОТРОВСКОГО
16.40, 20.30, 00.40 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
16.50 М/Ф "КЕНТЕРВИЛЬСКОЕ ПРИВИДЕНИЕ". "ЖЕЛТИК"
17.20 Д/С "ПОМЕСТЬЕ СУРИКАТ"
18.05 "РУССКИЙ СТИЛЬ". "ВЫШИЙ СВЕТ"
18.30 "ЗВЕЗДЫ МИРОВОГО ФОРТЕПИАННОГО ИСКУССТВА". НИКОЛАЙ ДЕМИДЕНКО
19.25, 03.50 Д/Ф "ИЕРОНИМ БОСХ"
19.35 СТУПЕНИ ЦИВИЛИЗАЦИИ. "КАЗНИ ЕГИПЕТСКИЕ". ДОКУМЕНТАЛЬНЫЙ СЕРИАЛ "ТЬМА НАД ЕГИПТОМ"
20.45 "ГЛАВНАЯ РОЛЬ"
21.05 "ВЛАСТЬ ФАКТА". "ЖЕЛЕЗНЫЙ ВЕК"
21.45 "ПОЛИГЛОТ". ИТАЛЬЯНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ! №10
22.30 "БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЛЮБОВЬ". ВЛАДИМИР ВАСИЛЬЕВ И ЕКАТЕРИНА МАКСИМОВА
23.15 "ИГРА В БИСЕР" С ИГОРЕМ ВОЛГИНЫМ. ТОК-ШОУ
02.35 КОНЦЕРТ

АРИГ УС

07.00, 08.00, 09.00, 23.00, 00.30 ВОС-

ТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. ПОГОДА
07.30, 14.20 "СПОРТИВНЫЙ ЭКСПРЕСС"
07.40, 10.00 М/Ф
08.30, 18.30 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ. ПОГОДА
08.50 СМЕШАРИКИ НА "АРИГ УСЕ"
09.30 ТК "АРИГ УС" ПРЕДСТАВЛЯЕТ: "НА БАЙКАЛ. ПОЕХАЛИ", ПОГОДА
10.20 "ЖИЗНЬ ПОСЛЕ СЛАВЫ"
11.40 "М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖИММИ НЕЙРОНА"
12.40 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. МИРОВЫЕ НОВОСТИ
13.00 Т/С "КУНГ ФУ ПАНДА"
13.25 УНИВЕР
14.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ
14.30 "ДОМ-2. LIVE"
16.40 Х/Ф "ШПИОН ПО СОСЕДСТВУ"
18.50 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ". ПОГОДА
19.00 ТК "АРИГ УС" ПРЕДСТАВЛЯЕТ: "НА БАЙКАЛ. ПОЕХАЛИ" ПОГОДА
19.30 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС
20.00 Т/С "РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ"
20.30 Т/С "ИНТЕРНЫ"
21.00 Х/Ф "ПО ПРОЗВИЩУ "ЧИСТИЛЬЩИК"
22.40 КОМЕДИ-КЛАБ. ЛУЧШЕЕ
23.35 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ"
01.00 "ПОХУДЕЙ СО ЗВЕЗДОЙ"

ТИВИКОМ

06.05, 20.00 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ", "ЗУРХАЙ"
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.30 НОВОСТИ ДНЯ
07.00 "ПРО-НОВОСТИ"
07.30, 23.30, 02.00 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ"
07.50, 20.20 "ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ". 20 ВЕК"
08.00 НОВОСТИ ДНЯ, "ЗУРХАЙ"
08.30 "ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ"
09.00 "ПРО-НОВОСТИ", "ЗУРХАЙ"
10.00 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ"
10.30, 17.05 "МОСКВА-МАРШРУТНАЯ КАРТА", "ЗУРХАЙ"

11.05 Т/С "ЖЕНЩИНА ЖЕЛАЕТ ЗНАТЬ"
12.05 "ПРОГРАММА 7"
13.05, 18.50 "АБИТУРИЕНТ"
13.10 Х/Ф "ВИЗИТ К МИНОТАВРУ"
14.30 М/Ф
15.30 "ТАК МАЛО ВРЕМЕНИ"
16.05, 20.30 Т/С "МЕДОВЫЙ МЕСЯЦ"
17.35 "10 САМЫХ"
18.00 Д/Ф "ТАЙНЫ ВЕКА", "ЗУРХАЙ"
19.00 "ЕВРОМАКС. ОКНО В ЕВРОПУ", "ЗУРХАЙ"
22.00 "НОВЫЙ ДЕНЬ"
00.00 "ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ", "ЗУРХАЙ"
02.20 НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ

СТС «БАЙКАЛ»

17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ
06.00 М/С "МСТИТЕЛИ. ВЕЛИЧАЙШИЕ ГЕРОИ ЗЕМЛИ"
07.00 Х/Ф "ПАПИНЫ ДОЧКИ"
07.30 М/С "СКУБИ И СКРЭППИ"
08.00 Т/С "СВЕТОФОР"
08.30 Т/С "МОЛОДОЖЕНЫ"
09.00, 13.30, 20.55, 00.00 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ
18.00, 18.30, 23.45, 00.00 6 КАДРОВ
09.30, 14.00, 21.00 "ЗАКРЫТАЯ ШКОЛА"
10.30, 20.00 Т/С "ДНЕВНИК ДОКТОРА ЗАЙЦЕВОЙ"
11.30 Т/С "МЕТОД ЛАВРОВОЙ"
12.30 М/С "АЛАДДИН"
13.00 М/С "ЧИП И ДЕЙЛ СПЕШАТ НА ПОМОЩЬ"
13.30 М/С "КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ"
15.00 Х/Ф "МАЛЫШ-КАРАТИСТ"
17.00 "ГАЛЛЕО"
19.00 Х/Ф "ВОРОНИНЫ"
22.00 Х/Ф "ЗЕМЛЯ МЕРТВЫХ"
00.30 "ВАЛера TV". СКЕТЧ-ШОУ
01.00 Х/Ф "КИБОРГ"
02.40 Х/Ф "ТЕККЕН"
04.25 Т/С "ЭВРИКА"

НТВ

06.55 "НТВ УТРОМ"
09.30 Т/С "ЛИТЕЙНЫЙ"
10.30, 16.30, 19.30 ОБЗОР. "ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
11.20 "ВНИМАНИЕ, РОЗЫСКИ!"
11.55 "ДО СУДА"
13.00 "СУД ПРИСЯЖНЫХ"
14.30 Т/С "ПАУТИНА"
17.25 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА"
18.40 "ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ". ТОК-ШОУ С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ
20.30 Т/С "БРАТЯ"
22.25 Т/С "СТРАНСТВИЯ СИНДБАДА"
00.15 "СЕГОДНЯ. ИТОГИ"
00.35 Т/С "ГЛУХАРЬ"
02.35 "КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС"
03.35 "ЧУДО-ЛЮДИ"
04.05 Т/С "РУБЛЕВКА. LIVE"
06.00 Т/С "ЗНАКИ СУДЬБЫ"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "СЕЙЧАС"
07.10 Т/С "СЛЕД. ТРУП НЕВЕСТЫ"
08.00 "УТРО НА "5"
11.30 Д/Ф "ДИКАЯ ПРИРОДА: ШПИОН СРЕДИ АНТИЛОП ГНУ"
11.45 Т/С "МУР ЕСТЬ МУР 2"
13.30 "МУР ЕСТЬ МУР 2" ПРОДОЛЖЕНИЕ СЕРИАЛА
16.00, 19.00 "МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ"
17.00 "ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ"
20.00 Т/С "ДЕТЕКТИВЫ". ИДЕАЛЬНОЕ ПРЕСТУПЛЕНИЕ"
20.30 Т/С "ДЕТЕКТИВЫ". ВМЕСТО МЕНЯ"
21.00 Т/С "ДЕТЕКТИВЫ". ГОЛУБАЯ КРОВЬ"
21.30 Т/С "СЛЕД. ТИХАЯ ЗАВОДЬ"
22.15 Т/С "СЛЕД. НАСЛЕДНИК ИЗ ПРИЮТА"
23.25 Х/Ф "КОНТРУДАР"
01.05 Х/Ф "ПРОРЫВ"
03.00 Т/С "ЛЮБОВЬ НА ОСТРИЕ НОЖА"
06.45 Д/С "АВСТРАЛИЯ: СПАСАТЕЛИ ЖИВОТНЫХ"

Среда, 30

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.40, 13.10 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
10.50 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!"
11.55 "МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
13.20 Т/С "ЖЕНСКИЙ ДОКТОР"
14.15 "ХОЧУ ЗНАТЬ" С МИХАИЛОМ ШИРВИНДОМ
15.00 "ДРУГИЕ НОВОСТИ"
15.25 "ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ"
16.15 Т/С "ДЕВИЧЬЯ ОХОТА"
17.15 "МЕЖДУ НАМИ, ДЕВОЧКАМИ"
18.00 "ЖДИ МЕНЯ"
19.00 "ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ"
19.45 "ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!"
20.50 "ПУСТЬ ГОВОРЯТ"
22.00 "ВРЕМЯ"

«РОССИЯ»

06.00 "УТРО РОССИИ"
10.00 ТОК-ШОУ "С НОВЫМ ДОМОМ!"
10.45 ТОК-ШОУ "О САМОМ ГЛАВНОМ"
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.30, 21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.50, 17.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
13.00 Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ"
14.00 "ЛЮБЛЮ, НЕ МОГУ!"
15.50 Т/С "ЕФРОСИНЯ. ТАЕЖНАЯ

ЛЮБОВЬ"
16.45 Т/С "КРОВИНУШКА"
18.50 Т/С "СВАТЫ"
19.55 "ПРЯМОЙ ЭФИР"
21.50 "СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"
22.00 Т/С "ДОРОГА НА ОСТРОВ ПАСХИ"
23.55 "СПЕЦИАЛЬНЫЙ КОРРЕСПОНДЕНТ"
00.55 "ЗАПАХ РОДИНЫ"
01.55 ВЕСТИ +
02.15 "ПРОФИЛАКТИКА". НОЧНОЕ ШОУ. ДО 03.19

КУЛЬТУРА

07.30 "ЕВРОНЬЮС" НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ
11.00 "НАБЛЮДАТЕЛЬ"
12.15, 02.55 Т/С "ПЕРРИ МЭЙСОН"
13.10 "ПОЛИГЛОТ". ИТАЛЬЯНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ! №10
13.55, 23.55 Д/С "ИЩУ УЧИТЕЛЯ"
14.35, 01.00 Х/Ф "ДОРОГАЯ ЕЛЕНА СЕРГЕЕВНА"
16.05, 03.50 Д/Ф "АНТОНИО САЛЬЕРИ"

16.10 "КРАСУЙСЯ, ГРАД ПЕТРОВ" ЗОДЧИЙ АЛЕКСАНДР КРАСОВСКИЙ
16.40, 20.30, 00.40 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
16.50 М/Ф "НЕОБЫКНОВЕННЫЙ МАТЧ". "МУХА-ЦОКОТУХА"
17.20 Д/С "ПОМЕСТЬЕ СУРИКАТ"
18.05 "РУССКИЙ СТИЛЬ". "ДВОРЯНСТВО"
18.30 "ЗВЕЗДЫ МИРОВОГО ФОРТЕПИАННОГО ИСКУССТВА". ВЛАДИМИР ФЕЛЬЦМАН
19.35 СТУПЕНИ ЦИВИЛИЗАЦИИ. "КАЗНИ ЕГИПЕТСКИЕ". ДОКУМЕНТАЛЬНЫЙ СЕРИАЛ "ПОБЕГ ИЗ ЕГИПТА"
20.45 "ГЛАВНАЯ РОЛЬ"
21.05 "АБСОЛЮТНЫЙ СЛУХ". АЛЬМАНАХ ПО ИСТОРИИ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ
21.45 "ПОЛИГЛОТ". ИТАЛЬЯНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ! №11
22.30 Д/Ф "ИСХОД"
23.15 "МАГИЯ КИНО". ВЕДУЩИЕ М. БОРЗЕНКОВ И О. ШИШКИН
02.30 ГОСУДАРСТВЕННЫЙ АН-

АРИГ УС

07.00, 08.00, 09.00, 23.00, 00.30 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. ПОГОДА
07.30, 14.20 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ"
07.40, 10.00 М/Ф
08.30, 19.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ. ПОГОДА
08.50 СМЕШАРИКИ НА "АРИГ УСЕ"
09.30 ТК "АРИГ УС" ПРЕДСТАВЛЯЕТ: "НА БАЙКАЛ. ПОЕХАЛИ" ПОГОДА
10.20 "ЖИЗНЬ ПОСЛЕ СЛАВЫ"
11.40 "М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖИММИ НЕЙРОНА"
12.40 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. МИРОВЫЕ НОВОСТИ
13.00 Т/С "КУНГ ФУ ПАНДА"
13.25 УНИВЕР
14.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ
14.30 "ДОМ-2. LIVE"

Түрэл нютагтаа түрүү зэргэтэй

ОЛОНОЙ ТҮЛӨӨ ОРОЛДОҮОН АХАТАМНАЙ

ХУБИ ЗАЯАНИНЬ ХУЖАРТАЙНАА ЭХИТЭЙ

1927 ОНДО гал улаагшан Түүлэй жэлэй гаража байха үедэ Шандалиин сомоной Баруун-Хужартай нютагта ажаһуудаг угай малшад Жамсын Сэдэн Сэрэнэй Дулмажаб хоёрой бүлэдэ хүбүүнэй түрэхэдэ, угаа үргэлжлүүлхэ үри бэеын саашадаа найн ябахыень нютагай үбгэд, хүгшэд үрешэн байха. Эхэ эсэгэн эрхэ тангил хүбүүндээ Ойдоб гэжэ нэрэ үгөө хэн. Наял хада эмхидхэн байгуулагдаһан хамтын ажахыда малай бригадираар ажалладаг абынгаа хүндөөр үбшэлжэ, наһа барахадань, зургаадахияа гэшхээд ябаһан хүбүүхэн эжынгээ түрүүшын туһамаршан болоһон байгаа. Тиигэжэ бэер томо, эрхэ тангил хүбүүнinin элүүр энхээр, хүдэр шамбайгаар, хүбэлгэн бэрхээр урган үндыхэдөө, гэр тойронхи гар үзүүрэй бүхы ажалаа хэлсэдэг, хожом хойшодоо багшын ажал шэлэнэн дүү басагаая харалсадаг болоо хэн.

Найматой боложо ябахадаа тэрэ нютагайнгаа эхин шатын хургуулида хурахаая оробо. Хойшодоо суута багша, уран зохёолшо, журналист болоһон Бадма-Базар Намсарайн Агын хоёр шататай хургуули дүүргээд, Шандалиин эхин хургуули даагшаар хүдэлжэ захалба. Эрдэмэй дээжэ болохо "А" үзэг энэ багшада заалгаһандаа, Ойдоб хүбүүн бүхы наһан соогоо омогорхон баясажа ябадаг. Табтаанайн колхозно залуушуулай долоон жэлэй хургуули дайнай хоёрдохой жэлдэ дүүргэхэдэ, саашадаа нуралсалаа үргэлжлүүлжэ шадабагүй. Ушарын гэхэдэ, эжын наһатай болоһон, бэен үлбэртэдэг үбдэдэг байгаа. Тиимэһээ тэрэ түрэл колхоздоо элдэб ажал хэнэн, хургуулин интернадые даагшаар хүдэлхэн, ажахынгаа амбааршанаар ажаллаһан байха юм.

Дайнай нүүлээр оронойгоо арадай ажахы хэргэлгын хүдэлмэрин эршэмтэйгээр ябуулагдажа байха, бодото албанда татагдаха наһанайн болзорой гэр бүлын шалтагаанаар хэдэ дахин хойшолуулагдаһан Ойдоб Цыденов 1949 ондо сэрэгэй албанда мордоо хэн. Гурбан жэлэй туршада Дагуурта морин сэрэгэй дивизидэ алба хэбэ. Ахалагша сержант нютага бусахадаа, амгалан ажалдаа хам ороһон байгаа.

Хүсэл зоригтой, эрмэлзэл түгэс залуу хүбүүнэй түрэл нютагтаа бусажа ерээд, элдэб ажалда хабаадаһаар байтар, партиин Центральна Комитетэй сентябриин (1953 он) Пленумэй "Хүдөө ажахы хүгжөөхэ хэмжээнүүд тухай" тогтоол бүхы ороноймнай арад түмэнэй ажабайдалда тон ехэ үүргэ дүүргээ хэн. Энэ Пленумэй уряагаар 30 мянгатанай тоодо орожо, Доржинима Батоевич Батоев Шандалиин Свердловой нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшээр хунгагдаа бэлэй.

Түүхэтэ Пленумэй хойшо хахад жэлэй үнгэрхэдэ, нютагайнгаа ажахы яһала найн мэдэхэ, хүтэлбэрлхы арга шадабаритай Ойдоб Жамсоевич Цыденов колхозой түрүүлэгшын орлогшоор томилогдобо.

Бүхы ами наһаяа, хүсэ шадалаа, мэргэжэл шадабаряа хүдөө ажахые хүгжөөлгэдэ сүм зорюулжа, 1954-1968 онуудта Агын тойрогой Дулдаргын аймагай Шандалиин сомоной Свердловой нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшын орлогшоор, түрүүлэгшээр ажаллаһан, нютагайнгаа аха захатанай зүблэлые толгойлһон Ойдоб Жамсоевич Цыденов мүнөө 86 наһанайнгаа дабаан дээрэ гараад ябанал даа.

ХАМТЫН АЖАЛАЙ ЖОЛОО БАРИХАДАА...

СОВЕТ ОРОН дотор дайн дажарһаа туйлай ехээр доройтон уналда ороһон арадай ажахы хэргэлгын эршэтэ ажал ябуулгын түлэг бэлүүлэгдэжэ байха үедэ тэрэ нютагайнгаа ажахын түрүүлэгшын орлогшоор хүдэлжэ захалаа хэн. Тиихэдэ нютагайнгаа социально-экономическа байдалые, зоной ажаһуудалые найн мэдэхэ байһан дээрэһээ КПСС-эй гэшүүндэ кандидат өөрын тодо нанал бодолтой, хараа түсэбтэй ябадаг байгаа.

Эгээл энэ үедэ бүхы орон доторнай шэнэ, боро газар хахалалгын ажал үргэнөөр эхилжэ байба. Газар багатай манай колхоз нютагайнгаа дэбисхэр дээрэ худал хужаагуудые, нуга голнуудые, хаялга ташалангуудые модо хөөгүүдхээ сэбэрлэжэ, элдүүрилхэһээ гадна, Агын аймагай Согто-Хангилай болон нүдэнтын ажахынүүдта хабаатай Хилын участогые хүлһөөр абажа, тэндэ 2,5 мянган гектарт шэнэ газар хахалжа, ороһото ургамалнууды тариха болоо хэн. 13 мянган толгой хони, 500 гаран үхэр эндэ харууһалдаг байгаа. Партиин окружкомой даалгабаряар 3-4 мянган центнер таряа, 80 килограмм хүрэтэр амидын шэгнүүртэй хонидые, 700 килограмм шэгнүүртэй үхэрнүүдые гүрэндэ тусаадаг бэлэй.

Имагтал Ойдоб Жамсоевичой эсэшэ сусашагүй оролдолго хэшээлэй ашаар колхозой түб буусаһаа зуу гаран модной зайда оршодог Хилын участок таһархай холошые байһанаа ойлгодоггүй хэн. Элдэб жэлнүүдтэ Жигмитдоржын Гомбо, Бүтидэй Чимитдоржо, Сандагай Дондог гэгшэд энэ участогые даагшаар, Данзанай Аюр бухгалтераар амжалттай найнаар хүдэлхэн юм. Эдэмнай ажалдаа харюусалгатай, үнэн сэхэ хүнүүд байгаа. Теэд этигэн найдабашые, хинан шалгаха шухала гэжэ хэлсэдэг гэшэ. Колхозой правлениин шийдхэбэринүүды тэдэнэй саг соогоо зүбөөр бэлүүлжэ байһые, үрэ дүнгүүдыень шалгадаг нааб даа. Дутагдалнуудай элирүүлэгдэхэдэ, тэдэниен усадхаха хэмжээнүүдые абадаг, тэндэ ажалладаг дүй дүршэлтэй, мэргэжэл шадабаритай хүнүүдтэй зүбшэдэг хэн. Тиигэжэ зүб шийдхэбэри абтадаг байгаа бшуу.

МЭРГЭЖЭЛТЭД БҮХЫ ЮУМЭ ШИИДХЭДЭГ

АГЫН ТОЙРОГОЙ Шэтэ можын ударидагшад коммунист Ойдоб Цыденовэй эмхидхэхы, хүтэлбэрлхы онол аргые, бэлиг шадабарие зүбөөр сэгнэжэ, 1956 ондо тэрэниен Шандалиин Свердловой нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшээр дэбжүүлээ хэн.

Адууһа малайнгаа үүлтэр найжаруулжа, тоо толгойнь олошоруулха, ашаг шэмыень дээшлүүлхэ, газар таряалангаа найнаар элдүүрилжэ, үндэр баян ургаса абаха, нютагайнгаа зоной нуудал байдалы болбосон найн болгохо, энээнэй тула барилгын хүдэлмэри эмхидхэжэ, үргэнөөр ябуулха талаар түрүүшын ээлжээнэй зорилгонууд табигдаба.

Иимэ үргэн ехэ хараа түсэбүүдые шийдхэын тула түбхын түрүүлэн Ойдоб Жамсоевич нютагайнгаа дээдэ болон дунда хургуулитай мэргэжэлтэдые зүбөөр шэлэжэ, тааруу зохидоор хубаарилан табиха зорилго бэлүүлжэ захалба. Эдэ жэлнүүдтэ дээдэ эрдэмтэй Б.Ж.Жамбалдоржиев, М.Г.Гатапов, Б.Ж.Жигжитов – түрүүлэгшын орлогшоор, А.А.Морходоев – партиина эмхиин секретаряар, Б.Г.Чимитцыренов – сельсоведэй секретаряар, Ц.Д.Н.Нанзатов – ахамад бухгалтераар, Г.Д.Даржаев – ахамад инженерээр, К.Г.Дылгиров – барилгын инженерээр, Б.Ж.Жамсоев – ахамад агрономоор, Ж.Ц.Цырендоржиев – ахамад ветврачаар, Р.В.Булгатова – ахамад экономистаар, тусхай дунда хургуулитай Н.Ж.Жамсаранов – таряан ажаллай, Н.Д.Дамдинов – үхэрэй, Н.Ц.Цыренов – хониной бригадираар, Б.Ж.Жамбалдоржиев – механикаар, К.Я.Янжинов гаражые даагшаар табигдаа

хэн. Үнэхөөрөөшье, кадрнууд гэхэ гү, али мэргэжэлтэд бүхы юумэ шийдхэдэг гэжэ хэлсэдэг гэшэ. О.Ж.Цыденов эдэнэртээ түшэглэжэ, ажал хэрэгээ ябуулдаг байгаа.

Эдэ бүгэдын ашаар 60-дахы онуудта түрэл колхознай 3 мянга гаран үхэртэй, тэрэ тоодо 800 толгой үнээдтэй, 30-аад мянган толгой хонин хүрэгтэй, тэрэ тоодо 14 мянган эхэ хонитой, 1 мянган толгой адуун хүрэгтэй болоһон юм. Ажахыннай 150 гахай, 450 тахяа үсхэбэрилдэг байгаа. Нү, мяха, ноһо, таряа үйлэдбэрлэжэ, колхоз 1,6 миллионһоо дээшэ түхэригэй ашаг олзо абадаг хэн. Гүрэнһөө урьһаламжа, тэдхэмжэ абадаггүй бэлэй. Эдэ жэлнүүдтэ колхознай Бүхэсоюзна хүдөө ажахын выставкэдэ хоёр дахин хабаадажа, I болон II шатын дипломуудаар, ГАЗ-51 түхэлэй автомашинаар шагнагдаа хэн.

Түрүү колхознигууд шэн габьяата ажалайнгаа түлөө гүрэн түрын үндэр дээдэ хайра шагналнуудта хүртэһэн байгаа. Данзанай Аюр, Жигмитдоржын Гомбо, Жигмидэй Чимитцырен, Сандагай Дондог, Чимидэй Жамсаран, Дугарон Батамүнхэ, Цыденэй Ойдоб гэгшэд "Шэнэ, боро газар элдүүрилхэнэй түлөө" медалаар шагнагдаба. Үхэршэн Балданай Норжимо, механизатор Ешидоржын Дамдинжаб, хонিশон Чимитцыренэй Эрдэни – Ажалай Улаан Тугай, наалишад Базарай Цэндэмэ – "Хүндэлэй Тэмдэгэй", Будын Дарима – Арадуудай Хани барисаанай, бригадир Сандагай Дондог Ажалай Алдар Солын III шатын орденуудта хүртэһэн юм.

Түрүүлэгшын даалгабаряар барилгын инженер Ким Галданович колхозой пилорама дүүрэн хүсөөрнэ хүдэлгэжэ, подрядай аргаар капитална барилга хэжэ, болбосон түхэлтэй хургуули, контор, Соёлгой байшан, бани, гараж, 90 нууригтай яслисад, эд бараанай, эдээ хоолой магазинууд, 40-50 модон, шулуун байшан гэрнүүд, малай байранууд олоор баригдаһан, Эсэгын дайнда баатарай үхэлөөр унагшадта хүшөө бодхоогдоһон байгаа. Малшадтай байрануудта зайн гал оруулһан, колхозой түб буусые болбосон түхэлтэй болгоһон байха юм. Эндэ социально-экономическа хүгжэлтын түсэб табигдаа, мэргэжэлтэдые, илангаяа залуушуулые хүдөө нютагта түбхинуулхэ, багшанар болон медигүүдтэ анхаралаа хандуулаха шухала гэжэ тоолодог хэн.

НАНАА АМАР НУУЖА ШАДАДАГГҮЙ

ТАБИ ГАРАН ЖЭЛ соо партиин гэшүүн ябахадаа, Ойдоб Жамсоевич Цыденов уялгануудаа үнэн сэхээр бэлүүлжэ, олоной түлөө оролдоһон хүнүүдэй нэгэнинь юм. Тиигэжэ тэрэ КПСС-эй Агын окружкомой, Дулдаргын райкомой гэшүүнээр, районно Сөведэй депутатаар хэдэн удаа хунгагдаһан байгаа. Нютагай захиргаанай Сөведэй депутатаар оло дахин хунгагдаһан юм. Эдэбхитэй хараа бодолтой Ойдоб Жамсоевич орон доторхи мүнөөнэй байдалда, үйлэ хэрэгүүдтэ ханаа амараар, хайхарамжагүйгөөр хандажа шададаггүй.

Хүдөө ажахы хүгжөөлгэдэ габьяатай байһанайнгаа түлөө О.Ж.Цыденов ВСХВ-гэй медальда хүртэһэн, 1975 ондо социалист мүрысөөндэ илаһан, IX табан жэлэй ударник болоһон, В.И.Ленинэй түрэхөөр 100 жэлэй ойн медалаар, "Хүндэлэй Тэмдэг" орденоор шагнагдаһан, "АБАО-гой хүдөө ажахын габьяата хүдэлмэрилэгшэ" гэнэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэн алдартай.

Хандажаб Цыденовна урин дулаахан хандасаараа, энэрхы найхан сэдхэлээрээ наһанайнгаа нүхэрые дэмжэжэ, хии мориень үргэжэ ябаһан юм. Эбтэй эетэй энэ бүлэ 5 үхибүүтэй, 20-ёод аша, зээнэртэй. Теэд үбшэн гамнадаг, хайрладаг бэшэ даа. Хайрата нүхэрын арбаад жэлэй урда тээ алтан дэлхэйтээ хыхасажа ошоо хэн.

Тиин мүнөө ажалай ветеран Ойдоб Жамсоевич Цыденов эхэ эсэгынгээ буян эдлэжэ, үхибүүдтээ гурбан зөөлэнөөр үргүүлжэ байдаг юм.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ,
журналист, Россиин соёлой
габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

ДУУША ХҮНЭЙ ХООЛОЙН АЯНГА АЛТАН ДЭЛХЭЙДЭЭ ҮЛЭДЭГ

Үнэн бодото искусствын бии болохын тула али олон арга боломжонууд зохилдохо ёготой гээд Л.Н.Толстой хэлээ нэн. Тийн эдэ арга боломжонуудай зохилдожо, гайхамшагта үрэ дүн гарахань айхабтар хоморой ушар юм. Түрэл дайдын адис хэшэг, баабай иибийн бүян, һуралсал хүмүүжэлэйн һайхан ёһо заншал, өөрын аза талаан, зон олоной үргэмжэ, сүхаришагүй эрмэлзэл зориг, эсэбэритэй, тэсэмгэй ехэ ажал – эдэ бүгэдэ Елена Шараевагай хүби заяанда ушараа, гайхамаар бэлигэйн һалбаран хүгжэхэдэ нүлөөлөө бшуу. Хэзээ нэгэтэ тэрэнэй дуулахые шагнаһан хүн ирагуу хоолойн шэдитэ хүсэндэ абтадаг бэлэй. Үндэр ехэ поэмэ, агуу хүсэтэ уран зураг гү, али жабхаланта хүгжэм мэтэ хүнэй һайхан хоолой баһал гениальна уран бүтээл ха юм.

Түнхэнэй Хойморто, нэрэ солотой зоноороо суутай Галба нютагта 50 жэлэй саана Шарайн Гомбын гэр бүлэдэ түрэн басаган үри бүри баһаһан гайхуулжа эхилээ. Наял хүлдэ ороод байһан Ленингээ жэгтэйгээр гүнгэнэхые дуулаһан эжын шагнаархахадаа, дуунай аялга тухайлжархиба. “Шарайн Гомбын басаган аманда орохоһоонь урид дуулажа байна!” гэнэн һураг суу Галбаар тарашоо нэн.

Бальжин таабаймни Ленин баабайтай хүршэнэр, хаяа хадхажа һуудаг нэн тула багадаа бидэ хоёр хамта наадагша һэмди. Бинь эгэшэг хадаа яагаад наада-хаяа заабарилхаб, үйлсэмнай олон үхибүүдэй “атаман” байхаб. Үхнөөтэнэй, Озобновтоной гэр бүлэнүүд хүүгэдээр баян, үдэр бүри бидэ һүрэглөөд, шуугатайгаар наадагша бэлэйбди. Зургаатайдаа эжытээ Таһархайда зөөжэ ошоод, Ленэтэй холбоомнай хорёод жэлээр таһараа нэн. Бинь Эрхүүгэй университеттэ һуража, удаань, Үнгын голдо – Нүхэдэй райондо багшалааб. Хирэ болоод, нютагаа ерэхэдэ, Лена тухай хэлсэхые шагнагша һэм: Аршаанда, зунай сагта болодог дискотекэдэ, дуулана гэжэ; Улаан-Үдэдэ хүгжэмэй училищидэ дуушан болохоёо һурана гэлсэхэ.

Улаан-Үдэдэ “Буряад үнэн” газетэдэ хүдэлжэ эхилээд байхадаа Ленэтэй үулзаад, “Ленинградта, Н.Римский-Корсаковой нэрэмжэтэ консерваторидо һуранаб” гэжэ хэлэхэдэнь, нютагайнгаа басаганай түлөө ехэтэ баярлаа, омогорхоо бэлэйб. Энэ һуралсалай гуламтада ород классическа оперно искусствын суута һургуули оршодог. Бэлигтэй багша профессор И.П.Леваногой зүбшэл заабарьяр Елена Шараева оперын дуушанай орёо мэргэжэл шудалаа, бурханһаа үгтэнэн һайхан хоолойгоо улам гүнзэги, сэбэр аянгагай болгон мүлиһэн байна.

Эхэ Буряадтаа бусажа, оперо болон баледэй академическэ театрай хуби заяагаа холбоо. Түрэл болоһон театрай тайзан дээрэ тэрэнэй зохёохы өөрын онсо маяг бүрилдөө. Буряад искусствын нэрэ солотон, СССР-эй арадай артистнууд Дугаржап Дашиев, Ким Базарсадаев, Россиин арадай артистка Дарима Линховоин болон бусадтай хамта тайзан дээрэ гарахадаа, тэдэнэй бэлигтээ, мэргэжэлтэ дүй дүршэлһөө айхабтар ехэ түлхисэ, туһа абаһан юм. Үетэниинь болохо бэлигтэй дуушад Татьяна Шойдагабаева, Дамба Занданов, Батор Будаев эбтэй бүлын үринэр мэтэ түрэл театрайнгаа ажал хэрэгтэ залуу наһанай залитайгаар, огсом дорюунаар хам оролсоо бэлэй. Дээдэ үеын суута дуушад Галина Шойдагабаева, Валентина Цыдыпова, Ольга Аюрова, Сурена Дашицыренова гэгшэдые даган,

залуу һүрэг дуушад оло олон уласхоорондын, бүхэроссиин конкурснуудта илалта туйлажа, лауреадууд болоһон юм.

Театрайгаа хамта Елена Монгол орондо, Голландида, Францида, Японидо, Урда Корейдэ гастрольдо гараһан. Москва, Санкт-Петербург, Киев хотонуудай зон дуушанай бэлигтэй бахархан танилсаа нэн.

Елена Шараевагай М.Глинкын нэрэмжэтэ дуушад Уласхоорондын конкурсн лауреат болоходо, Германиин штаатс-оперын импрессарио ажалда уриһан юм. Гэр бүлын байдалай нэн гү, али, магад, ондоошые шалтагаанаар Елена Гомбоевна Европо ошонгүй үлэһэн. Тишээ ошоо һаа, хэн мэдэхэб, одо заяанинь ондоогоор эрьехэ аалам? Ла Скалада дуулаха хүсэлыншые бэлэжэ нэн гү?

2004 оной апрелиин 29-дэ Елена Шараевагай бенефис болохо ёготой байгаа. Энэ баяртай ушараар би редакциин даабарьяр Елена Гомбоевнатай үулзажа, интервью абаһан хүм. Энэ хөөрэлдөөнэйнгөө нэгэ хэлгэһануулха хүсэлтэйб.

ҺҮҮЛШЫН ИНТЕРВЬУ

- Елена Гомбоевна, Танай һанамжаар, оперын мэргэжэлтэ дуушанда юун хэрэгтэйб: бэлиг талаан, хоолой, али мүлигдэмэл техникэ шухала гү?

- Бэлиг талаанай хажуугаар үдэр бүрийн хара ажал гэжэ байха. Хүлһөө адхагүй һаа, бэлигэ алдахаш. Саг үргэлжын ажалай аша туһаар хоолойн бүхи арга боломжонууд элирүүлгэдэхэ, эрхим, дээдэ шатын техникэ бии болохо. Техникэгүй һаа, дуулажа шадахагүйш. Һайн хоолой, техникэһээ гадна зүрхэнэй абьяас мэдэрэл, ульһан хэрэгтэй, образ – бүтээлши халуун амисхалтай, үнэншэмэ байха ёготой.

- Консерваторидо һураха үедөө Домна Сабуровагай парти дуулаат, мүн Татьяна Ларинагай парти Танай дипломно ажал болоо. Түрэл театртаа Саффиин, Неддын, Земфирын, Леонорын, Ярославнын, Маргаритын, Волховагай, Лизын, Иолантын партинуудта дуулаһан байнат. Эдэ олон бүтээл – образууд бултадаа үндэр мэдэрэлтэй, тон нимгэн сэдхэлтэй, гайхамшагта эхэнэрнүүд юм. Иимэ образ харуулха талаар дуушан бүхэн өөрын арга шадабаритай, онсо нюусатай гэшээ...

- Али нэгэ авторай зохёолдо гар хүрэхэһөө урид тэрэнэй бусад бүтээлнүүдые, намтарые шэнжэлхэдэ, һайн байдаг. Тихэдээ ямар сэдхэл бодолтой, зан заншалтай хүн байһыень тухайлхаш.

Би баһаһаа ном уншаха дуратай хүм. Түүхэтэ романуудые ехэ

һонирхожо уншадагби. Тэрэ үе сагай зоной байра байдал, зан абари ямараар зураглагданаб гэжэ адаглахаш. Шэнэ образ дээрэ хүдэлхэдөө, баһал иимэшүү шэнжэлэл хэдэгби. Абари, аяг зангыень элирүүлжэ, энэниень яагаад харуулбал, таатайб гэжэ бодомжолшо.

Энэ элирхэйлһэн образые хоолойгоороо зураглахын тула ехэ ажал хэрэгтэй. Героиня бүхэнөө хоолойгоороо туршажа, гүн удхыень ойлгожо абадагби. Жэшээлхэдэ, Чайковскиин “Елбэрэй хатан” соохи Лиза энэ талаар намда тон ойлгосотой дүтэ юм.

- Суута хүгжэмшэн Владимир Спиваковой үгэнүүд оиндомни ороно: “Чайковскиин “Евгений Онегин” болбол оройой Библи гээшэ. Харин Чайковскиин, Рахманиновай бүтээлнүүд – манай Евангели мүн. Тэдэн үгыгөөр Россиин эрхэтэнби гэжэ өөрыгөө мэдэрхын аргагүй”. Елена Гомбоевна, та ород оперно классикын дээжэ бүтээлнүүдтэ дуулаһан байнат, мүн дээрэ дурдагдан композиторнуудай камерна хүгжэмдэ ехэ дуратайт гэжэ мэдэдэгби. Эдэ хүгжэмшэд танда юүгээрэ дүтэ гэшээб?

- Үнэхөөрөө, би эдэ хүгжэмшэдтэ һүгэдэн дурладагби. Чайковскиий айхабтар нимгэн сэдхэлтэй, энхэргэн зөөлэн зантай хүн байһан, магад, тиимэһээ эхэнэрнүүдэй образуудые ялас гэмэ хурсаар зураглажа шадаа гээд һанадагби. Тэрэнэй оперонууд гол түлэб эхэнэрэй образуудта үндэлэнхэй. Композитор агуу Пушкинай, Тютчевэй болон бусад элитэ поэдүүдэй зохёолнуудта хандадаг нэн. Рахманиновшые ород поэзиин дээжэ бүтээлнүүдтэ хүгжэм зохёожо, гайхамшаг романснүүдые үлөөгөө. Энэ хүн сэдхэлэйнгээ халуун ульһые хэһэн, бүтээһэн зүйл бүхэндөө гүйсэд шэнгээһэн: романс, оперо бүхэниинь хүнэй зүрхэ доһолгомо образуудтай, харьялан байһан уһа гол, бурьялм далай шэнги ордоһото хүгжэмтэй. Рахманинов гэр бүлэдөө айхабтар дуратай, энхэргэн эсэгэ, инаг нүхэр байһан гээд мэдээжэ.

- Оперын дуушанай ажал хүнгэн бэшэ. Ажабайдалда, ажалдаа зохёохы шунал абьяастай байхадатнай юун туһалнаб?

-Алтан энэ дэлхэй дээрэ һонирхоомоор, гайхамаар, сэдхэл, нюдэ хужарлуулмаар юумэн олон даа. Дуратай ажалһаань, шэнэ рольһоо, хани нүхэдһөө, гэр бүлэһөөнь аша туһада, дэмжэлгэдэ хүртэдэг байһандаа баяртай ябадагби. Һонирхолтой шэнэ роль шудалжа байхадаа, шуналда абтахаш. Өөрөө өөртөө хүндэхэн даабари саг үргэлжэ үгэхэдөө, бэээ шангахан барижа, зохёохы шуналаа алдахагүйш. Тиигэхэдэл өөртөө, хамта хүдэлдэг зондоо һонирхолтой, хүндэтэй байха бэшэ гүт?

- Хэрбээ үбшэн хүрэхээ һанаад гү, али сэдхэл һанаан хёмороод, тайзан дээрэ гараха тэнхээ шадалшые бага болоод байбал, яадагбта?

-Иимэ ушарай тохёолдоходо, өөртөө иимэ даабари үгэдэгби: “ зал соо сугларһан зон шамай шагнаһаа хүлээжэ байна. Артист хүн өөртөө эзэн бэшэ, театртаа, харагшадтаа наһанинь зорюулагдадаг. Тайзан дээрэ гарахал ёготойш!” Дуулаһаар байтараа, баһал мүнөөхи шуналдаа абтаад, һанааеом зобоожо байһан бүхи бодолнууд, жэжэ-божо зүйлнүүд холодо холодоһоор, мартагдашаха юм.

- Тантай хамта эдэ жэлнүүдтэ хүдэлһэн, дэмжэһэн, сэдхэл бодолоороо хубаалдаһан һайн нүхэд, дутын хүнүүд тухай уншагшадтамнай хөөрыт.

-Театрта ерэхэһээ абан майе дүнгэжэ, хургажа, дуушанай аза талаандам айхабтараар нүлөөлһэн минии эгэшэ нүхэр, минии багша – Россиин арадай артистка Дарима Лхасарановна Линховоин, СССР-эй, Россиин эгээн эрхим пианистнуудай нэгэн. Үдэр бүри намтай хэшээл хэжэ, минии арга шадалые мүлиһэн, хүгжөөһэн хүн лэ даа. Мүнөө Хитадта контрактар хүдэлнэ. Хари газарта хашалан гасалангүй, амжалта түгэс хүдэлжэ бусахыень хүсэнэб!

Эндэ олон нүхэдтэй ханилааб, бултандань баяртай ябадагби.

Монголой дуушан Ганбат олохон зүжэгүүдтэ намтай сүг дуулаа. Хүн шанараараа айхабтар сэхэ сэбэр, гайхалтай һайхан хоолойтой, тайзан дээрэ гарахадань, харагшад ямар халуунаар угтагша нэм! Новосибирскын оперно театрта бидэ хоёрые урихада, Ганбат ошоод, би эндээ үлөөб. Зохёохы энэ үдэшэдэм хабаадаа ёготой юм нэн. Харин “Ганбат наһа бараа” гэжэ дуулаад, үнэншөөгүйб. Наял 34 наһатай болоһон, уран бэлигэйнгээ охин дээрэ ябаһан ха юм. Апрельин 23-да хүдөө табигдаа, бүхи Монгол орон дууша хүбүүнтэйгээ уйдан гашуудан хахасаа байха...

- Шаналмаар даа, илангаяа дууша хүнэй энэ дэлхэйһээ халин ошоходо, һайхан хоолойн аянгые дуулахаяа болиходо...

Иигэжэ хөөрэлдэһэнэй һүүлээр оройдоол жэл тухай үнгэрөөд байхада, “Елена Шараева наһа бараа” гэжэ дуулаад, залд гэнэнээ мартагшагүйб. Үбдэжэ байһыень мэдэдэгшые һаа, эдэгхэл байха гэжэ найдадаг нэм. Майн 19-нэй үдэр Елена Гомбоевна Шараеваа һүүлшынь замда үдэшэхээ олон мянган зон түрэл театр соонь суглараа бэлэй. Хайран бэень хуурсаг соо оронхой, харин энэ үедэ ехэ экран дээрэ амиды Леные буулгаһан видео харуулжа, динамичаа дууниинь эздэлжэ байхадань, тэсэхын аргагүй гашуудалтай нэн.

Хуурсагыень театрай ордон сооһоо гаргаад, хахасалгын үгэнүүдые хэлэхэ үедэнь, нарата үдэр дунда бороогой мүнгэн дүһалнууд дээрэһээ унаһан юм. Эхэ байгаалимнай, түрэл дайдамнай гайхамаар сэбэр, бэлигтэй бэрхэ басагантаяа баһал хахасаа бшуу...

Лена, шинингээ һайхан аянга хоолойе энэ дэлхэйн уудамда дуулажал ябанабди, тэрэнгийн сэсэгүүд соо, үндэр тэнгэрийн одо мүшэд соо дабтагдашагүй сэбэр шарайеш хаража баясанабди.

**Туяна САМБЯЛОВА,
2004 оной бенефистэ
буулгагданан зураг.**

«БАЙГАЛАЙ» ВЕТЕРАНУУДАЙ БАХАРХАМА КОНЦЕРТ

харахан зон Гүрэнэй филармонин зал соо олоороо сугларжа, нэръемэ алыга ташалгаар сууга артистнуудаа угтаһан, үдэшээн байха юм. Алдарта дуушан Цырен Хоборковой таталуулдаг «Амаршалгын дуу» Росииин габьяата артистка Дарима Дугданова концертын эхиндэ ханхи нуулжа, хатарай ветеранууды гоёор дэмжэбэ.

Буряад арадай дуунуудай «баглаа» – попури республикаея холуур суурхуулһан, «Буряадай гургалдай» гүүлүүлһэн мэдээжэ артистка Буда-Ханда Тарбаевна Дашиева шагнагшадтаа бэлэглэжэ найханаар хангуурдажа, эндэ сугларашадай найшаал магтаалда хүртэһэн байна. Анхан манай «Үнэндэ» фотокорреспондент ябаһан («Байгал» театрһаа пенсидэ гараһанай удаа) Николай Дашиевич Дригеновэй найруулһан хамтын хальмаг хатар огсом, түргэн хүдэлсэтэй, онсо маягаараа олоной зүрхэ сэдхэл хүдэлгөө, халуунаар үдэшгдөө.

Бэлигтэй дуушад – Василий Мадиев, Росииин габьяата артистнууд – Клавдия Шулунова, Хажидма Аюржанаева, Дарима Дугданова гэгшэд түрэл ансамблиингаа байгуулагдаһаар 70 жэлэй ойдо эгээл дуратай, уянгата найхан дуунуудаа шэхэнэй шэмэг, нүдэнэй хужар болгон зориулба. Урданай, дайнай, мүнөө үеын мэдээжэ дуунуудаа 80 гаранхай Клавдия Доржиевна хатаран нагад, ехэ оролдосотойгоор гүйсэдхэжэ, халуун алыга ташалгаар угтагдаһан байна. Монголоой балетмейстер Сыбжидэй найруулһан «Таргадай хатар», хүюутэй «Будамшуугай үзэгдэлнүүд» хатар, илангаяа

сууда гаргаһан «Байгалай сэсэг», «Забайкальска уянгата» хатарнууд олондо найшаагдаба. Шогтой, зугаатай, хүхюун дорюун республикын габьяата артист Баатар Сандановые (мүнөө ВАРК-ын гүйсэдхэхы директор) хүнүүд хаража хүхилдэбэ.

«Байгал» театрта ажаллаһанайнгаа һүүлдэ манай «Тоонто» гэнэн фольклорно ансамблиемнай ехэ үргэһэн, олон хатар табиһан республикын арадай артист ябаһан Олег Базарович Будав хани нүхэртээ Росииин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, ВСГАКИ-гай багша Дарима Доржиевна Найдановатаея ехэ хүдэлмэри республикын олон ансамблнуудтай ябуулһыень онсо тэмдэглэхэ дуран хүрэнэ. Мүнөөшье мүхөөгөө үгтөөгүй, ехэ зохидоор хатаржа байһан ветеранууды – 85-тай Василиса Тумурова, мүн Дарима Найданова, Сергей Аюшеев, Светлана Халбаева, Эржена Мадиева, Сергей Раднаев, Дарима Доржопаламова, Мунко Базаргуруев, Дарима Бардымова, Юлия Золотоева, Марина Санданова, Баатар Санданов, Людмила Субанова, Евдокия Сельверова, бусадые хаража баясабабди.

«Ехэ гоё концерт хаража, сууга дуушан Буда-Ханда Тарбаевнага дэмжэн ерэжэ, сагаан хадаг баглаа сэсэгүүдтэйгээр барюулһандаа баяртайб. «Байгалай сэсэг», «Забайкальская лирическая», хальмаг хатарнууды хаража, Хажидма Аюржанаевагай, Дарима Дугдановагай, Василий Мадиевай гүйсэдхэһэн найхан дуунууды, ветерануудай бүхэли концерт шагнажа, залуу наһаа дурдабди, үндэр сэгнэлтэ үгөөбди, бахархаабди» гэжэ «Үнэн» газетэ-

«Будамшуугай үзэгдэлнүүд» хүхюутэй

дэмнай ходо бэшэдэг, «Галхан» салониемнай дэмжэдэг, эхи табиһан бэлигтэй багша, дуушан, хүгжэмэй искуствада габьяатай Дулгар Дамдиновна Дамдинова хэлээ һэн.

«Байгал» театрайнгаа ветерануудай мүнгэнэй жаса байгуулгын, нээлгын асуудалыемнай Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.Гершевичэй дэмжэһэндэ баяртайбди, тиигэжэ ветерануудтаа бага-сага мүнгөөр туһалха ханаатайбди. Хүдөө нютагуудаар, аймагуудаар олон гоё, шэнэ костюмууды оёһон ветеранууднай концертнүүдэ харуулжа, шэнэ жасадаа мүнгэ оруулха түсэбтэй», - гэжэ

хөөрэнэн Росииин габьяата артистка Дарима Дугданова саашанхи түсэбтээ танилсуулба.

Аргагүй бэрхээр хатарһан, дуулаһан «Байгал» театрай (анхан ансамбль байһан) ветерануудта элүүр энхые үрэн, абьяас бэлигээ алдангүй, арад зоноо уран шадабаряараа урмашуулжа байхыень хүсэ! Эмхидхэгшэд - Росииин габьяата артистнууд Сергей Аюшеев, Дарима Дугданова, мүн Дарима Найдановада бахархама найхан «Байгалай» концертын түлөө баяр хүргэе!

Майн 27 – Библиотекаын бүхэроссиин үдэр

ХЭЗЭЭДЭШЬЕ НОМ ХЭРЭГТЭЙ

Нёдондо 125 жэлэйнгээ ойе тэмдэглэһэн Үндэһэн номой сангай байшанда шэнэ, томо залгалаа баригдажа, хуушан залынь нэльбэн шэнэлэгдэжэ, июнь нара соо тушаагдахаар хараалагданхай.

Түүхын жэлдэ зориулагдаһан «Библионочь» гэнэн үдэшэ (һүниндөө) апрелин 20-до анха түрүүшынхией (90 хото городуудтай адли) үнгэргэжэ, «Библиотечнэ квест» гэнэн мүрысөөндэмнай вузуудай 6 команда мүрысэжэ, түүхые найн мэдэхэ байһанаа гэршэлээ. Элдэб «талмайнуудта» уулзалганууды эмхидхэбди, 1000 гаран хүн ерээ. Жэшэнь, мэдээжэ кино зохёогшо Солбон Лыгденон нонин хөөрөө үүсхэбэ. Интеллектуальна нааданууд, мастер-хэшээлнүүд, студинууд хүдэлөө, оюутад, үхибүүдтээ ерэнэн гэртэһин хүүгэдтээ оригами, откритканууды хээ, шатарай турнирта хабаадаа, эрхим гурбанинь шагнагдаа. Электронно ном шүүхээ ханаһан зоной дунда ехэ конкурс, шанга тулалдаан болоо. Наяхан славян соёлой үдэр эмхидхэбди, наяр кирилло-мифодьевско уншалганууд болохо. Тиимэһээ Улаан-Үдын епархиинхид уригданхай, - гэжэ 120 хүнэй ажалладаг Үндэһэн номой сангай директорэй орлогшо Рита Константиновна Щербакова ехэ тодорхойгоор хөөрөжэ үгөө, «ном хадаа эгээл үнэн, тодо, үнэтэй сэнтэй мэдээсэл дуулгадаг гол шухала үүргэтэй» гэжэ онслоо.

Үндэһэн болон хизаар ороноос шэнжэлэлгын документнүүдэй түбье даагша, соёлой залуу ажал ябуулагдаһадай дунда Росииин Президентын шанда хүртэгшэ Дарима Базароватай уулзажа

Р.К.Щербакова

хөөрэлдэхэдөө, Росииин Түүхын жэлдэ танай түбэй хоморой, шуухаг түүхын, хизаар ороноос шэнжэлэлгын номууд, документнүүд уншагшадтай һонирхол, гол анхарал татана хаш гэхэдэмни, ехэ зүбшөөжэ, иигэжэ элээ һэн: - һүүлэй үедэ, илангаяа нёдондо 350 жэлэй һайндэрэй үедэ олон тоото конкурснуудай үедэ хүнүүд, уншагшаднай «Буряад орон, угай «модон», районнуудай түүхэ домогууд, мэдээжэ зон тухай һонирходог, уншадаг, олон документ, номууды эридэг болоо. һүүлэй үедэ «Моя малая Родина», «Моя родословная», бусад темээр хаа-хаанагүй конкурснууд эмхидхэгдэнэ. Түүхээр һонирхоһон зон бии. Тиихэдэ Байгал далай, байгаали, экологи тухай материалнууд хэрэгтэй болоно.

Түүхын жэлдэ мэдээжэ зоной – эрдэмтэд М.В.Мохосоев, А.К.Паликова, Д.Б.Батоев, уран зохёолшод, поэдүүд Солбонэ Туяа, С.С.Цырендоржиев, Г.Х.Базаржапова-Дашеева, Б.Н.Ябжанов, республикын мэ-

Д.Базарова

дээжэ хүтэлбэрлэгшэ Н.Б. Пивоваров гэгшэдэй зохёохы ажалда зориулагдаһан номой выставкэнүүд эмхидхэгдэһэн байна.

«Майн 25-да үдэрэй 14 сагта «Алтаргана-2012» гэнэн уласхорондын һайндэрые угтуулан үнгэргэгдэхэ Буряад поэзин республиканска конкурсдо буряад хэлэн дээрэ бэшэдэг 16 наһанһаа 35 хүрэтэр поэдүүд хабаадаха, мүрысэхэ, тиин шүлэг, поэмэ, ода, эпиграмма, баллада, элеги зохёодог зон хабаяа, бэлиг талаангаа туршаха. Тиихэдэ XII Бандидо хамба лама Даша-Доржи Итигэловэй түрэнһөөр 160 жэлэй ойдо зориулагдаһан «Подношение Десяти Драгоценностей» гэжэ нэрлэгдэһэн оюун ухаанай болон материална соёлой Итигэловэй I уласхорондын фестивалтай дашарамдуулагдаһан поэтическэ турнир ород, буряад хэлэнүүд дээрэ бэшэдэг уран бэлигтэнэй дунда эмхидхэгдэхэ, июнин 10 болотор хүнүүд мэдүүлгэнүүдээ зохёохы намтартаея эмхидхэлэй комитетдэ (Үндэһэн сангай

Р.Г.Батомункуева

библиотека) почтоор гү, али электронно почтоор эльгээхэ ёһотой» гэжэ тус библиотекеын СМИ-тэй саг үргэлжэ харилсажа байдаг, бүхы наһаяа, зохёохы сагаа түрэл номойнгоо санда зориулһан республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, Уран зохёолшодой холбоной гэшүүн, «Үнэн» газетымнай найдамтай туһалагша-нүхэр Рэгзэма Гомбоцыреновна Батомункуева бидэниие Үндэһэн номойнгоо сан соо дахуулжа байжа, ажал хэрэгүүдтээ танилсуулба, һонин хөөрөө эмхидхэбэ.

Хизаар шэнжэлэлгын номуудай түбэй хүдэлмэрилэгшэ, ном үгэжэ байһан, сууга артист, республикын арадай артист, Хэжэнгэ тоонтотой Виктор Самандуевай басаган Оюна Викторовна Самандуеватай танилсабабди. Искусство болон соёлой литературы таһагта республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэд - 40 жэл соо энэ таһагы амжалта-

тай хүтэлбэрлэжэ байдаг Ирина Иннокентьевна Богомолова, бэрхээр хүдэлдэг Наталья Николаевна Хадаханова тухай хөөрөө. СССР-эй арадай артист Ким Базарсадаевай һонин, баян материалнуудтай выставкэнүүдээ тэдэнэр дэлгэнхэй, ехэ үдхатайгаар хөөрэнэ һэн. Ерээдүүдэ эмхидхэхэ шэнэ номойнгоо – 108 урданай дуунуудтай «Зандан эрхи» гэнэн зохёолойноггоо презентаци эндэ бэлдэжэ эхилһэн искусство шэнжэлэлгын кандидат, хүгжэм шэнжэлэгшэ, «Үнэнэймнай» мэдээжэ редактор ябаһан Циден Цибудеевэй басаган Надежда Цыденовна эдэ бэлигтэй библиотекарнүүдэй ажалда үндэр сэгнэлтэ үгэнэ һэн. «Сууга дуушад Лодон Линховоин, Ким Базарсадаев, Бадма Балдаков, Владимир Буруев гэгшэдэйнгээ дуулаһан ариунуудай, романснудай суглуулбари хэблэн гаргахыень Н.Ц.Цибудеевадаа захинхайбди» гэжэ тэдэнэр омогорхон хэлэнэ бэлэй.

Ном хэзээдэшье мартагдахагүй, өөрынгөө гол шухала үүргэ гээхэгүй, тодо, эгээл шухала, үнэн, баян мэдээсэл асарагша зандаа үлэхэ. Хэды Интернетэй уншагшадыемнай холодуулаашье наань, мүнөө үеын түхээрэлгэ хэрэглэхэбди, электронно номой каталогманда бии. Библиотекеын бүхэроссиин үдэр Эдиршүүлэй библиотекэдэ, танкын дэргэдэхэ талмайда Уншалгын һайндэр үнгэргэхэбди, - гэжэ Рита Константиновна хэлэбэ.

Энэ хуудаһа Б.ОРБОДОЕВА бэлдэбэ.

Чойжил-Лхама БАЗАРОН 1878 Агын талын Дэлгэр номоной Эбилгээтэ нютагта түрэнэн юм. Агын, Табтаанайн, Шэтын, Зугаалайн нургуулинуудта дүшэн жэлэй туршада багшалаа, Буручкомдо ажаллаа.
"Монгол-буряад үзэг" гэнэн үзэглэл зохёоһон байна. "Улаан Одон" гэнэн уншаха гурбан дэбтэр, "Харташан", "Тарьян" гэнэн зүжэгүүдые бэшэһэн юм.
1937 ондо Ч-Л.Х.Базарон хардалгаар тушаагдажа, наһа бараһан.
"Хонишон" гэнэн үхибүүдтэ зориулһан зохёолыень унша.

ХОНИШОН

Нэгэтэ зунай үглөөгүүр
 Нэгэ тоомгүй хүбүүн
 Нара дээрэ гаргажа,
 Наадаһаар хонёо бэлшээбэ.

Хожомдоһон хонидые
 шулуудана,
 Холодоһон хонидые хаахирна.
 Холо ойрые хаража,
 Хонишодые хараашална.

Гэрһээ нилээд холодожо,
 Гэрын бүрүүлтэжэ харагдана.
 Гэм үгы шубуудые
 Гэнтэ шулуудана.

Эхиндээ намагтай,
 Эрье үндэртэй голые
 Эрхэ бэшэ гарахаяа
 Эрхэ тэхэээ бариба.

Бэһээрээ оһорлоод,
 Бүдүүн болоһон тэхэтэй
 Бүхэрхэжэ носолдон,
 Бүд дэгэлээ тохоно.

Арай гэжэ мордоод,
 Амархан гаталхые забдабашье,
 Арай ханаашаарынь болонгүй,
 Ашалһан тэхэ унагааба.

Уһанда унаха зуураа
 Уһа залгижа мэгдээд,
 Уһанда ороһон норонхой,
 Уйдхартай муушаг болобо.

Хонидоо харахадань,
 Холо ошоһон байба.
 Хохидуулагша тэхэнь
 Хубсаһыень шэрээд гүйнэ.

Иижэ набтаганажа
 ябахадань,
 Энеэдэтэйшые болобо,
 Эшүүритэйшые болобо,
 Эльгэ хатан хойноһоонь
 гүйбэ.

Бүдүүн болоһон тэхэнь
 Бүд дэгэлын гээжэ,
 Бэһыень унжуулан,
 Бүлэг хонидто ниилэбэ.

Тоомгүй хүбүүн
 Тохигор дэгэлээ үмдөөд,
 Толгойнгоо батаганаа
 үргөөжэ,
 Тарбаганай хусахые нажаана.

Хонидоо суглуулжа.
 Хохидуулааша тэхэээ барижа,
 Хоёр-гурба наншаад,
 Хонидойнгоо дэргэдэ һууна.

Наранай гэрэл шанга,
 Нуур тооромуудаар
 Нилээд олон мал
 Нармай ехээр харагдана.

Хамаг юумэ зэрэлгээтэнэ,
 Хада шэлын оройгоор
 Хаа-яа малнууд байна,
 Хара хирээ хаахирна.

Тон дээрэ гаража,
 Тодо хахир абыатай
 Тохорюун шубууд
 Тойрон эрьелдэнэ.

Ботоого алдаһан энгин
 Бүлэг хүрэгһөө гаража,
 Буйлан уйлан ябажа,
 Ботогон үрэээ бэдэрнэ.

Хонидоо суглуулжа,
 Хоёр гуталаа тайлаад,

Хурьган хусые бариха гэжэ
 Хониной дундуур намнаба.

Хурьган хусаяа орхёод,
 Хурдаар гүйн ошожо,
 Хургажа байһан хонидоо
 Хусаяа намнажа бариба.

Хусаяа баряад,
 Хоёр нюдын бүглөөд,
 Хонидтоо табихадань,
 Хонидой хойноһоо ошобо.

Хусань унажа бодожо,
 Хубсаһыень шэрээд,
 Хонидые үргөөнэ.
 Хонишон хүбүүн баярлана.

Хонидын таһаран гүйлдэжэ,
 Хада шэлэдэ гарашаба.
 Хусань гүйжэ,
 Хараа далда оробо.

Халуунда тэсэжэ ядан,
 Хонишон хүбүүн мэгдэжэ,
 Хонидоо суглуулхадань,
 Хусань харагдабагүй.

Асари халуунда
 Ангажа мэгдэн ябаба.
 Адуулһан хонидоо
 Аалиханаар туужа хариба.

Холо ойрые хаража,
 Хусаяа хараашална.
 Хоёр нюдын боожо,
 Нохоруулһанаа гэмшэнэ.

Хонидын ундаа хүрөөд,
 Холын намагтай уһанда
 Хурдан гүйлдэн хүрээбэ,
 Хонишон хойноһоонь ошобо.

Уһанда шамдан хүрээжэ,
 Уһа ехээр уужа,
 Ундаа харюулаад,
 Уһанһаа хонидоо гаргаба.

Хүхүүлитэй шабарай дунда
 Хүхэ юумэн харагдаба.
 Хүдэлхэ хэбэртэй
 болоходонь,
 Хүбүүн баяртай гүйбэ.

Хусань шабардажа унаад,
 Хубсаһынь гутаһан байба.
 Хоёр гуталаа тайлаад,
 Хусаяа абархаа оробо.

Нюдэнэйн боолто
 абахадань,
 Намагһаа гараха гэжэ,
 Нилээд удаан хугабашье,
 Намагынь улам хүхэбэ.

Хусые гаргажа ядаад,
 Хоёр гарлажа татаба.
 Хусань хуга гарашаба,
 Хонишон улам шабардаба.

Талаан болоходоо,
 Танил хүбүүн ерээжэ,
 Татажа гаргаад,
 Ташаганаса энеэбэ.

Нюурын шабар боложо,
 Нилээдгүй мэгдэбэ.
 Намаг шабарһаа гаража,
 Наранда хатааба.

Хонидой орохо болоходо,
 Хургаһан хонидоо туужа,
 Хорхигор гуталаа бариһан
 Хонишон хүбүүн гэртээ хариба.

1924.

Эзэн — хозияин, владелец. **Гэрэй эзэн** — хозияин дома, **зөөриин эзэн** — хозияин имущества. Но раньше у многих народов существо-

ЭЗЭН

вало поверье, что и леса, и горы, и моря — все имели своих хозяев и поклонялись им.

У бурят существовало: **галай эзэн** — хозияин огня, **ойн эзэн** — хозияин леса, **уһанай эзэн** — хозияин воды, которого звали Лусан-хаан или Лусад; даже каждая горка, местность имели своих хозяев, которых буряты почтительно называли ханами. Так появились названия больших почитаемых гор: **Бурун-хан, Хүмэн-хан, Хүбтэй-хан, Бараг-хан** и т. д. Без разрешения, точнее, задабривания духов той или другой местности нельзя было трогать даже травинку. В старину люди брали у природы только самое необходимое, нельзя

было без надобности забивать кол в землю или ковырять ее, заходить в воду, подниматься на высокие горные вершины.

Особенно люди старались в чистоте содержать свое жилище, свой очаг, чтобы духи гор и лесов не побрезговали заходить к ним время от времени на семейные угощения-тайлган. Все эти понятия прививались детям с рождения и воспринимались как герои добрых сказок и их защитники, но с годами в сознании и поведении человека вырисовывались те пределы и самоограничения, которые неукоснительно соблюдались в течение его жизни. В этом была прелесть гармонии человека с природой.

Хадын эзэн иимээршые харагдажа болодог юм

БУРЯД ХЭЛЭНЭЙ ХЭШЭЭЛНҮҮД

Представьте, что вы недавно отдохнули на берегу Черного моря (Хара далай) и узнали о некоторых проблемах охраны окружающей среды в Крыму.

— Би һаяхан ... амарааб. Тэндэхи байгаали ехэ гоё. Элдэб зүйлын ургамалнууд, шубууд, амитад ... Хара далайн уһан ... үнгэтэй. Энэ далайн ... бузарлагдаа. Чернобылийн аюулһаа боложо ... Тэнгэриһээ кислотно бороон ... Промышленностиин хаядаһан муугаар сэбэрлэгдэнэ. Эдэ асуудалнуудые түргэн ... хэрэгтэй.

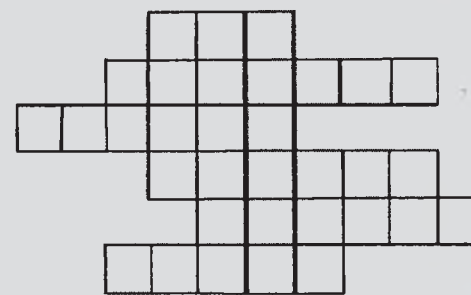
Найдите в каждом ряду эквивалент русского слова:

озеро — гол, нугаһан, мүрэн, нюур, эзэн, нуур.
 море — дабхар, аадар, үүлэн, далай, бороон, балай.
 болото — намар, набша, намаг, хамаг, хада, холтоһон.
 выдра — хаб, халуун, хасуури, халюун, хадаран.
 журавль — тоншуул, түхэрээн, торгон, түргэн, тоһон, тохорюун.
 утка — нарһан, нэрһэн, нугаһан, шэнэһэн, нойтон, бургааһан.
 окунь — ялагана, ягаан, уляһан, омоли, алгана, халбага.
 глубокий — гонзогор, гүнзэгы, тэбхэр, ута, набтар, үргэн.
 засуха — хаан, абга, ганса, ган, байгаали, ургамал, унаган.

Отгадайте кроссворд, придумайте предложения с полученным по вертикали бурятским словом.

По горизонтали:

1. нерпа
2. утка
3. щука
4. окунь
5. чайка
6. омуль

Прочитайте слова, назовите только рыб:

Шаазгай, турлааг, сурхай, шандаган, могой, нохой, хадаран, тохорюун, шоно, нугаһан, хөөлэнтий, бүднэ, алгана, халюун, тэмээн, хараасгай, ялагана, үнеэн, морин, хун шубуун, тула.

16.45 Х/Ф "ПО ПРОЗВИЩУ "ЧИСТИЛЬЩИК"
18.30, 20.00 Т/С "РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ"
19.20 АФИША. ПОГОДА
19.30 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС
20.30 Т/С "ИНТЕРНЫ"
21.00 Х/Ф "ФРЕД КЛАУС, БРАТ САНТЫ"
23.35 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ"
01.00 "СУПЕРЧЕЛОВЕКИ"

ТИВИКОМ

06.05, 20.00 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ", "ЗУРХАЙ"
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.30 НОВОСТИ ДНЯ
07.00 "ПРО-НОВОСТИ"
07.30, 23.30, 02.00 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ"
07.50, 20.20 "ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ". 20 ВЕК"
08.00 НОВОСТИ ДНЯ, "ЗУРХАЙ"
08.30 "ЕВРОМАКС"
09.00 "ПРО-НОВОСТИ", "ЗУРХАЙ"
10.00 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ"
10.30, 17.05 "МОСКВА-МАРШРУТНАЯ КАРТА", "ЗУРХАЙ"

11.05 Т/С "ЖЕНЩИНА ЖЕЛАЕТ ЗНАТЬ"
12.05 Д/Ф "ТАЙНЫ ВЕКА"
12.50, 18.55 "АБИТУРИЕНТ"
13.05 Х/Ф "ВИЗИТ К МИНОТАВРУ"
14.30 "КУМИРЫ: БОЛЬ, О КОТОРОЙ МЫ НЕ ЗНАЕМ"
15.05 М/Ф
15.30 Т/С "Я МЕЧТАЮ"
16.05, 20.30 Т/С "МЕДОВЫЙ МЕСЯЦ"
17.35 "КОРОТКО О ГЛАВНЫХ"
18.00 "КРЕМЛЬ-9" ДОК.ФИЛЬМ, "ЗУРХАЙ"
19.05 "АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ", "ЗУРХАЙ"
22.00 "НОВЫЙ ДЕНЬ"
00.00 "ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ", "ЗУРХАЙ"
02.20 НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ

СТС «БАЙКАЛ»

17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ
06.00 М/С "МСТИТЕЛИ. ВЕЛИЧАЙШИЕ

ГЕРОИ ЗЕМЛИ"
07.00 Х/Ф "ПАПИНЫ ДОЧКИ"
07.30 М/С "СКУБИ ДУ, ГДЕ ТЫ?"
08.00 Т/С "СВЕТОФОР"
08.30 Т/С "МОЛОДОЖЕНЫ"
09.00, 13.30, 20.55, 00.00 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ
18.00, 18.30, 23.55, 00.00 6 КАДРОВ
09.30, 14.00, 21.00 "ЗАКРЫТАЯ ШКОЛА"
10.30, 20.00 Т/С "ДНЕВНИК ДОКТОРА ЗАЙЦЕВОЙ"
11.30 Т/С "МЕТОД ЛАВРОВОЙ"
12.30 М/С "АЛАДДИН"
13.00 М/С "ЧИП И ДЕЙЛ СПЕШАТ НА ПОМОЩЬ"
15.00 Х/Ф "МАЛЫШ-КАРАТИСТ-2"
17.00 "ГАЛИЛЕО"
19.00 Х/Ф "ВОРОНИНЫ"
22.00 Х/Ф "ВКУС НОЧИ"
00.30 "ВАЛЭРА TV". СКЕТЧ-ШОУ
01.00 Х/Ф "АВАРИЯ"
02.45 Х/Ф "КИБОРГ"
04.25 Т/С "ЭВРИКА"

НТВ

06.55 "НТВ УТРОМ"
09.30 Т/С "ЛИТЕЙНЫЙ"
10.30, 16.30, 19.30 ОБЗОР. "ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
11.20 "ВНИМАНИЕ, РОЗЫСКИ!"
11.55 "ДО СУДА"
13.00 "СУД ПРИСЯЖНЫХ"
14.30 Т/С "ПАУТИНА"
17.25 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА"
18.40 "ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ". ТОК-ШОУ С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ
20.30 Т/С "БРАТЯ"
22.25 Т/С "СТРАНСТВИЯ СИНДБАДА"
00.15 "СЕГОДНЯ. ИТОГИ"
00.35 Т/С "ГЛУХАРЬ"
02.35 "ДАЧНЫЙ ОТВЕТ"
03.35 "ЧУДО-ЛЮДИ"
04.05 Т/С "РУБЛЕВКА. LIVE"
06.00 Т/С "ЗНАКИ СУДЬБЫ"

07.10 Т/С "СЛЕД. БЕДНЫЕ РОДСТВЕННИКИ"
08.00 "УТРО НА 5"
11.30 Д/Ф "ДИКАЯ ПРИРОДА: ШПИОН СРЕДИ АНТИЛОП ГНУ"
11.50 Х/Ф "ПРОРЫВ"
13.30 "ПРОРЫВ": ПРОДОЛЖЕНИЕ
14.20 Х/Ф "КОНТРУДАР"
16.00, 19.00 "МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ"
17.00 "ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ"
20.00 Т/С "ДЕТЕКТИВЫ". ВРЕМЯ СОБИРАТЬ КАМНИ"
20.30 Т/С "ДЕТЕКТИВЫ". ВАРВАРИНО СЧАСТЬЕ"
21.00 Т/С "ДЕТЕКТИВЫ". НЕЛЮДИ"
21.30 Т/С "СЛЕД. ВЕРТОЛЕТ"
22.15 Т/С "СЛЕД. СИНДРОМ"
23.25 Х/Ф "ДЕЛО № 306"
01.00 Х/Ф "ОСОБО ВАЖНОЕ ЗАДАНИЕ"
03.50 Х/Ф "РОКИРОВКА В ДЛИННУЮ СТОРОНУ"
05.45 Д/Ф "ВЕЛИЧАЙШАЯ БИТВА АЛЕКСАНДРА"
06.45 Д/С "АВСТРАЛИЯ: СПАСАТЕЛИ ЖИВОТНЫХ"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "СЕЙЧАС"

Четверг, 31

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.40, 13.10 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
10.50 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!"
11.55 "МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
13.20 Т/С "ЖЕНСКИЙ ДОКТОР"
14.15 "ХОЧУ ЗНАТЬ" С МИХАИЛОМ ШИРВИНДОМ
15.00 "ДРУГИЕ НОВОСТИ"
15.25 "ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ"
16.15 Т/С "ДЕВИЧЬЯ ОХОТА"
17.15 "МЕЖДУ НАМИ, ДЕВОЧКАМИ"
18.00 "ЖДИ МЕНЯ"
19.00 "ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ"
19.45 "ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!"
20.50 "ПУСТЬ ГОВОРЯТ"
22.00 "ВРЕМЯ"
22.30 "ПОБЕГ". НОВЫЙ СЕЗОН
23.30 Х/Ф "ГЛАЗ БОЖИЙ"
01.00 "НОЧНЫЕ НОВОСТИ"
01.20 "НА НОЧЬ ГЛЯДЯ"
02.15 Х/Ф "ПЛОХИЕ ДЕВЧОНКИ"
04.15 Х/Ф "ПРОПАВШИЕ"

«РОССИЯ»

06.00 "УТРО РОССИИ"
10.00 ТОК-ШОУ "С НОВЫМ ДОМОМ!"
10.45 ТОК-ШОУ "О САМОМ ГЛАВНОМ"
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.30, 21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.50, 17.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
13.00 Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ"
14.00 "ЛЮБЛЮ, НЕ МОГУ!"
15.50 Т/С "ЕФРОСИНЯ. ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ"
16.45 Т/С "КРОВИНУШКА"
18.50 Т/С "СВАТЫ"

19.55 "ПРЯМОЙ ЭФИР"
21.50 "СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"
22.00 Т/С "ДОРОГА НА ОСТРОВ ПАСХИ"
23.55 "ПОЕДИНОК". ПРОГРАММА ВЛАДИМИРА СОЛОВЬЕВА
01.30 ВЕСТИ +
01.50 "ПРОФИЛАКТИКА". НОЧНОЕ ШОУ. ДО 02.55

КУЛЬТУРА

07.30 "ЕВРОНЬЮС" НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ
11.00 "НАБЛЮДАТЕЛЬ"
12.15, 02.55 Т/С "ПЕРРИ МЭЙСОН"
13.10 "ПОЛИГЛОТ". ИТАЛЬЯНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ! №11
13.55, 23.55 Д/С "ИЩУ УЧИТЕЛЯ"
14.35, 01.00 Х/Ф "СТО ДНЕЙ ПОСЛЕ ДЕТСТВА"
16.05 Д/Ф "УИЛЬЯМ ГЕРШЕЛЬ"
16.10 "ПИСЬМА ИЗ ПРОВИНЦИИ". САСОВО (РЯЗАНСКАЯ ОБЛАСТЬ)
16.40, 20.30, 00.40 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
16.50 М/Ф "СТАРЫЕ ЗНАКОМЫЕ". "ВЕРНОЕ СРЕДСТВО"
17.20 Д/С "ПОМЕСТЬЕ СУРИКАТ"
18.05 "РУССКИЙ СТИЛЬ". "ЧИНОВНИКИ"
18.30 "ЗВЕЗДЫ МИРОВОГО ФОРТЕПИАННОГО ИСКУССТВА". ДАНИЭЛЬ БА-РЕНБОЙМ
19.25, 03.50 Д/Ф "ЖЮЛЬ ВЕРН"
19.35 Д/Ф "КОРАН - К ИСТОКАМ КНИГИ"
20.45 "ГЛАВНАЯ РОЛЬ"
21.05 "ЧЕРНЫЕ ДЫРЫ. БЕЛЫЕ ПЯТНА"
21.45 "ПОЛИГЛОТ". ИТАЛЬЯНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ! №12
22.30 Д/Ф "ПОСЛЕДНЯЯ ГЛАВА"
23.10 "КУЛЬТУРНАЯ РЕВОЛЮЦИЯ"
02.30 КОНЦЕРТ

АРИГ УС

07.00, 08.00, 09.00, 23.00, 00.30 ВОС-ТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. ПОГОДА

07.30, 14.20 АФИША
07.40 М/Ф
08.30, 19.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ. ПОГОДА
08.50 СМЕШАРИКИ НА "АРИГ УСЕ"
09.30 "ИСТВИК"
10.25 "ТЕЛО НА ЗАКАЗ"
11.40 "М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖИММИ НЕЙРОНА"
12.40 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. МИРОВЫЕ НОВОСТИ
13.00 Т/С "КУНГ ФУ ПАНДА"
13.25 УНИВЕР
14.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ
14.30 "ДОМ-2. LIVE"
16.20 Х/Ф "ФРЕД КЛАУС, БРАТ САНТЫ"
18.30, 20.00 Т/С "РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ"
19.20 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ". ПОГОДА
19.30 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС
20.30 Т/С "ИНТЕРНЫ"
21.00 Х/Ф "ЧАС ПИК-3"
23.35 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ"
01.00 "ЛЮБОВЬ С ИНОСТРАНЦЕМ"

ТИВИКОМ

20.00 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ", "ЗУРХАЙ"
09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.30 НОВОСТИ ДНЯ
07.00 "ПРО-НОВОСТИ"
07.30, 23.30, 02.00 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ"
07.50, 20.20 "ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ". НОВОСТИ ДНЯ, "ЗУРХАЙ"
08.00 "АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ"
09.00 "ПРО-НОВОСТИ", "ЗУРХАЙ"
10.00 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ"
10.30, 17.05 "МОСКВА-МАРШРУТНАЯ КАРТА", "ЗУРХАЙ"
11.05 "ТАТЬЯНА". "ЗУРХАЙ"
12.05 "ТАТЬЯНА"
13.05, 18.55 "АБИТУРИЕНТ"
13.10 Х/Ф "ВИЗИТ К МИНОТАВРУ"
14.30 "КОРОТКО О ГЛАВНЫХ"
15.05 М/Ф

15.30 Т/С "Я МЕЧТАЮ"
16.05, 20.30 Т/С "МЕДОВЫЙ МЕСЯЦ"
17.35 "КУМИРЫ: БОЛЬ, О КОТОРОЙ МЫ НЕ ЗНАЕМ"
18.00 "КРЕМЛЬ-9" ДОК.ФИЛЬМ, "ЗУРХАЙ"
19.00 "РАДАР-СПОРТ", "ЗУРХАЙ"
22.00 "НОВЫЙ ДЕНЬ"
00.00 "ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ", "ЗУРХАЙ"
02.20 НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ

СТС «БАЙКАЛ»

17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ
06.00 М/С "МСТИТЕЛИ. ВЕЛИЧАЙШИЕ ГЕРОИ ЗЕМЛИ"
07.00 Х/Ф "ПАПИНЫ ДОЧКИ"
07.30 М/С "СКУБИ ДУ, ГДЕ ТЫ?"
08.00 Т/С "СВЕТОФОР"
08.30 Т/С "МОЛОДОЖЕНЫ"
09.00, 13.30, 20.55, 00.00 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ
18.00, 18.30, 23.50, 00.00 6 КАДРОВ
09.30, 14.00, 21.00 "ЗАКРЫТАЯ ШКОЛА"
10.30, 20.00 Т/С "ДНЕВНИК ДОКТОРА ЗАЙЦЕВОЙ"
11.30 Т/С "МЕТОД ЛАВРОВОЙ"
12.30 М/С "АЛАДДИН"
13.00 М/С "ЧИП И ДЕЙЛ СПЕШАТ НА ПОМОЩЬ"
15.00 Х/Ф "МАЛЫШ-КАРАТИСТ-3"
17.00 "ГАЛИЛЕО"
19.00 Х/Ф "ВОРОНИНЫ"
22.00 Х/Ф "ПРОРОК"
00.30 "ВАЛЭРА TV". СКЕТЧ-ШОУ
01.00 Х/Ф "ПИРАТЫ ИЗ ПЕНЗАНСА"
03.15 Х/Ф "КАКИМИ МЫ БЫЛИ"
05.30 М/С "НАСТОЯЩИЕ ОХОТНИКИ ЗА ПРИВИДИЕНИЯМИ"

НТВ

06.55 "НТВ УТРОМ"
09.30 Т/С "ЛИТЕЙНЫЙ"
10.30, 16.30, 19.30 ОБЗОР. "ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"

14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
11.20 "МЕДИЦИНСКИЕ ТАЙНЫ"
11.55 "ДО СУДА"
13.00 "СУД ПРИСЯЖНЫХ"
14.30 Т/С "ПАУТИНА"
17.25 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА"
18.40 "ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ". ТОК-ШОУ С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ
20.30 Т/С "БРАТЯ"
22.25 Т/С "СТРАНСТВИЯ СИНДБАДА"
00.15 "СЕГОДНЯ. ИТОГИ"
00.35 Т/С "ГЛУХАРЬ"
02.35 "ТОЧКА НЕВОЗВРАТА"
03.35 "ЧУДО-ЛЮДИ"
04.05 Т/С "РУБЛЕВКА. LIVE"
06.00 Т/С "ЗНАКИ СУДЬБЫ"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "СЕЙЧАС"
07.10 Т/С "СЛЕД. ПАНАЦЕЯ"
08.00 "УТРО НА 5"
11.30 Х/Ф "ОСОБО ВАЖНОЕ ЗАДАНИЕ"
13.30 "ОСОБО ВАЖНОЕ ЗАДАНИЕ" ПРОДОЛЖЕНИЕ ФИЛЬМА
14.25 Х/Ф "ДЕЛО № 306"
16.00, 19.00 "МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ"
17.00 "ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ"
20.00 Т/С "ДЕТЕКТИВЫ". РОКОВОЕ ЧУВСТВО"
20.30 Т/С "ДЕТЕКТИВЫ". СПАСТИ МАМУ"
21.00 Т/С "ДЕТЕКТИВЫ". ОПАСНОЕ ПРИЗВАНИЕ"
21.30 Т/С "СЛЕД. АНАТОМИЯ ПО ГЛЮКУ"
22.15 Т/С "СЛЕД. БРАТ"
23.25 Х/Ф "УРОК ЖИЗНИ"
01.35 Х/Ф "ЧУЖИЕ ЗДЕСЬ НЕ ХОДЯТ"
03.05 Х/Ф "ТРОН В КРОВИ"
05.15 Д/Ф "ВЕЛИЧАЙШАЯ БИТВА ЮЛИЯ ЦЕЗАРЯ"
06.15 Д/Ф "СКОЛЬКО ЛЮДЕЙ МОЖЕТ ЖИТЬ НА ЗЕМЛЕ"

Пятница, 1

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.40, 13.10 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
10.50 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!"
11.55 "МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
13.20 Т/С "ЖЕНСКИЙ ДОКТОР"
14.15 "ХОЧУ ЗНАТЬ" С МИХАИЛОМ ШИРВИНДОМ
15.00 "ДРУГИЕ НОВОСТИ"
15.25 "ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ"
16.15 Т/С "ДЕВИЧЬЯ ОХОТА"
17.15 "МЕЖДУ НАМИ, ДЕВОЧКАМИ"
18.00 "ЖДИ МЕНЯ"
19.00 "ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ"
19.45 "ПОЛЕ ЧУДЕС"
20.50 "ПУСТЬ ГОВОРЯТ"
22.00 "ВРЕМЯ"
22.30 "ФАБРИКА ЗВЕЗД. РОССИЯ - УКРАИНА"
00.00 Х/Ф "ГЛАЗ БОЖИЙ"
01.35 Х/Ф "РАЗБОРКИ В СТИЛЕ КУНГ-ФУ"
03.25 Х/Ф "РОКСАНА"
05.25 "НИКОЛАЙ РАСТОРГУЕВ. "ДАВАЙ ЗА ЖИЗНЬ!"
06.25 "ХОЧУ ЗНАТЬ" С МИХАИЛОМ ШИРВИНДОМ ДО 06.55

«РОССИЯ»

06.00 "УТРО РОССИИ"
10.00 "МУСУЛЬМАНЕ"
10.10 ТОК-ШОУ "С НОВЫМ ДОМОМ!"
10.55 ТОК-ШОУ "О САМОМ ГЛАВНОМ"
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.30, 21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.50, 17.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
13.00 Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ"
14.00 "ЛЮБЛЮ, НЕ МОГУ!"

15.50 Т/С "ЕФРОСИНЯ. ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ"
16.45 Т/С "КРОВИНУШКА"
18.50 Т/С "СВАТЫ"
19.55 "ПРЯМОЙ ЭФИР"
21.50 "СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"
22.00 Т/С "ДОРОГА НА ОСТРОВ ПАСХИ"
23.40 Х/Ф "СОКРОВИЩЕ"
01.35 Х/Ф "ГРЕМЛИНЫ-2: НОВАЯ ЗАВАРУШКА"
03.40 ФУТБОЛ. ТОВАРИЩЕСКИЙ МАТЧ.РОССИЯ - ИТАЛИЯ. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ ШВЕЙЦАРИИ. ДО 05.45

КУЛЬТУРА

07.30 "ЕВРОНЬЮС" НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ
11.00, 16.40, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20 Х/Ф "ОСТРОВ СОКРОВИЩ"
13.10 "ПОЛИГЛОТ". ИТАЛЬЯНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ! №12
13.55 Д/С "ИЩУ УЧИТЕЛЯ"
14.35, 00.55 Х/Ф "ЧУЧЕЛО"
16.50 М/Ф "ПРАЗДНИК НЕПОСЛУШАНИЯ". "КОТ-РЫБОЛОВ"
17.45 Д/С "ПОМЕСТЬЕ СУРИКАТ"
18.10 "ЦАРСКАЯ ЛОЖА"
18.50 Д/Ф "СЕМЕН РАЙТБУРТ"
19.35 МЕЖДУНАРОДНЫЙ ДЕНЬ ЗАЩИТЫ ДЕТЕЙ. "МОСКВА ВСТРЕЧАЕТ ДРУЗЕЙ". ТОРЖЕСТВЕННОЕ ОТКРЫТИЕ IX МЕЖДУНАРОДНОГО ФЕСТИВАЛЯ
20.50 "СМЕХОНОСТАЛЬГИЯ"
21.15 Д/Ф "СО СКОЛЬКИХ ЛЕТ ТЫ СЕБЯ ПОМНИШЬ?"
21.55 Х/Ф "ИДЕАЛЬНЫЙ МУЖ"
23.35 "ЛИНИЯ ЖИЗНИ". ЕЛЕНА ЧУКОВСКАЯ
02.55 Д/Ф "ИСТОРИИ ЗАМКОВ И КОРОЛЕЙ. АЛЬГАМБРА - РУКОТВОРНЫЙ РАЙ"
03.50 Д/Ф "УИЛЬЯМ ГЕРШЕЛЬ"

АРИГ УС

07.00, 08.00, 09.00, 23.00, 00.30 ВОС-ТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. ПОГОДА

07.30, 14.20 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ"
07.40 М/Ф
08.30, 19.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ. ПОГОДА
08.50 СМЕШАРИКИ НА "АРИГ УСЕ"
09.30 "ИСТВИК"
10.20 "МИЛЫЙ Я ЗАЛЕТЕЛА"
11.40 "М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖИММИ НЕЙРОНА"
12.40 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. МИРОВЫЕ НОВОСТИ
13.00 Т/С "КУНГ ФУ ПАНДА"
13.25 УНИВЕР
14.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ
14.30 "ДОМ-2. LIVE"
16.35 Х/Ф "ЧАС ПИК-3"
18.30 РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ
19.20 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС
20.00 "ЭКСТРАСЕНСЫ ВЕДУТ РАССЛЕДОВАНИЕ"
21.00 "КОМЕДИ-КЛАБ"
22.00 КОМЕДИ БАТТЛ. НОВЫЙ СЕЗОН
23.30 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ"
01.00 "СПАСТИ ЛЮБОВЬ"

ТИВИКОМ

20.00 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ", "ЗУРХАЙ"
09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 22.40, 01.00 НОВОСТИ ДНЯ
07.00 "ПРО-НОВОСТИ"
10.05, 00.10 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ"
20.20 "ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ".
06.05, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 22.40, 01.00 НОВОСТИ ДНЯ
07.00 "ПРО-НОВОСТИ"
10.05, 00.10 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ"
20.20 "ГОРОДСКИЕ ИСТОРИИ".
08.00 НОВОСТИ ДНЯ, "ЗУРХАЙ"
08.30 "РАДАР-СПОРТ"
09.00 "ПРО-НОВОСТИ", "ЗУРХАЙ"
10.30, 17.05 "МОСКВА-МАРШРУТНАЯ КАРТА", "ЗУРХАЙ"
11.05 "ТАТЬЯНА". "ЗУРХАЙ"
12.05 "ТАТЬЯНА"
13.05, 18.55 "АБИТУРИЕНТ"
13.10 Х/Ф "ВИЗИТ К МИНОТАВРУ"
14.30 "ЕВРОМАКС"

15.05 М/Ф
15.30 Т/С "Я МЕЧТАЮ"
16.05 Т/С "МЕДОВЫЙ МЕСЯЦ"
17.35 "10 САМЫХ"
18.00 "СПЕЦРАССЛЕДОВАНИЕ", "ЗУРХАЙ"
19.00 "ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ", "ЗУРХАЙ"
20.30 "ДЕТЕКТОР"
20.40 "ВАНЕЧКА" ХУД. ФИЛЬМ, "ЗУРХАЙ"
00.30 "ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ", "ЗУРХАЙ"
01.30 НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ

СТС «БАЙКАЛ»

17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ
06.00 М/С "МСТИТЕЛИ. ВЕЛИЧАЙШИЕ ГЕРОИ ЗЕМЛИ"
07.00 Х/Ф "ПАПИНЫ ДОЧКИ"
07.30 М/С "СКУБИ ДУ, ГДЕ ТЫ?"
08.00 Т/С "СВЕТОФОР"
08.30 Т/С "МОЛОДОЖЕНЫ"
09.00, 20.55 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ
16.50, 18.00, 18.30 6 КАДРОВ
09.30, 14.00 "ЗАКРЫТАЯ ШКОЛА"
10.30 Т/С "ДНЕВНИК ДОКТОРА ЗАЙЦЕВОЙ"
11.30 Т/С "МЕТОД ЛАВРОВОЙ"
12.30 М/С "АЛАДДИН"
13.00 М/С "ЧИП И ДЕЙЛ СПЕШАТ НА ПОМОЩЬ"
13.30 М/С "КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ"
15.00 Х/Ф "ПРОРОК"
17.00 "ГАЛИЛЕО"
19.00 Х/Ф "ВОРОНИНЫ"
21.00 ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ". "ЭЭ БЭД"
22.30 "ХОРОШИЕ ШУТКИ"
00.00 "ВАЛЭРА TV". СКЕТЧ-ШОУ
00.30 Х/Ф "СОВЕРШЕНСТВО"
02.45 Х/Ф "БЕЗ АНСАМБЛЯ"
04.15 "МОЯ СЕМЬЯ" ПРОТИВ ВСЕХ"
05.15 М/С "НАСТОЯЩИЕ ОХОТНИКИ

ЗА ПРИВИДИЕНИЯМИ"
05.40 МУЗЫКА НА СТС
НТВ
06.55 "НТВ УТРОМ"
09.40 "ЖЕНСКИЙ ВЗГЛЯД" МАРК РОЗОВСКИЙ
10.30, 16.30, 19.30 ОБЗОР. "ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
11.20, 03.10 СПАСАТЕЛИ
11.55 "ДО СУДА"
13.00 "СУД ПРИСЯЖНЫХ"
14.25 "СУД ПРИСЯЖНЫХ". ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ"
15.35 "РАЗВОД ПО-РУССКИ"
17.25 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА"
18.40 "ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ". ТОК-ШОУ С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ
20.30 Х/Ф "НАСЛЕДНИК" ИЗ ЦИКЛА "МОРСКИЕ ДЬЯВОЛЫ. СУДЬБЫ-2"
22.30 Х/Ф "КОЛОБАШКИ" ИЗ ЦИКЛА "СЛЕДСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ"
00.20 "ВЕЧЕР НАШИДОВ В ГРОЗНОМ"
01.20 Х/Ф "ШХЕРА 18"
03.40 Т/С "РУБЛЕВКА. LIVE"
05.35 Т/С "ЗНАКИ СУДЬБЫ"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 "СЕЙЧАС"
07.10 "МОМЕНТ ИСТИНЫ"
08.00 "УТРО НА 5"
11.30 М/Ф "ТАЙНА ТРЕТЬЕЙ ПЛАНЕТЫ"
12.15, 02.25 Т/С "ВЕЧНЫЙ ЗОВ"
13.30, 17.00 "ВЕЧНЫЙ ЗОВ" ПРОДОЛЖЕНИЕ СЕРИАЛА
19.00 "МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ"
20.00 Т/С "ДЕТЕКТИВЫ". НАЙТИ, ЧТОБЫ СПАСТИ"
20.30 Т/С "ДЕТЕКТИВЫ". КУЗНЕЦ СВОЕГО НЕСЧАСТЬЯ"
21.00 Т/С "СЛЕД. ИКАР"
21.50 Т/С "СЛЕД. СВИНЬИ"
22.35 Т/С "СЛЕД. ЗАРАЗ"
23.20 Т/С "СЛЕД. РИКОШЕТ"
00.05 Т/С "СЛЕД. ГНОМ"

«Сагаан үбгэн -2012» конкурсно

БУЯН НОМ БҮТЭЭХЫН ТҮЛӨӨ

«Жаран наһанай жаргалай оройдо боро хараанар бүрэлзэһэн зулын гэрэлээр санзайн ууяһан утаандал наһаяа һанан-һанан, үрэ дүнгөө тобшолжо, бүхын нагад нуухадаа, бүхы багша, бурхадтаа зальбаран, буюн ном бүтээхын түлөө элүүр энхэ, ута наһа хайрлахые хүсэнэб даа. «Ум маани бадмай хум». Эхэ болоһон амитан бүгэдэ амгалан тайбан, үлзы хутаг оршожо, сагаалган бүхэнөө угтажа ябаг лэ даа!» - гэжэ гэбшэ лама, уран барималша, «Буряад үнэн» сониной «Минии сагаан нара» гэхэн конкурсын лауреат, дууша, шүлэгшэ сэдхэлтэй Цыван Дашицыренов бэшэһэн байна.

1952 оной февралын 20-до Дашицыренов Ванчин Аюшевич Чимитова Цымжит Цыреновна хоёрой арбан табан үхибүүдэй гурбадахи үринь боложо, Хэжэнгэ нютагта түрөө хэн. Эсэгэн - модшо дархан, бүхы наһаараа райондо хүдэлжэ гараа. Тэрэнэй гараар Хэжэнгын бүхы шахуу магазинууд баригдаа юм. Хүндэмүүшэ, нигүүлсхы сэдхэлтэй энэ айлда үглөөһөө үдэшэ болотор хүн зон таһаралгүй ябадаг хэн. Дээрээ хараха хоёр эгэшэтэй, дороо дахуулха арбан хоёр дүүтэй Цыван хүбүүн гэрэйнгээ ажал жэншэдгүй хээд, дүүнэрээ харалсаха ехэ үүргэтэй байгаа. Хэжэнгын 1-дэхи нургуулын 8-дахи классай һүүлээр, Эрхүүгэй искусствын училищын уран зурагай таһагта нураад, түрэл нургуулидаа черчени болон уран зурагай багша болобо. Нэгэ жэл хүдэлөөд, Совет Армида хоёр жэл соо алба хээ юм. һүүлээрнэ Хэжэнгын аймагай соёлой таһагта уран

зураашаар хүдэлөө хэн. Улаан-Үдэ ерэжэ, уран зураашадай холбоондо ажалда абтаба. 1980 ондо Улаан-Баатар хотодо шажанай дээдэ нургуулида ороод, 1985 ондо дүүргээд, Ивалгын дасанда лама болоо. Удаан Хэжэнгын дасанай шэрээтээр хүдэлжэ үедөө Жаран Хашарай субарга барюулха буянта үйлэдэ хам оролсоо бэлэй. Агуухэ субаргын нуури табихада, Бакула римбүүшэ болон Непалһаа Дугна Цэчу римбүүшэнэр заларжа, бүмбэ нюугаа. Энэ ехэ ажал Цыван ламхай ударидаа хэн. Буддын шажанай заншалта Сангхын дид-хамба байхадаа, Буряад ороной, Агын тойрогой дасан дугангуудые нэргээхэ хэрэгтэ, шэнээр барихада ехэхэн хубитаяа оруулаа юм. Энэ ехэ буянта ажал хэрэгэйнгээ хажуугаар уран зураг, бурхан бүтээхэ ажалаа орхөөгүй. Тэрэнэй бүтээһэн Бурхад, бодисаданар, зурагууд яһала байха. Заримыень тоолобол, Хурамхаанай дасанда хоёр

метр үндэртэй Бурхан багшын, Манжушри Бодисадын хүрэг уран наринаар бүтээгээ, Дээдэ Онгостойдо Дуйнхор дасан Цыван ламхайн проектээр баригдаа хэн. Тэндэ гол бурхан багша бүтээгээ. Бакула римбүүшын хүрэг хуша модоор бүтээһэн. Улаан-Баатарай римбүүшын дасанда табяатай

байдаг. Хамба лама Жамбал-Доржо Гомбоевой хүрэг модон болон папье-маше хэрэглэжэ бүтээгээ. Мүн Загарайн аймагай Нарин нурунда зулын гэр тэрэнэй проектээр баригдаа хэн. Тэндэ Богдо Зонховын хүрэг шабараар бүтээгдэжэ байна. Мүн баһа эрдэнийн зүйлтэй шэрээр зурадаг. Жэшэ-

энь, «Багшатаяа хамта» гэхэн портредын олондо мэдээжэ болонхой.

Цыван ламхай Хэжэнгын «Дэчэн амнай Даши Лхунболлин» дасанай түүхэ шүлэгөөр ород хэлэн дээрэ бэшэ хэн. Тэрэ поэмэнь «Вчера, сегодня, завтра» гэжэ ном соо толилогдонхой. Монгол орондо нуража байхадаа, тэрэ бурхан бүтээдэг элитэ ехэ лама Данзан Дондовой шаби боложо ороо хэн. Данзан Дондов Буряад ороной мэдээжэ уран зурааша, барималша ламанар Санжи-Цыбик Цыбиков, Осор Будаевай шаби байһан юм.

Цыван ламхай Данзан Дондовой ори ганса шаби болоно. Тэрэ бурхан бүтээхэ арга нюусануудые багшаһаа сүм абаа хэн. Мүн Монголой «Гандан хиид» дасанда бурхан баримал бүтээгшэ уран Данзанай шаби болоһон. Ивалгын Цогчен дасанда гол томо бурхан багша, 16 Найдан жудуг, Майдариин сүмэдэ Майдар бүтээһэн Монгол, Буряадта суута уран Данзан-лама.

Наһанайнгаа нүхэр Дугармаатаяа гурбан хүбүүтэй, хоёр басагатай. Мүнөө тэрэ «Замбала» дуганай шэрээтэ юм. Үндэр зиндаатай лама, уран зурааша, скульптор Цыван Дашицыреновтэ зохёохы ажалдань амжалта, энхэ элүүрые хүсэнэбди.

Дамба ДАРИБАЗАРОВ.

«Гуа сэсэн хатан-2012» конкурсно

ДУУНАЙНЬ ЖЭГҮҮР ДУУЛИМХАН НЮТАГТАА!

Арюун сэбэр шарайшни Аша гушадашни үлэхэл даа. Урин баян сэдхэлшни Уугам гуламтадаа шэнгэхэл даа.

А.Л.Ангархаев.

Дүрбэн тэгшэ бэлигтэй юрын хүгшэн эжы Галина Батоевна ТУДИ-НОВА тухай бэшэхэ ханаатайб. «Эрхые нуранхаар, бэрхые нура», «ажалша хүн нүхэдөөр ядахагүй, ангууша нохой ойдо төөрихэгүй» гэжэ хэлсэдэг. Би бага наһанһаа Галине, эхэ эсэгыень мэдэхэб. Хоюулан һамгантаяа олонхон гэрнүүдые Зэдынгээ Дээдэ-Тори нютагта бариһан, мүнөөшье тэрэ бариһан гэрнүүдынэ һайн янзаараа байдаг. Эсэгэн Дээдэ-Торидоо дууша Базар гэжэ алдаршаһан, Алцак -Ториинхид дууша хүбүүдээрэ суурхаһан, нэрлэбэл, Олзын Лодой, Дугаржап, Алдар Дашиевууд.

Бадма ахай эжынь намда хэлээ хэн: «Минии һүнийн 2 часта унтаридаа орожо, үглөөгүүр 6 сагта бодоходо, харин артист Дугаржап Дашиевай Долгор эжын гэртэ керосинова лампань гэрэлтэжэл байха, хэээнь унтадаг юм гэжэ гайхадаг хэм.

Нурахадаш, бүхэли һүнийндөө үхибүүдтээ, нүхэртөө гутал оёноб гэхэ». Бадма эжынь, Базар абань Галя басагаая ехэ зүбөөр, тон һайнаар хүмүүжүүлээ. Галимнай ехэ талаантай юм. Нэгэ юмэ дуулаа һаа, мартахагүй,

түрэн Толя ахань математикада ехэ бэрхэ, һайн нурадаг хэн. Галина Батоевна барилгын техникум дүүргэжэ, энэ хүндэ ажалда ехэ амжалтатай хүдэлжэ, ветеран болоһон, Лениней 100 жэлдэ зорюулһан медалаар, олон Хүндэлэлэй грамота, дипломдо хүртэһэн. Республикын габьяата барилгашан. 3-4 жэлэй саана Галя Базар эсэгэ тухайгаа хэды һайнаар үнэн зүрхэнһөө «Үнэн» газетэдэ бэшээ гэшэб, эсэгэ тухайгаа үри хүүгэдэйнэ иимэ һайханаар бэшэһэн хүнийе дуулаагүйб, үзөөшьегүйб.

Бургалтайһаа Базар эсэгэн Дунжаа гэжэ эхэнэрые һамган болгожо асараад, нэгэ хэды байтараа, тааража нуугаагүй, Дунжаа һамгаая аба, эжыдэн бусаагаа юм ха.

1973 онһоо 2004 он болотор Шэтын областиин Краснокаменск хотодо ажаллажа, амаралтада гараад, 8 жэл Ивалга нютагта басагандаа ерээд ажаһууна.

Мүнөө «Урял» ансамбльда ябана. 2007 ондо 25 жэлэйнэ оёе угталсаһан, мүнөө 30 жэлэй ой угтан хабаадалсажа байна. 2012 ондо «Мүнгэн сэргэ» конкурсно хабаадажа, мүнөө июнь һарада Монгол орон ябалсахань. Арадай дуушан Дугаржап Дашиев: «Улаан-Баатарай тайзан дээрэ 19 дуу дуулахадамни, иимэ олон дуу хэншые дуулаагүй гэжэ монгол зон ехэ гайхаа хэн. Дууша монголнуудые гайхуулань бэрхэ ха юм», - гэжэ хэлээ хэн.

«Юундэ 20-дохиёо гараагүйбши», - гэхэдэм, «Би өөрөө айгааб, хоолой муудаха», - гээ хэн.

Нёдондо «Буряадай түрүү хүнүүд» конкурсно хабаадаад, автор-лауреат болоо юм. Нютагай домог, үнэн болоһон ушар тухай бэшэдэг. «Юһэн түгай хүлдэ» конкурсно хоёр дахин лауреат болоһон. Энэ нүхэрнай нютаг нугаа мартадаггүй. Зэдын Зүүн-Ториин Хонгор обоогой хойморто түрэн, хүбүүдтээ абынгаа бууса ошожо, дээжэ үргөөд, хии мори хиидхүүлдэг.

Басаганинь бүхы юмэ хэдэг: модооршые, түмэрөөршые илгаагүй, баһа оёхо, нэхэхэ, зураха. 24-дэхи лицей, ВСГАКИ дүүргэһэн, Ивалгынгаа үндэһэн колледждо багшална. Ивалгын дасанай Итигеловэй ордон шэмэглэлсэһэн габьяатай. Олон үхибүүдтэй эхэнэр. Галина Батоевнагай нүхэр Цыденжапов Еши-Базар бэрхэ дархан байһан (түмэр, модо илгаагүй). Эртэ алтан дэлхэйтэй хахасаһанинь гэмшэлтэй. Минии үеын нүхэр байһан. Мүнөө минии ханахада, Виктория басаганинь дүрбэн тэгшэ бэлигыень абаал хаш. Галина Батоевна, бүхы наһаараа бээ гамнангүй, ажал бэрхээр хэһэншни аша гушадашни үлэхэл даа, буянтай, бурхантай, урагшатай ябыш даа.

Дүрбэн үетэн Дүхэригтэ түхэрээн жэл соо

Дүрбэн тэгшэ бэлигшни Дүтын үетэндэш бадарга лэ!

Дугар-Сүрэн ВАНЖИЛОВ.

Зэдын аймаг, Дээдэ-Тори.

“АЛТАРГАНА-2012”- ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ ҺАЙНДЭР

Зунай зулгы найхан сагта Агын тойрогой түб стадионой зулгэ ногоон дээрэ июлиин 21-дэ “Алтаргана-2012” Уласхоорондын наадан сэнхир номин тугаа намилзулан эхилжэ, дүрбэн зүг найман зубхисаа айлшадаа угтан абахань гэшэ. Агын тойрогой гулваа Согто Бальжини-маевич Мажиев “Алтаргана-2012” нааданай эмхидхэлэй хорооной суглаан дээрэ иигэжэ хэлээ: “Олон үндэстэниие багтаанан Росси Эхэ оронойнгоо алишье нютагнаа, хото городуудһаа, ондоошье гүрэнүүдһээ айлшадые хүндэтэйгөөр угтан абахабди. Манай “Алтаргана-2012” Уласхоорондын наадан олон арадуудай эб найрамдалай, эб нүхэсэлэй ба эб нэгэдэлэй хүр хүлдэ болохо гэжэ этигэл дүүрэн хэлэхэ байна”.

“Алтаргана-2012” нааданда бэлэдхэл нютаг бүхэндэ түлэг дундаа ябажа байна. Хэн тон эрхимээр буряад арадай дуу, шүлэг, ёһо заншалаа мэдэхэб, али нютагай мэргэн харбагшад тон хөрхо нюдэтэйб, хаанахи бүхэ тон хүсэтэйб, ямар нютагай хүлэг эгээн хурдан гэшэб гэжэ элирүүлхэ саг ойртожол байна. Монгол сайхан орониие түлөөлхэ бэлигтэйшүүл Баяндун нютагта майн 26-да “Минии тоонто” гэнэн һайндэртэ элирхэнэ.

Буряад Республика да эрхимүүдые шэлэн шүүжэ абалга боложо байна. Нэрэнүүд элиржэл байна. Тэдэнэй нэгэн Ивалгын районий арадай аман зохёолой “Гуламта” бүлгэмэй (хүтэлбэрилэгшэнь **У.С.Цыдыпова**) гэшүүд нютагай үбгэд хүгшэдһөө урданай зан заншал һурагшалаа абаад, зууха зураха гэнэн ёһо заншал харуулхаар түхээржэ байна. Бэшүүрэй аймагай Харланай “Жаргал” бүлгэмэйхидтэй Эрхүүдэ танилсаад, Улаан-Баатарта бүри дүтөөр нүхэсөө бэлэйбди. Наяшаг Харланай гулваа **Вера Борисовна Жигжитоватай** уулзаад, “Алтарганада” алгасаагүй хабдааат, таанад мүнөө яхажая байнабта” гэжэ асуухадамни: “Монголһоо торго, хоргы асараабди, хубсаһаяа шэнэлжэ байнабди, сонгоолнуудай ёһо заншал харуулхабди. Юу харуулхабди – нюуса”, - гээд энэбхилээ хэн. “Түрүү һуури эзэлээшьегүй һаа, алта мүнгэнһөө сэнтэй арадайнгаа аман зохёол, дуу хүгжэм, ёһо заншалаа нэрэгээхэ, хүгжөөхэ хэрэгтэ хубитаяа, нэмэриее оруулнабди, энэмнай юунһээшье эхэ илалта гэшэ”, - гээд нэмэжэ хэлээ хэн.

Зүб даа, гол зорилгомнай буряад арадай түүхэ, дэбжэлтэ, уран урлаг, дуу хүгжэм, ёһо заншалаа залуу үетэндэ дамжуулха гэшэ амин шухала асуудал болоод байна. Мүрысөөн, тэмсээн болоод, жагсаалда алхалдаад, хэн илааб, хэн гарааб гэжэ хөөрөлдөө гол удха болгонгүй, ямар юумэн дутуу гэшэб, ямар юумэ хүсэлдүүлхээр гэшэб, ямар ажал нэмэжэ хэхээр гэшэб гэжэ дүн гаргаха, дүй дүршлөө хубалдаха, шадабари мэргэжэл тухай хөөрөлдэхэ ёһотойбди гэжэ һанамаар байна.

Делегациин түлөөлэгшэд бэе бэеынгээ хэнэн ажал хараха аргагүй, уран бүтээлэй үзэмжэ, бүхэ барилдаан, арадай дуунай мүрысөөн заримдаа нэгэ доро болоно, дабхасана ха юм. “Алтарганада” ерэнэн айлшад баһал хараха дуратай юумээ бултыень хаража үрдингүи.

Тиимэ тула бүхэ номинацинуудаар түрүүшын гурбан һуури

эзэлхэн эрхимүүдэй ажал шүүжэ абаад, буулгаад, интернедтэ оруулаа һаа, залуу үетэндэ сэдхэлдээ шэнгээхэ тэжээл болохо, түүхэдэ үлэхэ хэн ааб даа. “Алтарганада” ошоод, барилдаа хараад, дангинанарай мүрысөө харангүй үлэшэнэн хүнүүд һүүлдэ интернедээр хараха арга боломжотой байха ха юм. Мүнөө интернедтэ соо олдошогүй хоморой ном уншахаар, шухаг дамжуулга харахаар болонхой саг ерээд байна. Сагай эрилтээр алхамшые хожомдонгүй алхалха ёһотойбди.

2010 ондо Улаан-Баатарта Сүхэ-Баатар жанжинай талмай дээрэ олон зонтой хөөрөлдөө үүсхэжэ, халха, дүрбэд, буряад, захачин болон олон ондоо үндэстэнөөр танилсаабди. Буряадуудай һайндэр һонирхожо, Монгол ороной хаа-хаанагүй нютагнаа үхибүүдэ дахуулан ерээд, үдэшын гала-концерт хүлээжэ һуухадань, ямар һонюуша, дуу хүгжэмдэ дуратай арад зон гэшэб гэжэ гайхаа бэлэйб. Анхан хори буряадуудай дуунай һайндэр гэжэ эхилхэн “Алтаргана” наадан мүнөө бүхэ буряадуудай һайндэр болоод байна, харин хожомоо монгол туургата бүхэ арадуудай һайндэр боложо, үргэдэхэ бээзэ гэнэн бодол һанаанда ороо хэн.

Арбадахи “Алтарганада” буряад шатарай мүрысөөн, һэеы ба модон гэр харалга, арадай дуунай мүрысөөндэ таби наһанһаа дээшэ наһатай хүнүүд хабдааха гэнэн номинацинууд нэмээгдэб.

“Алтаргана” наадан тухай нэгэ-хэды дурсалгануудаа “Буряад үнэн” уншагшадтай хубалдахаа һананаб. Агын тойрогой Могойтын районий һэеы гэр Агада (2002 он), Чойбалсанда (2004 он), Улаан-Үдэдэ (2006 он), Эрхүүдэ (2008 он), Улаан-Баатарта (2010 он) илажа гараһан гэшэ. Улаан-Баатарта зорюута ошожо, тэдэнэй һэеы гэр һонирхон хараа бэлэйб.

Һэеы гэр соо анхан сагта ямар гуримтайгаар бараагаа табидаг байгаа, тон тиимэ гуримар табяатай: эрэ хүнэй талада эмээл хадагалдаг үхэг, үшөө дээшэ ханзанууд, томонууд сонь – дэгэлнүүд, багаханууд сонь – малгайнүүд хадагалагдадаг байна.

Эрэ хүнэй талада номо, һурша, морин хуур ханада үлгөөтэй.

Үбэлэй үдэшын утада гэрэй эзэн морин хуур дээрэ наададаг байгаа гээд, гуламтын эзэн **Владимир Рабданович Рабданов** намда хөөрөжэ үгэбэ. Гунгарбаа соо бурхан тахяатай. Эхэнэр хүнэй талада гоёор шэмэглэгдэнэн дэрэ хүнүүдэй анхарал татана. Гуламтын эзэн эхэнэр **Бальжима Мункожаргаловна Чимитова** һонин юумэ намда хөөрөбэ: “Элинсэг хулинсагнай басаган үриее хадамда үгэхэдөө, басаганай заһал бэлдэхэдэ дэрэ оёжо

үгэдэг заншалтай байһан юм.

Хоёр залуушуулай айл болохо-до, дэрэ нэгэдэбэ гэжэ хэлсэдэг.

Дэрын нюурые гоёоходоо, угалза бүхэниинь удхатай: утаһанай шара үнгэ – шажанай, улаан үнгэ – галай, хүжэ – тэнгэриин, ягаан, ногоон үнгэ – хоёр залуугай айл боложо түбхинэжэ,

эбтэй эетэй ажаһуухын бэлгэ тэмдэг гэшэ. Юһэн мүнгэн тоборуулгануудын үнэр баян, бата бэхи байха гэнэн удхатай юм”. Мэдэхгүй юумээ мэдэхэ болоод, могойтынхид илахал ёһоороо иладаг юм ха даа гэжэ тобшолол хээ бэлэйб.

Эрхүүдэ, Улаан-Баатарта

болоһон “Алтарганада” арадай дуунуудые залуушуул аятай зохидоор дуулана. Тиигэбэшье дуунайнгаа аянга, нугалбариие гаргаха арга маяг дуталдана гэшэ гү гэжэ һанахаар.

Дуулдаггүй хоморой урданай дуун эздэлшэнэ аабы гэхэдэ, үгы байгаа. “Алтарганаһаа” “Алтарганада” үнөөхил нэгэл дууладаг дуунуудаа асарнат, үбгэд хүгшэдһөө урданай дуунуудые һуража абагты, бэдэрэлгэ хэгты гэжэ журиион түрүүлэгшэ **Синдэр** тобшолол хэхэдэ хэлээ хэн. Зүб лэ даа, урданай дуунуудые шэнжэлхэ, бэдэрхэ ёһотойбди. Энэ талаар **Саян, Эржена Жамбаловтанай** дүһал дүһалаар суглуулжа, буулгажа, “Зүүн буряадуудай зуун дуун”, “Баруун буряадуудай зуун дуун” гэнэн дискэнүүд олон хүнүүдэй шэхэнэй шэмэг боложо гараад байна.

Энэ ажалын арадай дуунда дуратайшуулда туһаламжа, буряад арадай соёл урлагта сэгнэшьегүй эхэ баялиг болоно.

“Алтаргана” нааданда үльгэр түүрээлгын мүрысөөн оруулагдаһаниинь эхэ дэм-бэрэлтэй. Үльгэр түүрээхэдэ тэнгэриин бурхадүүд буужа шагнаха дуратай юм гээд урдань хэлсэдэг байһан.

Нэгэл дахин Яруунада үльгэр түүрээхые соносоо бэлэйб, тэрэ гэнээр үльгэр, домог уншаха дуратай болооб, арадай аман үгын абдарһаа уудалан уншахада, шагнахада, зүрхэ сэдхэлдэ ямар найхан һанал, бодол, баяр, гуниг, уярал түрүүлэн жэгнэн байдаг гэшэб. Буряад арадтамнай үльгэршэд дороһоо ур-гажа байна, эдэ хэд бэ гэхэдэ: **Бата Шойнжонов, Баярта Шоёнов (Хэжэнгэ), Валерий Жалсанов (Захаамин), Алдар Добчинов (Агын тойрог), Баир Цыденов (Оронго), Даши Баторов (Аха)**, суута үльгэршэн **Рыгзэн Эрдынеевэй** тоонто нютагта байгуулагдаһан үхибүүдэй “**Лаадуухай**” гэжэ аман зохёолой бүлгэмэй гэшүүд болон бусад.

Үнгэрһэн арбан найман жэл соо “Алтаргана” наадамнай дали жэгүүр нэмэжэ, удха шанарын улам баяжажа, уг зорилгонь бүри ехээр хүгжэжэ, хүр хүлдэнэ үргэн дэлсэтэйгээр дэбжэжэ байна.

Агада болохоёо байһан “Алтаргана” наадандаа хүхюун дорюун уулзажа, һайндэрөө һайханаар бүтээе!

Намжилма БАЛЬЖИНИМАЕВА, Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд.

"Буряад үнэндэ" хэблэгдэһэнэй һүүлээр

**МОНГОЛ
ТУУРГАТНЫ УРАН
САЙХНЫ СОЁЛЫГ
ДЭМЖИХ
АССОЦИАЦИ**

"Соёлын төлөө тулалдаж сурцгаа"
Н.К.Перих.

/ Санал /

Монгол туургатны / монгол, буриад, халимаг, өвөр монгол, хөх нуурын монгол, тува, горно алтай / уран сайхны соёлын хамтын ажиллагааг бэхжүүлж, харилцан туршлага солилцох, уран бүтээлээ хамтран сурталчлах, зохиолч, яруу найрагчдын бүтээлийг хэвлэн нийтийн хүртээл болгох үйлсийг зохион байгуулна.

Энэ байгууллагад дээр нэр дурдсан орнуудын зохиолч, театр, кино, уран зураг зэрэг уран сайхны соёлын хариуцан хөгжүүлж байгаа байгууллагын төлөөлөл оролцоно.

Байгууллага Улаан-Үдэд төвлөрнө.
Байгууллагын уриа:
" Монгол туургатан оюун санааныхаа нэгдмэл ертөнцийг цогцлуулъя "

Байгууллагын дүрмийг гишүүн орнуудын соёлын зүтгэлтний төлөөлөгчдийн хурлаар хэлэлцэж батална. Байгууллагын үйл ажиллагааг олон улсын зохицуулах зөвлөл удирдана.

Байгууллагын үйл ажиллагааны үндсэн чиглэл:

1. Монгол туургатан оюун санаа уран сайхны соёлоороо нэгдмэл байж, даяаршиж байгаа өнөөгийн ертөнцөд соёлын үнэт зүйлсийг хамгаалан авч үлдэхийн тулд бүхий үйл ажиллагаагаа чиглүүлнэ.

- Ном хэвлэх
- Харилцан туршлага солилцох уулзалт, театр, дуу бүжгийн харилцан тоглолт хийх
- Энэ чиглэлээр эрдэм судлалын ажил хийж байгаа эрдэмтэн мэргэдийг оролцуулах, "Эрдмийн чуулган" зохион байгуулах
- Хоёр жилд нэг удаа Монгол туургатны уран сайхны соёлын хөгжлийн асуудлаар форум зохио байгуулах. Үүнд:

- Байгал нуурын форум
- Бурхан Халдуны форум
- Элистын форум
- Алтайн форум г.м.

Хүний нөөцийн боломж бүрдсэн тохиолдолд тодорхой бүс нутаг, монгол угсаатны дунд нийгэм соёлын хүн судлал/социальная антропология/ -ын чиглэлээр 6 сараас нэг жилийн хугацаатай судалгаа явуулах ажлыг зохион байгуулах, Энэ чиглэлээр залуу эрдэмтдийг бэлтгэх, харилцан солилцуулах, үр дүнгээр нь эрдэм шинжилгээний хурал хийж тайлагнах

-Монгол туургатны хэлийг хамгаалах асуудлаар төсөл боловсруулж, ЮНЕСКО-гоор дэмжүүлэх ажлыг зохион байгуулах

- Монгол туургатны зохиолчдын шилдэг бүтээлийг ботилж, өөр өөрсдийн хэлээр хэвлүүлэх

-Тус тусын улс оронд байгаа "Монголын нууц товчоо"-ноо холбогдол бүхий газрын эко системийг хамгаалах-ард түмнүүдийн байгаль хамгаалах уламжлалт судалгааг дэлгэрүүлэх

-Монгол туургатны үр хүүхдээ хүмүүжүүлж ирсэн туршлагыг судлан дэлгэрүүлэх

-Энэ байгууллагыг байгуулах санаачлагыг буриадын соёлын зүтгэлтнүүд санаачилж, улсынхаа Ерөнхийлөгчөөр дэмжүүлэн, монгол туургатан улсын төрийн эргүүн нарт илгээмж бичиг явуулж, албан ёсоор хамтран ажиллах саналыг авсны дараа анхны хурлыг "Алтаргана" наадмын үеэр хийх, үүний тулд бусад орны соёлын зүтгэлтнүүдийг урьдчилан урих ажлыг зохион байгуулах

2012 онд "Алтаргана" Ага, Чита-д болох учир "Ононгийн форум" гэж нэрлэж болно.

**Санал боловсруулсан
Л.Нямаа / Монгол улс /
Той Галсан / Монгол улс /**

2012-04-р сарын 28-ны өдөр.

УНШАГШАДАЙ ҺАНАМЖА

Һургуулида 4-дэхи клас-сай үхибүүдые шажантай танилсуулха, бурханай ном зааха гэжэ ехэ зүб юумэн боложо байна гэшэ ааб даа. Бага наһандаа хараһан, үзэһэн, дуулаһан юумээ үхибүүд тон найнаар һанадаг, бүхөөр хадуудаг гэшэ. Бага наһандаа сээжэлдэһэн шүлэгшье наһаараа мартагдашагүй байдаг.

Би Ярууны аймагай Тэлэмбэ, Улаан малшан нутагайб. Энэ хоёр нуурын нэгэл нутаг юм. Хэндэнгээ голой уһаар ундалдаг зон гэшэбди. Тэлэмбэдэ шэнэ хургуули баригдажа, 2011 ондо үхибүүд ехэл

гоё, дулаан, бүхы хэрэгсэлнүүдтэй, мүнөөнэй эрилтээр бүтээһэн хургуулида нурана ха юм. Бага нуурин Улаан Малшанда баһал гушаад жэлэй саана баригдаһан хургуули яһала бата алхамуудтай, багаһаа өөдөө үхибүүд олон боложол байна. Тэлэмбынхид 2010 ондо дуган бодхоонхой, нангин түүхын түбэрөөнэй газарта Максар поли дээрэ Юндэн субарга бодоо һэн. Нёдондо эхэ хүндэ, эжыдэ зорюулһан "Эхэ зургаан зүйл хамаг амитанай түлөө "Бадма Сэсэг" субарга Элхисээр майла дээрэ мүнделөө.

Улаан Малшанда анхан һандаргадаһан Хэндэ дасанай

һуурида үндэр сагаан субарга бодоо, жаахан дуган соонь мүнхэ зула бадаржал байдаг.

"Буряад үнэн" газетэ хүн зоной өөһэдынгөө һанамжые бэшэхиень уряалһан байна. Үхибүүдтэ заахадаа, ямар номоор, ямар гуримаар, хэд зааха юм гэхэ мэтэ асуудалнууд олон. Мүнөө сагта сүлөөтэй пенсионернүүд бурханай ном уншажа шадаха сангарилда дүүрэн ябадаг, залуушье, наһатайшье зон элдэб ажалда хүдэлһэн, эдэнэйшье дунда бурханай ном зааха зон бии бэшэ гү гэжэ һанахаар.

**Р.Ц. ДОНДОКОВА,
ажалай ветеран.**

"Алтаргана - 2012" нааданиие угтуулан

Угсаатанайнгаа хүр хүлдые үргэжэ...

Бүгэдэ Буряадай "Алтаргана" наадан алишье гүрэнөөр байһан буряад зоной сэдхэлые нэгэдүүлжэ, хани барисае бэхижүүлжэ, ехэ үүргэ дүүргэнэ. Бидэ – эндэ һууһан буряадууд, хари гүрэндэ байһан угсаатанаа, түрэл гаралаа мэдэхэ болоһоннай, уулзаһан, танилсаһаннай тон сэнтэй хэрэг болоно. Шэнэхээн нутагта ажаһуудаг буряадууд ёһо заншалаа, дуу, хүгжэмөө урданайн зангаар ябуулна. Энэманай алтанһаа үлүү сэнтэй юумэн гэхээр.

"Алтаргана" нааданай арадай дуунай мүрысөөндэ 2004 ондо Чойбалсанда Согтын Должон нэгэдэхи һуури эзэлһэн, 2006 ондо Улаан-Үдэдэ, 2010 ондо Улаан-Баатарта шүүмжэлэгшэдэй дунда ажаллаһан энэ хүн тухай бэшэхэм. 2006 оной "Алтарганын" гала-концертдэ Буряад драмын тайзан дээрэһээ Бальжин хүбүүнтээ "Алтаргана" гэжэ дуу жэгтэй һайханаар эдэлүүлһиень мүнөөшье болотор мартахаар бэшэ. Бальжин хүбүүниинь багашуулай дунда "Ардагаа адуунһаань барихадам, алхалаад гурба заадаһан юм. Абаһан бааханда захихадаа, алдуугүй ябаарай гэнэн юм" гэжэ дуу гүйсэдхөөд, эрхимүүдэй тоодо орожо шагнал абаа нэм. Мүнөө Бальжин Шанхай хотын консерваторидо һайнаар нуража, эжы абаяа урмашуулна.

Должин 1965 ондо Балтыаган угай Югэрай Согтын гэр бүлэдэ мүнделһэн, ехэ басаганиинь бо-

лоно. Үргэн уужам талын сэбэр агаар сээжээрээ дүүрэн амисан шэнгээһэн, үхэр малай хүн мяхан дээрэ үндыһэн хүн бэе шадалаар түгэлдэр, һонор түргэн бодолтой байдаг гэшэ. Должин дунда хургуули 1984 ондо дүүргээд, Үбэр Монголой Үндэһэнэтэй дуу хүгжэмэй хургуулида ороо. Эндэ нураха үедэнь Барга Монголой алдарт дуушан Буян Дэлгэр багшалаа. Должиной түрэлхиин бэлиг талааниинь таажа, арадай дуунда хургаа. Энэ ехэ багшада заалгаһан Шулуун Бата нурагшан профессор болонхой, дээдэ шатын хүгжэмэй дээдэ хургуулида багшална. Должиной багша Буян Дэлгэр "Саруул тала" гэнэн дууе дабтагдашагүй гоёор дууладаг байһан, мүнөө үндэр наһатай.

Должин 1988 ондо Хүхэ хотодо һуралсалаа түгэсхэжэ, Хайларай дуу хүгжэмэй хургуулида (колледж) багшалжа эхилээ. Хори гаран жэлдэ жэншэдгүй хүдэлжэ, залуушуулые дуунда хургаа. Заалгаһан шабинарайнь тоо жара гаран болодог, амжалтатай һайн ябадаг. Нэрлэбэл: Сэсэгма, Дондог, Сэрэн, Улаан Сэсэг, Буян Дэлгэр басаган, Дулини даур басаган, Хуушан Баргын Танаа гээд лэ олон. Хүлэн-Буирэйнгээ дуу хүгжэмэй хургуулида багшалхын хажуугаар хүгжэмэй дээдэ хургуулида урилгаар багшална.

Должиной ажалайнь габьяае гүрэн сэгнэжэ, 2008 ондо "Хүдэлмэрийн Баатар" гэнэн орденор шагнаһан.

Ирагуу һайхан хоолойтой Должин, Бүхэ Хитадай баруун зүгэй

зоной арадай дуунай тэмсэлдэ хоёрдохи һуури эзэлжэ, Хитад гүрэнэй соёлой министрэй медальда хүртэһэн. Үбэр Монголд уртын дуунай мүрысөөндэ хабаадажа, хоёрдохи һуурида гаража, баһал медаль шагнал абаһан.

Монгол туургатанайнгаа хүр хүлдэ дээрэ үргэжэ, залуушуулые дахуулжа, арад зоноо гэгээрүүлжэ ябаһан басагаараа нутагайхидынь омогорходог. Бидэ энэ ажалша, арадайнгаа дуу хүгжэм тэрэ заһандань дамжуулжа ябаһан Должиндо олон бэрхэ шабинарые, хэһэн хэрэгэйнь үрэ дүнтэй, үшөө үндэр амжалта туйлахыень хүсэе.

**Галина ЕШИЖАМСОЕВА,
ажалай ветеран.**

**ЖУРНАЛИСТ ДАШИЕВТА
ЗОРЮУЛГА МҮРНҮҮД**

Хирбэгэр үһэнтнай шүшууран сайгаад,
Хээрын нэбшээндэ хиидэн үрбэлзэдэг.
Илалтын үдэр үндэр шагнал хайратнай
Эгэршэгүй габьяа, баяр, гуниг түрүүлдэг.

Хубисхалай үөһөө хүшэр харгы гаталаад,
Хурса шэнхинүүр гуурһантай нүхэсөөт.
Жэлнүүд һубаряа.
Даргын тушаал¹ даагаад,
Жэншэдгүй, журам нягталан хүдэлөөт.

Залин буудалтай тэнгэри өөдэнь шэртэн,
Залуугай охин гү, юугээ холо шэбшэнэт.
Арюун тэмсэлээр байдалаа арьбажуулан,
Алхалан дорюун дабшяал, Бато Будаевич!

Наян долоонойтнай ойгоор, үһинэй
Найза, танаа амаршалгаар ханданам.
Хэлбэришэгүй эрмэлзэлтэ мүнхэ "Үһэнэй"
Хэрэгтэ алба хэһиетнай магтанам!
Чимит-Цырен САНЖИЕВ.

¹Даргын тушаал-редакциин штаб.

"Үһэн" сониндоо уудалан һуутараа, Үһинэһэй танил шарай золгобоб. Шанартай, "шабартай" гү, бурхан зүг, Шабхажа бодолоо шүлэг мүрлэбэ.

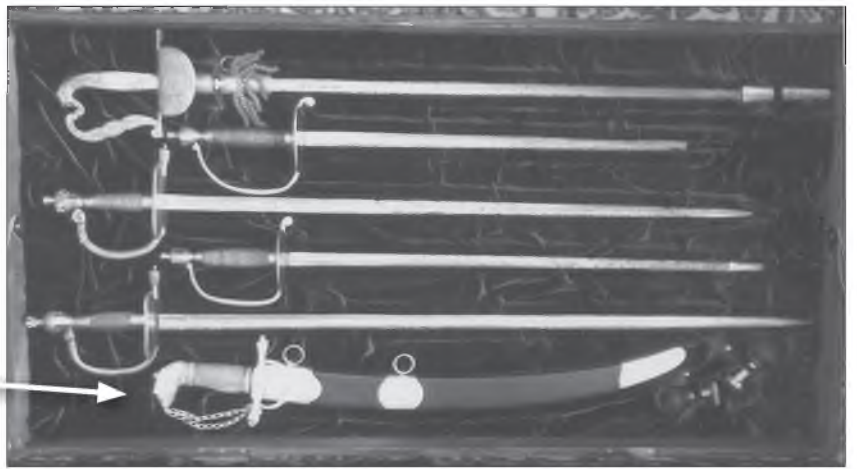
Үнэрхэн зуун жэлэй аршан зуур

2012 он – Россиин түүхын жэл

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

Хударин Степной дүүмын ахамд тайшаа Заяхан Хамаганов Иван Заяханов хүбүүнтээ (Ород географическа бүлгэмэй гэшүүн), Хударин ахамд бөө Модогоев, туналагша Б.Мандархан. Фотографын: Заводовский. Эрхүү хото. 1884 оной августын 20.

Анаа дасан (Хориин аймаг, XX зуун жэлэй эхинэй фото)

«**Х**удалдажа абагты! Харуульт!»
Эди шэдитэй хайрсаг буряадуудыг гайхуулба.

Тэг дундань Ринчин Гармаев (... – 1938) зогсоно. 1905 ондо энэ фотографи хэгдээ. Хориин Степной дүүмын гэшүүн, Хоца Намсараевай түрэлэй хүн. 1919 оной пан-монголшуудай съезддэ хабаадаа. Монголдо Онон хушуунда (мүнөө уеын Хэнтийн аймагай Дадал сомон) ажаһуугаа. 1938 ондо хамалган хашалганда ороходоо, өөрынгөө гэмнэлгэ мэдэрэнгүй, мурдэгшын толгойе табуреткээр сохиһон байна. Буудуулагдаа, зөөринь тушаагдаа.

Слбэг-Доржи Ринчинович Ринчино (1888 оной майн 16-1938 оной июнин 4) – Буряадай мэдээжэ нийтын-политическэ ажал ябуулагша, буряад арадай революционно болон үндэһэн-сүлөөрэлгын хүдэлөөнэй хүтэлбэрлэгшэдэй нэгэн байжа, буряадуудай национальна гүрэнниг байгуулгын эхин үндэһэ табилгада хабаадаа.

Бэлигма ОРБОДОЕВА оршуулба.

Хүндэтэ уншагшад, хэрбээ хоморой фото-зурагуудтай наа, тэдэнээ редакцидамнай эльгээжэ, бүгэдын һонорто дурадхыг гэжэ таанадтаа ханданабди. Айл бүхэнэй хадагалаанда иимэ баялиг олдохол байха. Тэдэнээ ерээдүйнгөө уеынхидтэ дамжуулаал.
Манай хаяг: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаришвили, 23, каб.26;
электрон хаяг: unen@mail.ru Тел.: 21-64-36.

Эгшэтэрээ энеэлдэе

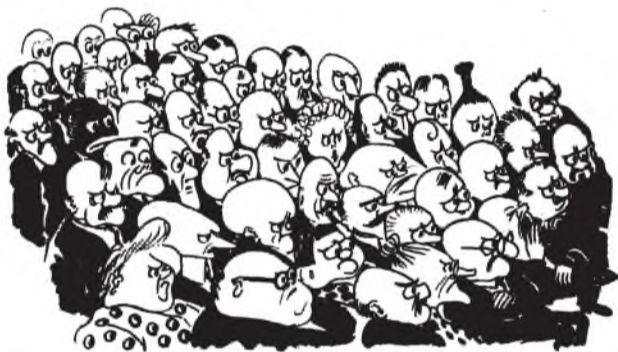
Үнэн болоһон ушарнууд

"ЗУРГААЕ АБААБ"

Базар хүбүүхэнэй нургуулида орохо наһаниинь хүсэжэ, эжынь хубсаһа хунар, шэнэхэн сүүмхэ абажа үгэбэ. Хоёрхон лэ үдэр нургуули ошохо туршад, Базарта, үнэхөөрөө, тэндэнь хашартай болошобо. Зоргоороо газар гараад, наадахын аргагүй. нуужал нуухаш, бү шуугты гэхэ. Угайдахада, Базарые уньһан шара нюуртай, улаахан хасартай, шантар хамартай Пильжидэй хажууда нуулгажархёо. Тэрэнь Базарай халтад гэхэдэ, багшадаа хоблохо халанагүй. Тиигээд лэ Базар гэрһээ гаран сасуугаа, сүүмхээ хэрэлсы дороо шэдэжэрхёод, бүхэли үдэртөө наададаг болобо. Уданшьегүй хамтын ажалда сүлөөгүй һалирһан эжынь гэнтэ забда олоод: "Зай, хүбүүмни, "5" сэгнэлтэ абана гүш даа?" гэжэ асууба. Тиихэдэнь Базар мэгдэжэ: "Тиинэ, тиинэ, юун 5-һаа байха, 6-е абанаб", - гэжэ бэлэй.

ХУБСАНАНАЙ СУГЛААН

Раднын Дугар нютагтаа сэсэн, хүбэлгэн гэжэ сурхдаг бэлэй. Хүдөө ажахыдаа тэрээнһээ бэрхэ, ажалша ветеринар үгы нэн. Нэгэтэ хүдөөгүүр ябаад, гэртээ ерэхэдэнь, һамганиинь: "Мүнөөдөр суглаан болохо, шамайе түрүүлэгшэ заабол ерүүжэг гэ", - гэбэ. Дары түргэн яараад, конторо руу ябашаба. Ерэн гэхэдэнь, ажахын түрүүлэгшэ болон бусад мэргэжэлтэд булта гоёр хубсалһанууд нууба. Түрүүлэгшэ ёлогонон: "Дугар, ши нэнэгтэй хубсаһаая үмдөөд ерэхээ яабаш, - гэхэдэнь, - Үгы, би малай түрэлгын асуудалаар суглаан болохонь гэжэ ойлгоолби. Ай, теэд эндэшни хубсаһанай суглаан боложо байна бы", - гэжэ нэн гэдэг.

ШИ ХЭМШИ?

Базар-Ханда Бадмаевна Улаан-Үдэ хотын нэгэ хүүгэдэй түбтэ дуу хүгжэмэй оркестртэ ажаллажа эхилээд, үхибүүдтээ Россиин ехэ конкурсно хабаадажа, илалта туйлаад, гэртээ бусабад. Поездһоо буун сасуунь, нурагшадань гэртэхин бултадаа угта-

жа, шаг шууян, эндэ тэндэһэнь тэбэрээн, таалаан. Базар-Ханда нэгэшье хүниие танихагүй хадаа, тархья эрьен, эсэшоод зогсобо. Гэнтэ ойлгоходонь, нэгэ хүбүүхэн нэрэ нураггүй бүхы зониие түлхижэ, Базар-Хандада аһалдажал байба. Тиихэдэнь ядаад: "Үгы, ши хэмши", - гэжэ асуухадань, гэнтэ хажуудань гайхаһан басаганиинь: "Эжы, та яагаабта, түрэнһэн зээ хүбүүгээ танихаа болёо гүт?!" - гэжэ бэлэй.

НАМГАЯА МАРТАА

Ага нютагай нэгэ гэр бүлэ Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг хүүгэдтээ хүнгэн машинаар ошобо. Сэсэг нүхэрынь ара таладань нуугаад, унтажа ябаа. Онохой станци хүрөөд, заправка хэхээз Баир машинаһаа бууба. Энэ үедэнь Сэсэг нэрээд, газар гарашаба. Тэрэ үедэнь нүхэрынь машинада, харгы руу гүйлгэшэлэй. Нилээд ябажа: "Байза, хаана годирдог бэлэй. Сэсэ-эг! нэрииш, ерээбди. Хаана бэлэй харгы?" - гээд, эрьелдэн харахадань, һамганиинь үгы байшаба. Тиигээд һүүлшынхиеэ тогтоһон газараа һөөргөө бусахадань, Сэсэгийн үгы. Хүн зондо һамгамни үгы болошоо гэжэ хэлэхээ аягүйрхөөд: "Минии машина соо нэгэ эхэнэр ябалсаа нэн, хараа үгы гүт?" - гэжэ нурагшалба. Сүүмхэ, мунгэшьегүй машинаһаа үлэшэһэн Сэсэг нютагтаа ГАИ-да ажалладаг нэн тула, ойрохоно байһан ГАИ-ин пост ороод, ушараа хэлэхэдэнь, тэдэнь дары түргэн харгын машина тогтоожо, гэр хүрэтэр хүргэхыень даалгажа, нуулгаа бэлэй.

ХАХАД ҮДЭРЭЙ ҮНЭМШЭЛГЭ

Тогмит хара багаһаа түмэр түншэдэ һожоргүй нэн. Айлай эрхэ ганса хүбүүн тула, абань гоё һайхан автомашина хүбүүндээ бэлэг үгэбэ ха. Одоол Тогмит жолоошоной нургуулида ябажа эхилээ. Бэлэн юумэндэ нураһан хүбүүхэндэ нилээн хүшэр байбашы, 3 һарын туршада элдэб юумэн болоол аабза, яалай, түгэсхэлдэнь шалгалтата 3 дахин туршажа, одоол хүлээгдэһэн жолоошоной үнэмшэлгэ абаба. Тэрээндэ ехэтэ олзуурхажа, авто-хүлэгтөө нүхэд хүбүүдээ нуулган, үнэмшэлгээ "угаахая" "ногоон ресторан" ошобо. Тэндэ хүйхэрнүүд нилээд халамгай боложо, зүрхэ оронхойнууд, хатуу хараа абахая наймаа руу гүйлгэбэ. Удааншье болонгүй, уйгаргүй түргэн гүйлгэжэ ябаһан машина ГАИ-ин анхарал татаад, Тогмит хүйхэрнай тэрэл үдэртөө жолоошоной үнэмшэлгын эрхэтээ хэдэн жэлээр хахасаһан юм.

ҮГЛӨӨДЭР ЕРЭЭРЭЙ

Дарима Эржена хоёр консерваторидо нурахадаа, хамтын байрада суг нэгэ таһаг соо байдаг нэн. Нэгэтэ хүни Эрженын досоонь худхаад, газашаа гарахадань, Даримань баһал гарахадаа, нүгөө тала-

дань байдаг туалет ошобо. Эрженын һөөргөө таһагтаа ороод, үүдээ шэбхэдээд, унтаридаа хэбтэхэ зуурань, үүдыень хэн бэ даа нэрэ нураггүй тоншобо. "Яһан хашартай зон гэшэб? Хилээмэн үгы! Дарима?! Дарима унтажа байна. Үглөөдөр ерээрэй", - гэжэ хэлээд, нүхэр басагаая һөөргөө таһагтаа ороо гэжэ һанаһан Эржена ягыше үүдээ тайлабагүй.

АРХИНАА ГАРГАБА

Нэгэ барилгын бригада хүдөө нютагта гэр барихая ерэнэн байгаа. Тэдэнэй нэгэн Абида ажалша бэрхэ, дуршэл ехэтэйше һаа, хатуухан харые амталжа эхилбэл, хэдэн үдэр тогтодоггүй бэлэй. Сүхэржэ ядаһан хүбүүд тэрэниие хэхээхэ гэжэ шиидэбэд. Нэгэтэ хүни Абидые һэрюулээд, зайн галаа аһаабагүй. 2 хүбүүд хаарта наадаха зуураа: "Ямар шангаар наран шарана гэшэб, сонхын хүшэгэ хаагыш", - гэжэ байжа шанга шангаар дугаралдана. "Абида ахай, бодыт, үдэр болотор унтанат, үер болотор хүнжэлдөө шээхэт", - гэжэ хүхилдэнэ. Нюдөө нээгээд хэбтэһэн Абида шэб харанхы байхадань, ехэтэ гайхаба, сошобо. "Үгы, би юушые харанагүйлби", - гэхэдэнь, "Иимэ ехээр архи уухадаа, һохор болошоо бэшэ гүт?" - гэжэ хүбүүдэй хэлэхэдэнь, Абида ехэ мэгдээ бэлэй. Тэрэ гэнһэн хойшо залуушуулай наадан болобоб гэжэ ойлгоһон Абида ахаймнай ажал хэхэдээ архидахаяа болиһон юм гэдэг.

"ОШКУЙМ" ГЭНЭ

Дулма зүнайнгаа амаралтада нютагаа ерээд, сүлөөгүй гэр байраа сэбэрлэжэ байтарынь, газарһаа хүршэ хүбүүхэн орожо ерэбэ. Доржо багаһаа үбшэн, хэлэндэ муу нэн. "Эжытнай ошкуйм гэнэ", - гэхэдэнь, хайшаа ошохоёо һанаһан юм гэжэ Дулма гайхаба.

- Эжытнай ошкуйм гэнэ.
- Зай, бү ошог лэ даа.
- Эжы ошкуйм гэнэ.
- Заа, яба, шалаяа угаахамни, һаалта бү хэ, - гэхэдэнь, Доржо хоёр гарайнгаа эрхы долёобор хоёроо ниилүүлээд, нүдэнүүдтээ абаашаад, сүхалтайгаар: "Эжытнай ошкуйм, ошкуйм гэнэ", - гэжэ бэлэй. Ай, баарһан, эжы нүдэнэйнгөө шэл захьяа ха юм даа гэжэ Дулма ойлгобо.

Цырегма САМПИЛОВА.

АЯНДА ЯБАХАДАМ

Аянда ябахадань, амаран нойрсоходом, Тунгалаг агаарай долгин нэргэн шэрбээд, һолонгоёо татажа, нэшхэлым һамараад, Талын бороо нойрым манажа һэрюулээд Табяа бэлэй нютагтам. Һарын туяаһаа һарган нуухадань, Долоон үбгэд тэнгэриһээ тонгойжо эльбээд,

Хии мориим хийдхүүлэн шэнэлээд, Дуранайм одые амилуулан, ангааень гаргаад, Үдэшөө бэлэй нютагтам. Холынгоо харгыда хоножо байхадань, Хүхэхэн мананиинь ойрым хүнэжэ ерээд, Ханилан сүлдэтэйм хажуудам хэлбэлээд, Хүүхэн үридөө, хани нүхэдым һануулан, Тулгаа бэлэй нютагтам.

Үүлэнтэй үелжэ, нүхэсэн оролдоходом, Аадархан бороо, яаралтай шууяжа буугаад. Аршаан уһаараа сэрбэн сүршөөд, Аршалһан мэтэ аянгалжа, аалихан сэлмээд, Угтаа бэлэй нютагтам.

ХАБАРАЙ ҮЕ

Аляа шубуудын ганганалдаад, Аяархан дээгүүрни ниидэхэдэнь, Абынгаа захьяе һанахадажа, Энээхэн бэемни шэмшэрнэ.

Уянгата мүнүүд

Хуһанай оройхондо нуухадаад, Хүхыхэн шубуунай донгодоходонь, Эжынгээ гуламта эрьһэндэ Эдирхэн наһамни доһолно.

Холын шубуудууд бусахадаад, Хотонойм хүүгэдүүдэй шууяхадань,

Хайлажа сэдхэлни дулаасаад, Хүүхэн басагаая хүлгүүлнэ. Сэсэг ДАМБАЕВА.

ЛЕТО - ПОРА РЕМОНТА

Чтобы собрать мелкие осколки разбившегося стекла, посветите на пол карманным фонариком под небольшим углом к полу. В боковом освещении осколки заблестят и станут заметны.

***

Трудно сверлить кафельную плитку и другие гладкие покрытия: конец сверла не ровит соскользнуть в сторону. Заранее приклейте пластырем или широким скотчем подходящую по размерам шайбу в намеченное место сверления - она послужит направляющей.

***

Если настольная лампа с пантографом не хочет удерживаться в нужном положении, отвинтите барашки и «припудрите» узлы вращения растертый в порошок канифолью.

***

Добавленный в строительный гипс уксус замедляет отверждение, соль - ускоряет.

***

Села батарейка. Обстучите ее молотком по окружности так, чтобы образовалась небольшая канавка, и работоспособность ее на некоторое время восстановится. Внимание: для аккумуляторных батареек способ не применим.

***

Быстро зафиксировать проводки на клеммах батареек типа «Крона» можно с помощью трубочки, вырезанной из защитного колпачка иголки для шприца.

***

Подновить изделие из древесины можно, протерев его поверхность тряпочкой или ваткой, смоченной в отваре луковой шелухи.

***

Аквариумный микрокомпрессор должен периодически «отдыхать», иначе он перегревается и быстро выходит из строя. Подключите его к клеммам пускового реле холодильника, и компрессор будет включаться и выключаться вместе с ним.

***

Чтобы после ремонта исчез запах краски, расставьте по квартире несколько тарелок, наполненных сорбентом - активированным углем или даже солью. Соль потом, конечно, придется выбросить.

В качестве набойки на женский каблук-шпильку взамен потерянной подойдет десятикопеечная монета с просверленным в центре отверстием под шуруп.

***

Чтобы восстановить рабочие качества залежавшегося в кладовке рулона клейкой ленты, скотча или изолянта, прогрейте его в микроволновой печи в течение 10 секунд - клей размягчится.

***

Если по роду работы вам приходится постоянно общаться с партнерами, проживающими в другом часовом поясе, поставьте рядом со своими часами еще одни, показывающие время этого пояса. Застать коллег на рабочем месте станет проще.

***

Чтобы забить гвоздь в стенку высоко над головой, проткните сначала гвоздем длинную полосу картона и используйте картон как держатель.

***

Чтобы избавиться от необходимости отмывать емкость, используемую временно, например для краски, поместите в нее полиэтиленовый пакет, а уж потом наливайте.

***

Бывалого умельца не смутит отсутствие струбицы в тот самый момент, когда потребуются зажать небольшую, только что склеенную деталь: он знает, что для этих целей можно использовать мясорубку.

***

Со временем резиновые уплотнительные прокладки в электрочайнике с трубчатым нагревателем приходят в негодность. Если под рукой нет запасных, то подходящие прокладки можно изготовить из полиэтиленовых пробок от бутылок. Донышко пробки отрезают на нужную величину, а оставшуюся часть используют как прокладку.

***

Для чистки и дезинфекции вентиляционного канала в кухне желателен иметь легко съемную вентиляционную решетку. В канале враспор забивают палочку с закрепленной на ней резинкой. Другой конец резинки оканчивается крючком. Растягивая резинку, крючок зацепляют за решетку, и та плотно прижимается к

проему. Если на решетку надеть капроновую сетку (например, от чулка), она надежно преградит доступ насекомым, которыми могут быть заражены квартиры у нерадивых хозяев с других этажей.

***

Для хранения кухонных ножей советуем сделать кронштейн ножи, крепящийся над кухонным столом. Кронштейн изготавливается из куска фанеры и деревянного брусочка с прорезами. В таких ножнах ножи не тупятся, они всегда под рукой на виду.

***

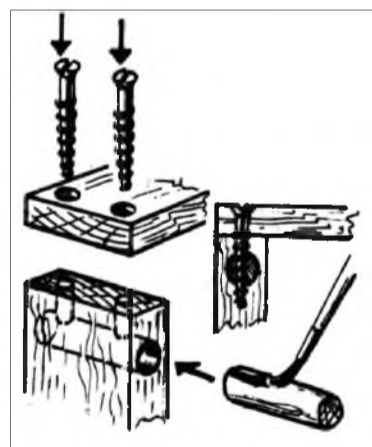
Случается, стекло в серванте или книжном шкафу заедает, с трудом перемещаясь в деревянном пазу. Для устранения этого недостатка нужно нижнюю грань подвижного стекла слегка смазать вазелином.

***

Бывает, стеклянная полка серванта не выдерживает нагрузки и разрушается, хроня под обломками фарфор и хрусталь. Чтобы избежать такого огорчения, необходимо на заднюю кромку стекла надеть рейку от металлического карниза - она не дает стеклу прогнуться. Крепить ее никак не надо, в глубине серванта ее почти не видно.

***

Избавиться от дребезжания стекол в серванте очень просто. Нужно на их верхнюю кромку наклеить несколько кусочков лейкопластыря. Если направляющий паз слишком широк, пластырь клеится в несколько слоев.

***

Хлорвиниловые пробки от винных бутылок - ценная вещь в хозяйстве. Острые металлические ножки модной мебели портят пол. «Обуйте» на них разогретые в горячей воде пробки - и паркет спасен.

***

Такое «пение» возникает иногда от малейших колебаний пола. Стекла книжного шкафа, серванта, буфета и т. д. начинают дребезжать, а это, как правило, не нравится хозяевам. Между стеклами маленьким гвоздем (можно и шурупом) закрепите пластмассовый упругий лепесток. Простейший вариант - кусочек пластмассовой пробки.

***

Вот надежный и простой способ крепления между собой частей скамеек, табуреток, столов и т. д. Сделайте в торце детали надрез и вставьте туда клин с запасом. Деревянным молотком-киянкой забейте деталь

в паз. Клин «раздаст» деталь и будет прочно удерживать ее в пазу.

***

Когда дверцы шкафов, гардеробов или другой мебели плохо закрываются, это, как правило, значит, что мебель установлена неправильно. Нужно попробовать подложить под одну из ножек кусочек фанеры или картона.

***

Если на фанерованной лакированной поверхности мебели образовалось вздутие, просверлите под ним с обратной стороны 2-3 отверстия (не забудьте надеть на сверло ограничительную шайбу, чтобы не повредить фанеровку) и через отверстия залейте клей. Затем, прижав рукою вздувшуюся фанеру, выдавите из-под нее лишний клей и забейте в отверстия деревянные пробки. Теперь поставьте на восстановливаемую поверхность пресс и дайте высохнуть клею.

***

Ножки кухонных табуреток перестанут вывинчиваться, если под них подложить резиновые прокладки. Не беда, если в деревянных ножках табуреток раскочкались винты. Закрепить их можно так: просверлить двухмиллиметровым сверлом винт насквозь, а ножку наполовину, смазать винт клеем, поставить на место и закрепить гвоздем.

***

В поворотной трубке смесителя резиновое уплотнительное кольцо со временем изнашивается и начинает пропускать воду. Советуем в канавку для кольца уложить несколько витков нитки и на них надеть кольцо. Оно растянется, и течь будет устранена.

***

Устранить течь в кране, переключаящем воду в душ или в ванну, можно очень просто самому. Достаточно вывинтить конус крана и покрыть его тонким слоем воска, какой-либо густой смазки или мыла.

***

Есть способ безрезьбового соединения водопроводных труб в бытовых условиях. Покройте соединяемые концы эпоксидным клеем и поместите их внутрь отрезка трубы большего диаметра.

***

Резиновая прокладка водопроводного крана быстро изнашивается, особенно под действием горячей воды. Кран начинает подтекать. Стойкие прокладки, служащие в несколько раз дольше обычных, получаются из старой шины от автомобиля или мотоцикла. Прокладка вырезается из боковины (там шина тоньше), прочность ей придает нить корда.

***

Замазать щель между бетонными плитами потолка практически не удастся - через некоторое время она образуется вновь. Советуем справиться с этим дефектом так: вдоль шва наносится слой белой краски и на нее наклеивается бинт. После высыхания он легко забеливается и становится незаметным.

***

В многоцветной шариковой ручке один из стержней можно заменить карандаш. Из использованного стержня нужно вытащить пишущий узел и на его место вставить кусочек грифеля длиной 10-15 мм.

Полосу подготовила Эльвира ДАМБАЕВА. Фото из интернета.

ХҮҮ ЖАРНАЙ ХАРА УҮАН ЛУУ ЖЭЛ

ЗУНАЙ ЭХИН ХҮХЭГШЭН МОГОЙ ҺАРА

Буряад литэ	7 Т	8 ХЭ	9 Д ХЭ	10	12	13	14
Европын литэ	28	29	30	31	1	2	3
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Нара понед.	Мягмар Марс вторник	Нагба Меркури среда	Пурбэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимба Сатурн суббото	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	шарагшан Үхэр	сагаан Бар	сагаагшан Туулай	хара Луу	харагшан Могой	хүхэ Морин	хүхэгшэн Хонин
Мэнгэ	6 сагаан	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан
Һуудал	уула	модон	хиц	гал	шорой	түмэр	огторгой

Гарагай 2-то зунай эхин хүхэгшэн Могой харын майн 28 (шэнын 7). Шарагшан Үхэр, 6 сагаан мэнгын, уулада һуудалтай үдэр. Тэрсүүд тэмдэгтэй, тон муу үдэр.

Бурханда зальбарха, бурхан, лусууд ба тэнгэри тахиха, дасан хийд бодхохо, хэшэг даллага абхуулха, сан табиha, номын үүдэндэ орохо, Очирпүрэвийн харюулга хэхэ, гэр байшан бариха, замда мүр гаргаха, бэри буулгаха, хурим хэхэ, тарья тариха, мал худалдаха, нүүдэл хэхэдэ һайн. Ном эхилжэ соносохо, шэнэ дэгэл үмдэхэ, эд, юумэ үгэхэ, шарил шатааха, урлан бүтээхэ, дархалха, эрдэм ухаанда һуралсаха, сэргэ хүдэлгэхэ, анда нүхэр бололсохо, ехэ хэрэг үүдхэхэ, ном уншаха, бузар буртагые зайсуулхада муу.

Хүнэй үһэ абабал, арсалдаа хэрүүл, хараал шэрээл, тэмсэл болохо.

Гарагай 3-да майн 29 (шэнын 8). Дүйсэн үдэр.

Сагаан Бар, 5 шара мэнгын, модондо һуудалтай үдэр. Хутагын хурса үдэр.

Бурхан, тэнгэри тахиха, дасан шүтээн бодхохо, нэргээхэ, арамнайлаха, лама болохо, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, модо тариха, һэеи гэр бодхохо, шэнэ ноёниие табиha, захирхы тушаалай ажал эрхилхэ, дайсание дараха, бэри буулгаха, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, ном номлоходо һайн. Эм найруулха, замда гараха, түрэл садан бололсохо, ном эхилэн заалгаха, модо отолхо, тангариг үгэхэ, газар хахалха, хурим хэхэ, нохой абаха, наймаа хэхэдэ харша.

Хүнэй үһэ абаа һаа, наһан утадхагдаха.

Гарагай 4-дэ майн 30 (шэнын 9).

Сагаагшан Туулай, 4 ногоон мэнгын, хийдэ һуудалтай үдэр. Даши-ниматай (амгалан байдалай, зол жаргалай) үдэр. Хутагын хурса үдэр.

Бурханда зальбарха, 8 лусууд тахиха, тахилда үгэлгэ үгэхэ, дасанай тахил заһаха, бэшэг зурхай зураха, тарни уншаха, өөрын амидаралда тунһатай ажал хэхэ, ураг садан болохо, худалдаа хэхэ, замда гараха, харюулга хэхэ, һогтуу галзуе номгодхохо, эм найруулха, ханаха үйлэнүүдтэ һайн. Нялхые гаргаха, тээрмэ бодхохо, шууяа татаха, эхэнэрье абаха, байшан эхилэн бариха, газар хахалха, һубаг татаха, сэргэ хүдэлгэхэ, нүүдэл хэхэ, лама болохо, газашань үгэхэ, ном соносохо, хүрэнгэ эһээхые тэбшэгты.

Хүнэй үһэ абабал, үбшэн хомор хүрэхэ.

Гарагай 5-да майн 31 (шэнын 10).

Хара Луу, 3 хүхэ мэнгын, галда һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, лусууд тахиха, дуган шүтээн бодхохо, тахиха, бэшэг зурхай зураха, санаар олгохо, "Чавдор",

"Уһан балин", "Лудор", "Лусын балин" үргэхэ, эм найруулха, залаха, ехэ хүндэ бараалхаха, буянай үйлэ бүтээхэ, зэрлигые номгодхохо, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, түмэрөөр урлаха, зүүдхэл шэмэг зүүхэ, бэри буулгаха, түрэхэ үйлэнүүдтэ һайн. Онгосо, һала, модон тээрмэ урлаха, хүүргэ бариха, ханаха, төөнэхэ, газар малтаха, замда гараха, харюулга хэхэ, модо отолхо, һубаг татахые хори-глоно.

Хүнэй үһэ абаа һаа, бэе махабад һайжарха.

Гарагай 6-да июниин 1 (энэ һарада шэнын 11-нэй үдэр үгы, забһарлана, шэнын 12).

Харагшан Могой, 2 хара мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр.

Дасан шүтээн бодхохо, лама болохо, тушаал зарлиг гаргаха, эм найруулха, замда гараха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, бэри буулгаха, хурим хэхэ, эрдэмдэ һураха, мал газашань гаргаха, нүүдэл хэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, зээлеэр абаха, хүрэнгэ табиha, тангариг үгэхэ, һаад тодхор дарахада һайн. Бурхан тахиха, байшан гэрэй һуури табиha, угаал үйлэдэхэ, мал адууһа худалдажа абаха, модо отолхо, ном соносохо, нэхэхэ, зарга барихада сээртэй.

Хүнэй үһэ абабал, үбшэн, хамшаг хүрэхэ.

Гарагай 7-до июниин 2 (шэнын 13).

Хүхэ Морин, 2 сагаан мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр.

Бурханда, лусуудта зальбарха, тахиха, угаал үйлэдэхэ, замда гараха, ехэ хүндэ тангариг үгэхэ, нүхэртэй болохо, наһанай буян бүтээхэ, эд, мал абаха, худаг малтаха, тарья тариха, модо һуулгаха, хото байшан барихада һайн. Бэри буулгажа, хүрьгэ оруулжа болохогүй; байра бууса түбхинүүлхэ, мори худалдаха, хүүгэдые хүлдэ оруулха, газашань ябуулха, сэргэ хүдэлгэхэ үйлэнүүд бүтэмжэгүй.

Хүнэй үһэ абаа һаа, зол жаргал оршохо.

Гарагай 1-дэ июниин 3 (шэнын 14).

Хүхэгшэн Хонин, 9 улаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, лама хубараг болохо, хэшэг даллага абхуулха, огторгойн үүдэ сахиha, гүрэм заһал хүүлэхэ, ехэ хүнтэй уулзаха, буянай үйлэ бүтээхэ, замда ябаха, мал худалдаха, хонинһоо ашаг шэмэ абаха, ажалшаниие абаха, хурим найр хэхэ, эм найруулха, эрдэм номдо һургахада һайн. Шэнэ гэр бариха, хүн, мал һамнаха, ханаха, төөнэхэ, шэнэ дэгэл эсхэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, үбшэн эмнэжэ эхилхэ, дасан дуганай һуури табиha, гэр бүрихэ, нохой абахада муу.

Хүнэй үһэ абабал, эд зөөри арьбажаха, үхэр мал үдэхэ.

ХУБИ ЗАЯАН

СССР-эй, Россиин Журналистнуудай холбооний гэшүүн, Буряад Республикын соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ, Ярослав Гашегай нэрэмжэтэ шангай лауреат, Улаан-Үдын Советскэ районой ветерануудай соведэй Президиумэй гэшүүн, отставкада майор зэргэтэй гараһан, «Бурядай түрүү хүнүүд» конкурсын 2010 оной лауреат, уран зурааша Доржо Дымпилович Гармаев түрэл «Буряад үнэн» сонинийнгоо 90 жэлые уггажа байхадаа «Судьбы цветное полотно...» номтойгоо танилсалга үнгэргөө һэн.

Энэ һонин ном хужарлан уншаад байхадаа, хэдэн һанамжануудаа хубаалдаха дуран түрбэ. Гушаад оной хүшэр сагта үншэрһэн хубүүнэй голхоролтой ажабайдал, үхэлтэ дайн гээд лэ ажабайдалай ороо замуудта ямарханшые бэрхэшэлнүүдые урагшаа һанаатай, урма зоригтой хүн дабажа шадаха юм байна гэжэ энэ ном гэршэлнэ.

Доржо Гармаев энэ номоо хайрата Шагдарай Намжил эжыдээ зориулна:

«Эбиингээл гэрэлтэ дурасхаалые сахин, Гэрэлтэ замаар ябахые оролдооб — Эжын үндэр нэрые бузарлангүй. Ошотоһон нюдэд соонь баярынъ хаража, Сэдьхэлээ сэсэглүүлэн, бүхы дураяа үгэхэл һэм, Хайрата эбиимни!»

Саһаа урид энэ дэлхэйһээ халижа, үхибүүгээ үншэрүүлһэн хайрата эжыгээ үншэн хабһанайнгаа хоорондо бүхы наһаараа хадагалжа ябаһан эрын дээдэ эрын 85-дахи нарааа угтахань гайхалгүй. Буряад арадай: «Хара хирээ Молон тойн хоёр эхын ашые харюулһан юм!» - гэлсэдэгшые һаа, хүнэй эрхим хубүүд яажашые һаань, түрэлэн эжынгээ ашые харюулхые оролдодог гээшэ.

«Судьбы цветное полотно...» ном дурсалгануудай болон гүнзэгы бодомжонуудай очеркнүүдһаа бүридэхэдөө, ганса авторай бэшэ, харин бүхы үетэнийнгөө ажабайдалые харуулжа шадаа гэжэ тэмдэглэе. Эндэ онсолон тэмдэглэхэдэ, үншэн үрөөһэн үхибүүнэй хуби заяан бүришые хүндэ байжа, ажабайдалай хүндэ хүшэрые бүри арыунаар дабажа гараһаниинь гайхалтай.

Хэнэй хубүүн ямар бэрхэдээ, бэлигтэйдээ Маршалтай зэргэлэн һууха бэлэй? Иимэһээл дээрһэнэ үгтэһэн, дорһоон дэмжэгдэһэн талаан бэлигээ эндэ тэндэ тараангүй, зон зургаандаа, арад түмэндөө хүргэхэ ёһотойш гэһэн дээдын албатые дуулангүй, һүүлдэнь ойлгожо мэдэрээ гү? Иимэл даа, хуби заяан, заяаһан сагаан заяашамнай харажал байг даа!

Удхатай, ушартай энэ ном авторай зурагуудаар шэмэглэгдэнхэй: тэрэ хүшэр сагта оһороор уяатай хубүүхэн, олоһон хэды саарһан дээрэ зураг хээлэһэн үхибүүн, хажуур далайһан эдирхэн хубүүн, аадартал һомон соогуур урагшаа тэгүүлһэн сэрэгшэ, ажалдаа зууралдаһан зурааша, ашанар эзэнэртээ шашхуулһан дүлингэр таабай - иимэл даа авторай наһанай зүргэ. Теэд энээхэн зургые хүн шэнгээр дабаха гээшэ ямар хүндэб, хэды олон дабаан, хэды ороо нугалая дабааб? Энээхэн зүргэдэнь ямарханшые һанаатай, сэдьхэлтэй, уруушые дараха, өөдөншые татаха, нэгэ тээһэн мухар дотортойшые, нүгөө тээһэн сагаан сарюун сэдьхэлтэйшые зон али олон уулзадаг юм байна гэжэ энэ удхатай номһоо ойлгожо, ураа ушарааршые бэшэ һаа, уулзаһан ушарһанаа уридшалан танижа ойлгоогүйшые һаа, хожомойхиие бодолсожол, урдахияа һаналсан, хойтохиёо ойлголсожол ябахал даа гэһэн нангин һургаал хадужа абаха ном болохо үгэһэниинь юунһээшые сэнтэй гээ. Энэ сэмүүн сагта аха захата Доржо Дымпиловичэй дэлгэжэ үгэһэн энэ нангин һургаал заабаритай ном уншаһан, бодомжолжо үзэһэн хүн хээээдэшые газардахагүй.

Сэнгэ РИНЧИНОВ.

ХҮҮГЭДТЭ – ГҮРЭНЭЙ АНХАРАЛ

«Хүндэ хүшэртэ суг хамта» («В трудностях вместе») гэһэн тээмэндэ үнгэрһэн конкурсын эдир хабаадагшадта гарай бэлэгүүд барюулагдаба. Уласхоорондын хүүгэдэй найдалай телефоной үдэртэ зориулагдажа, Бурядай лесопромышленна колледж соо концерт үнгэрөө. Тус конкурс республиканска хүүгэдэй найдалай утаһа өөрын нэрэтэй, логотиптай, девизтэй, гимнтэй болгоо. Мүн тиихэдэ энэ ушарта зориулжа, эдир дуушан Лудуп Очиров гимн зохёһон байна.

Хүүгэдэй болон гэр бүлын талаар Республиканска агентствын олониитэтэй харилсаа холбооний талаар мэргэжэлтэн Виктория Ангархаевагай хэлһээр, хүүгэдэй найдалай утаһан 2009 оной октябрьһаа ажаллаа эмхидхэжэ эхилээ. Тус түлэб хүүгэдые шэрүүн хандалгаһаа хамгаалһан Үндэһэтэнэй жасын дэмжэлгээр ябуулагдана.

Тус утаһанда олон хүүгэд ото хонходожо байдаг. Тиин тэдэнэртэ психологическа түргэн туһаламжа, юридическэ, социальна туһа хүргэгдэнэ. Мүнөөдэрэй байдлаар хүүгэд һуралсалай талаар энэ утаһаар ото хандана.

Буряад Республикын Арадай Хуралай социальна политикын талаар Комитэдэй түрүүлэгшын орлогшо Сергей Мезенин, Буряад Республикын үхибүүнэй эрхэнүүдэй талаар түлөөлэгшэ Татьяна Вежевич, хүүгэдэй болон гэр бүлын хэрэгүүдэй талаар хүтэлбэрилэгшын орлогшын уялгы дүүргэгшэ Александр Беньш гэгшэд хүүгэдые хани халуунаар амаршалжа, гарай бэлэгүүдые барюулба.

Тиин "Найдалай телефоной эгээл гое логотип" гэжэ номинацида Улаан-Үдын 56-дахи хургуулийн һурагша Лилия Ошорова, "Эгээл гоё нэрэ" гэжэ номинацида 29-дэхи гимназийн һурагша Аяна Доржиева гэгшэд илажа гарабад.

ДАША-ДОРЖЫН Сэсэг.

<p>Учредители: Президент, Народный Хурал, Правительство Республики Бурятия Ген.директор-гл. редактор - Э.Д.ДАГБАЕВ Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА Редакционная коллегия: И.М.Егоров, П.Л.Носков, М.В. Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С. Коренев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), А.В.Махачкеев (замгендиректора - руководитель редакций газет), Л.Г.Будаев (замгендиректора-директор по экономике и развитию), С.Б.Байминова (бильд-редактор), Г.Х.Дашеева, Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В.Очирова, Д.Ц.Мархадаева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.</p>	<p>Телефоны: 21-54-54 - приемная 21-35-95 - замгендиректора - руководитель редакций газет 21-68-08 - редактор 21-55-97 - замгендиректора - директор по экономике и развитию 21-64-36 - бильд-редактор 21-67-81 - компьютерный центр 21-66-76 - производственный отдел 21-63-86 - отдел экономических проблем, отдел фотоиллюстраций 21-63-86 - отдел социально-политических проблем 21-64-36 - отдел гуманитарных проблем, отдел бурятского языка и перевода, отдел оперативной информации 21-06-25 - редакция журнала «Байгал» 21-60-21 - редакция журнала «Морин Хуур», редакционно-издательский отдел 21-62-62 - реклама 21-50-52 - подписка и распространение</p>	<p>АДРЕС: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГУП «Издательский дом «Буряад үнэн». Учредитель - Правительство Республики Бурятия</p>	<p>Подписной индекс 50901 Газета зарегистрирована Региональным управлением регистрации и контроля за соблюдением Законодательства Российской Федерации о средствах массовой информации в Республике Бурятия Свидетельство № Б-0079 от 2 ноября 1994 г. e-mail: unen@mail.ru</p>
	<p>Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.</p>	<p>Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диалитивов в ОАО «Республиканская типография» тиражом 5000 экз. Объем 6 п.л. Заказ №760. 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсова, 13. Подписана в печать 23.05.2012 в 16.00 - по графику; 23.05.2012 г. в 16.00 - фактически. Общий тираж изданий ИД «Буряад үнэн» - 18900 экз. Цена свободная.</p>	<p>* Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (I этаж), Тел.: 21-62-62, тел./факс: 21-54-54</p>

“Буряад үнэн” Хэблэлэй байшангай “Байгал” сэтгүүл 2012 оной эхинһээ республикын аймагуудай литературна нэгдэлнүүдые харуулха гэжэ шиидээ. Ахын аймагай “Сагаан далиин” удаа Захааминай “Уран Дүшэдэ” айлшалбабди.

“Байгал» сэтгүүлэй энэ дугаарай “нара харахада” туһа үзүүлэн зондо – Захааминай аймагай захиргаанай толгойлогшо В.В.Аюшеевте, аймагай гулваагай социальна хамгаалгын талаар орлогшо Л.Ц.Санжиевада, аймагай эрдэм нуралсалай таһагай методист А.А.Жаповта, “Ажалай туг” газетын редактор С.Ц.Ринчиновте, “Знамя труда” газетын компьютерна түбэй хүдэлмэрилэгшэд Э.В.Цыдемпиловада, А.В.Бадмаевта халуун баярые хүргэе.

УРАН ДУШЫН ХАНХИНААН ЗЭДЭЛЬЭЭР...

гэшүүд, багшанар гуурһаая туршажа байһан нурагшадай бүтээлнүүдтэ тон наринаар хандажа, абьяас ульһыень халуунаар дэмжэдэг заншалтай юм байна. Бэшэдэг үхибүүд иимэл ухаатай сэсэн хандалгаһаа зориг орожо, ябан-ошон зохёолой замда орожо магад ха юм.

“Уран Дүшын” мүнделһэн түүхэ тухай тобшохоноор. 1967 ондо “Ажалай туг” газетын дэргэдэ Аюша Доноев, Цыбикжап Найданов, Бадма Шойдоков, Мэлс Самбуев, Федор Цыденжа-

ева, Николай Очиров, Владимир Гомбоев, Михаил Доржиев, Баир Гомбоев, Хандажап Дампилова, Николай Шабаев гээд урасхалда нэмэри долгин болоо.

1972 ондо “Зэмхэ сэсэгэй зэрэлгээн соо” гэхэн хамтын согсолбори гаргагдаа хэн.

1993 ондо республикын эхилэн бэшэгшэдэй болон залуу уран зохёолшодой конференци дээрэ Санжай-Ханда Дармаева М.Самбуевай нэрэмжэтэ шангай лауреат болоһон юм. Энэл үедэ нэгдэлһые Дабаатын нургуулиин буряад хэлэ, литературын багша, анхандаа “Буряад үнэндэ” хүдэлһэн Хандажап Дампилова толгойлоо. Тэрэ гэхэн саһаа “Уран Дүшын угалзанууд” гэхэн хамтын үшөө нэгэ суглуулбари, нэгдэлэй гэшүүдэй номууд олоор, эдэбхитэйгээр хэблэг-

хайхан нютагуудайн нэгэн байха юм. Эндэ эртэ урданһаа хойшо уг гарбалайнгаа удха заншалһые орхоогүй, улам дээрэ үргэжэ, мүнөө болотор асарһан байдаг. Иимэ байхадань, энэ нютагһаа олоороо уран зохёол бэшэдэг зоной гараагүй байхын аргагүй. “Уран Дүшэ” мэтэ нэгдэлнүүдэй байгаа сагта манай буряад уран зохёол, буряад хэлэмнай амиды гээшэ”, - гээд, Буряадай элитэ уран зохёолшо Ц.Р.Галанов хэлэһэн бэлэй.

Энэ дугаар бэлдэхэдэмнай, “Ажалай туг” газетын редактор С.Ц.Ринчинов халуун хабаадалгаар туһаая үзүүлэ. “Буряад үнэн” Хэблэлэй байшангай зүгһөө Сэнгэ Цыреновичтэ баярые хүргэе.

Мүнөө энэ сэтгүүлэе, энэ дугаараа олонийтын анхаралда дурдахадаа, түрэл хайхан Захааминайнгаа аймагай 85 жэлэй ойдо зорюулнабди.

Хүндэтэ уншагшад, уран дүшынхидэй сээжын шэмэг боломо зохёолнуудтай талархан, танилсаха бээт гэжэ найдая.

Замбуулин ехэ дэлхэйн зулай -
Дзадын газар Заха мони,
Замайм эхин, золойм үлгы
Захаамин суутай
Заха Мони.

Абай Гэсэрэй аба хайдагай
Алтан, мүнгэн абдар бии юм,
Эргэнэ Хунэй эхин түүхын
Эртын Монголой удха бии юм.

Арад зонийн сэдхэл соохоно
Асари хүлдын тэмдэг бии юм,
Агуу буряад нэрые үргэхэ
Ашата буянай хүсэн бии юм.

Галина БАЗАРЖАПОВА-ДАШЕЕВА,
“Байгал” сэтгүүлэй редактор,
Захаамин нютагһаа гарбалтай.

Захааминай аймагай захиргаанай толгойлогшо В.В.Аюшеев, «Байгал» сэтгүүлэй редактор Г.Х.Дашеева «Минии тоонто - Захаамин» гэхэн конкурсдо илаһан Сахирай интернат-нургуулиин нурагшад Владлен Принглаевтай, Михаил Цыбеневтэй

Сэнхирлэн урдадаг Сэхир голлой эхиндэ, эртэ урдаһаа домог түүхэдэ ороһон Уран Дүшэ хада оршодог юм. Энэ хада дээрэ Чингис хаан мориёо тахалһан гэлсэдэг. Уран Дүшые оройһоонь харахада, үнэхөөрөөшье, мантан томо дүшын түхэлтэй.

Нэгэ домог бии. Огторгойн ерэн юһэн дархашуул энэ хадын оройдо үдэр һүнигүй балтаяа ханхинуулан, хуяг дуулгаа дархалдаг. Алха дүшын ханхинаан зэдэлжэ, галай улаабхилһан дүлэн холоһоо харагдахадал гэхэ. Огторгойн дархашуул ажалаа дүүргээд, найр наада эмхидхээ. Энэ наадандань холо ойрын хадын эзэд айлшалжа ерэдэг хэн ха.

Иимэ хайхан домогһоо һабагшалан, уран зохёолой нэгдэлдээ “Уран Дүшэ” гэжэ нэрэ үгэһэн захааминихид хүгтэй эршэтэй, хүндэмүүшэ, хэрэг үүсхэлээ хүнгэнөөр, уридша һанаагаар бүтээдэг гэжэ мэдээжэ.

Оюун сэдхэлэйн хүбшэргэе уянгатуулан дайраа һаа, орьё-

лон байһан мэдэрэлын һабаһаа халин, онгондоо оронтуу гэхээр гү, али орьёлодо тулама гэмээр сээжын зугаа дэлгэршэдэг - иимэл онсолигтой.

Мүнөөдэрэй байдалаар абаад үзэхэдэ, “Уран Дүшэ” нэгдэл республика дотор эгээл олон гэшүүдтэй, эдэбхиеэ алдаагүй, хүсээ элсүүлһээр зандаа. Ушар иимэһээ зохёохы ульһатай ахатанаа дахаад, “Уран Дүшын ургыханууд” мүнделһөөр, үнжэгэн дэльбээрэ наран тээшэ тэгүүлһээр. Габьяата багша, хизаар нютагаа шэнжэлэгшэ, уран шүлэгшэ Аюша Жапович Доноевой үүсхэлээр жэл бүри аймагай нурагшадай “Минии тоонто-Захаамин” гэхэн уран үгын урилдаан үнгэрдэг.

Иигэжэл үгын удха хүсые мэдэржэ, найруулгын онолдо онобшолон нурахада, таатай байдал зохёогдоно гээшэ. Энэ жэлэй эхиндэ бидэ, бүлэг уран зохёолшод, Санагада шэб шэнэ нургуулидан болоһон иимэ конкурсын ябасые адаглан хаража, журиин хүдэлмэридэ хабаадажа баясаа нэмди. “Уран Дүшын”

пов гэжшэдэй хабаадалгатайгаар эмхидхэлэй суглаан үнгэрһэн юм. Дүршэлтэй ахамад журналистнууд Дамдин Аюшеев, Шойдон Бакшеев, Михаил Гончиков гэжшэд заседание хүтэлжэ, туһаая үзүүлэ хэн. “Уран Дүшэ” гэхэн ниитэ гаршаг доро литературна хуудаһан 1968 оной январийн 9-дэ гараһан, энэл үдэр “Уран Дүшын” түрэн үдэр гэжэ тоологдодог болоо.

“Уран Дүшэдэ” шэнэ гэшүүд Пурбо Самбуев, Василий Аюшеев, Владимир Данжалов, бусадшые хойно хойноһоо ерээ. 1984 ондо Литературна институт дүүргэһэн Надежда Шагдурова нэгдэлһые хүтэлбэрилбэ. Метеоролог мэргэжэлтэй

дээ. һуулэй үедэ, жэшээлбэл, Цыбикжап Найданов, Николай Очиров, Роза Намжилова, Шойдон Бакшеев, Николай Соктоев, Санжай-Ханда Дармаева, Валерий Цыбиков, Амгалан Будаев, Дарима Дулмаева, Баир Гомбоев уянгатай, ульһатай шэнэ номуудаа эдэбхитэй хэблүүлбэ. Аюша Доноевой “Сиинтэ” гэхэн номые шабинь С-Х.Дармаева һая “нара харуулба”. Иимэ жэшээнүүдэй таһалдашагүй байһанин баяр түрүүлнэ.

“Захааминай аймаг буряад нютагуудайннай эгээл

Санжай - Ханда Дармаева, Пама Очиров, Цырен-Дулма Очирова, Таисия Марха-

Буряадай уран зохёолшодой бүлэг - Захааминда